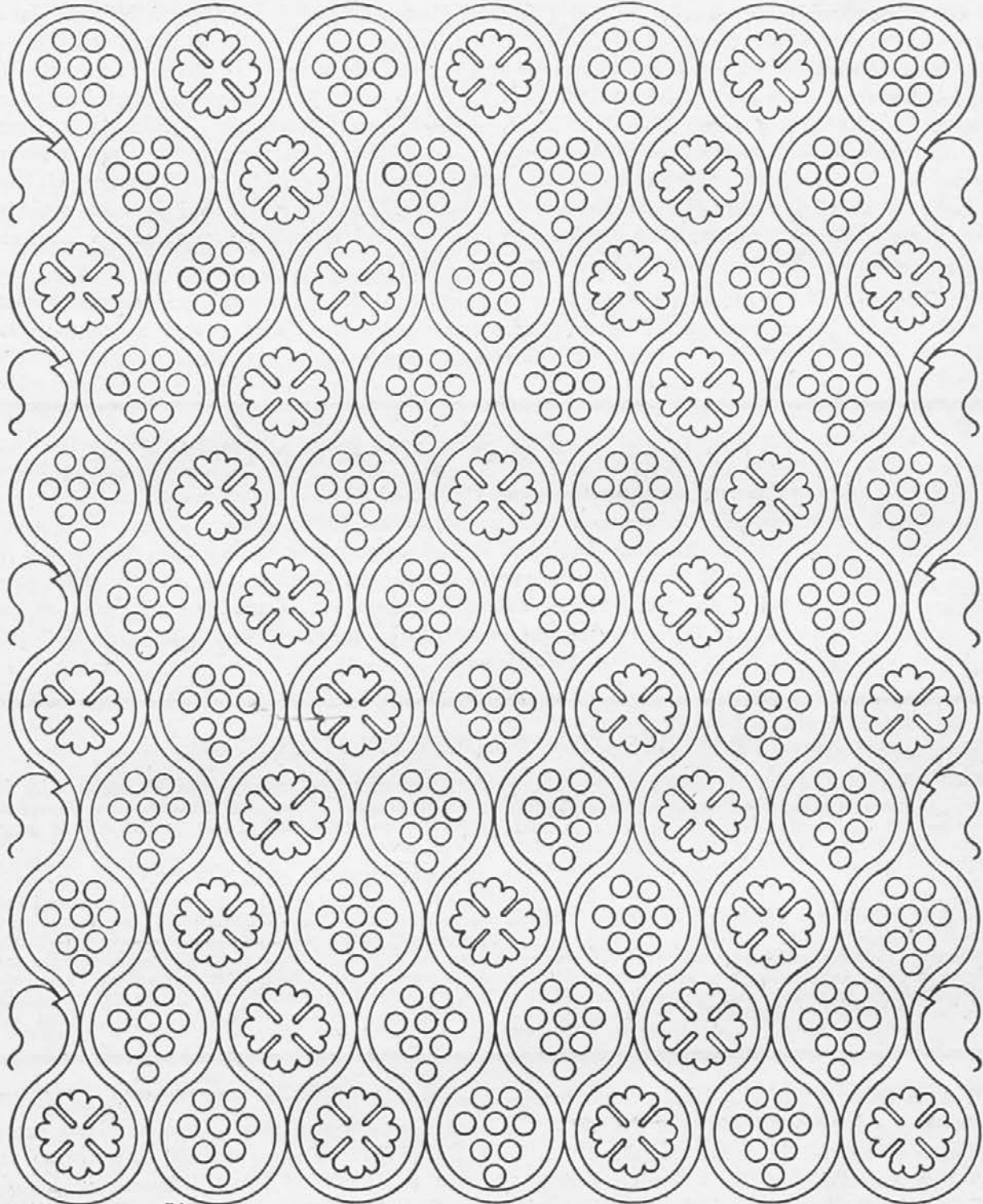

M · L · A · D · I · K · A

DRUŽINSKI LIST S PODOBAMI
JUNIJ   ◦   1938   ◦   LETO XIX

V S E B I N A J U N I J S K E Š T E V I L K E

LEPA POLJANA Zbegano gnezdo (Cveta Stojanova) // Izgubljeni sin (Jože Dular) // V nove zarje (Ivan Zorec) // Hudiču zapisan (Joža Likovič) // Na Švajca visoke gore (Lojze Grzetič) ★ PESMI Učitelj izprašuje; Izseljenc; Vozni red (Leopold Stanek) // Rdeča luč za kostanjem (Vid Škrjanec) ★ PISANO POLJE Ob četrtem zobljenju (Bogdan Kazak) // Mamut (Anton Moder) // Spallanzani, Mikrobi nastajajo iz mikrobov (Paul de Kruif - Marija Tratnikova) // Nove knjige // Naše slike ★ DOM IN DRUŽINA Za procesijo (Joža Likovič) // Kuhinja praktične gospodinje (Štefanija Humek) // Kvačkane rokavice (Eliza Skalický) // Kuharica (M. R.) ★ ZABAVA IN ŠALA Za dobro voljo // Anekdote in smešnice // Uganke in mreže ★ SLIKE Karel Rossing: Melanholija // Albrecht Dürer: Melanholija // Wiktorja J. Gorynska: Devica Orleanska v ječi // Stanislav Ostoja-Chrostowski. Gozd // Edmund Bartłomiejczyk: Kmet iz Jaworowa K. Wiszniewski: Sveti Krištof // Irena Kolska: Sejalec // Marja Dunin: Akvarij // Ludwik Gardowski: Kmetica France Košir: V krčmi // Fotografije (Fr. Krašovec): Ciganov Miško; Vkreber; Kaj je tako zanimivega? K članku Mamut: Okostje v Stuttgartu; na otoku reke Lene najdeni mamut; risba mamuta v kombarelski jami; mamutovo zobovje

KROJNA PRILOGA Nekaj poletnih modnih krojnih novosti v slikah // Članki: Zakon, skupnost v veselju in trpljenju; Kadar pojdemo na pot; Tudi mati mora imeti počitnice; Dobro, poceni in izdatno; Otroški voziček; Naši stranski prostori

DOBILI SMO V OCENO

Monumenta artis slovenicae. Dr. Francè Stelè. Sedmi snopič: Slikarstvo baroka in romantike. Izdala Akademsko založba v Ljubljani 1937. ★ Salezijanske knjižice: Misijoni, Spomin vernih duš, Sovjetski delavec ob dvajsetletnici, Matej Talbot, V materini šoli, V znamenju križa, Družinske šmarnice, Božji svetovi, Prvoobhajancem.

PRAVLJICE IZPOD SV. GORE PRI LITJI

MARIJA GRE Z JEZUSOM NA SV. GORO.

Marija je šla s Slemška, kjer je podružnica sv. Križa, z Jezusom na Sveto goro. Med potjo sta počivala na neki skali blizu Cveteža. Na tej skali se od takrat še zdaj pozna Jezusovo kolence in Marijina noga s stopalom in petimi prsti.

PRAVLJICA O NEKDANJI CERKVI V HOSTI V VRHEH ŽUPNIJE SV. GORA.

V hosti v Vrheh blizu Tirne je bila svoj čas cerkev. Ta pa je neko noč zginila in so jo našli nato v sredi vasi Tirne. Pripeljali so jo ponoči voli, ki so jo tako težko vozili, da so bili naslednji dan, kakor so opazili gospo-

darji, vsi mokri od težke vožnje. Na mestu, kjer je bila prvotno cerkev v hosti, ne raste nobeno drevo, ampak samo tratina. Svoje dni je bilo opaziti tudi še prag nekdanje cerkve.

TURSKI NAPAD NA SVETO GORO.

Na Sveti gori je bil velik cerkveni shod, pri katerem se je bilo zbralo prav obilno ljudi. Prav takrat pa je bil prilomastil Turek pod Sveto goro na Ravne, da bi napadel romarje in cerkev. Romarji so ga opazili s Svete gore, ko je šel ravno čez Kladje. Zato pa so na Turke streljali s Svete gore in so zadeli ravno njihovega poveljnika, ga ubili in pokopali na vrhu Kladja. Ivan Šašelj.

MLADIKA se tiska v Celju in izhaja točno prvega dne vsakega meseca ★ NAROČNINA za Mladiko je letno din 84.—, s krojno prilogo vred din 100.—. Da uprava ustreže najširšim slojem, sprejema naročnino tudi polletno (din 42.—) in četrletno (din 21.—). V INOZEMSTVU pa stane din 100.—, s krojno prilogo din 116.—; v Ameriki dol. 2.—, s krojno prilogo dol. 2:40 ★ ČEKOVNI RAČUN imamo za Jugoslavijo v Ljubljani št. 11.412 Družba sv. Mohorja, Celje, za Italijo v Trstu št. 11/1675, za Avstrijo na Dunaju D 160.150.

NAROČNINO IN REKLAMACIJE je pošiljati na naslov: UPRAVA MLADIKE V CELJU. Reklamirati se more vsakikrat le zadnja številka ★ ROKOPISI naj se pošiljajo na naslov: dr. Jože Pogačnik, tehnični urednik publikacij Družbe sv. Mohorja, Ljubljana, Poljanska c. 28, telefon 31-68 ★ UGANKARSKO GRADIVO sprejema Janko Moder v Dolu pri Ljubljani. Na isti naslov je pošiljati tudi rešitve ugank ★ IZDAJA Družba sv. Mohorja (dr. Franc Kotnik) v Celju. Za uredništvo: Fran Milavec, Celje. Tiska Mohorjeva tiskarna, registrirana zadruga z omejeno zavezo, v Celju (Fran Milavec, Celje)

ZBEGANO GNEZDO

Cveta Stojanova

12.

Ko je Matej zapustil hišo in zaprl vrata za seboj, se mu je zasvetil na obrazu in v očeh smehljaj. Pravkar sta se poslovila dan in večer. Z dnevom se je lomilo tudi Matejevo občutje. Vsak dan mu je bilo, kakor da hodi navkreber do mraka, potem pa se spusti kakor na perutih v pokrajino ugodja, ko se omamlja z alkoholom.

Srečal je tovariša, ga prijel pod pazduho in potegnil s seboj. Ta se je začudil prijaznosti, šel nekaj korakov z Matejem in se potem vrnil svojo pot. Ko je hotel Matej zaklicati za njim, je zagledal Franceta z Lizo, ki sta prihajala za njim. Razveselili so se drug drugega. Matej je stopil v sredo mednju in se oprijel obeh, rekoč: »Zdaj pa gremo! Ti, Liza, pa povej, kam!«

Liza se je zasmejala z visokim glasom: »Glej ga, glej, saj niti ne veš, ali te marava s seboj!«

»To že vem, da me ti nočeš, da hočeš samo Franceta; on pa najbrž noče ne tebe ne mene. Ali ne, Francè? Kam gremo?« se je Matej obrnil k bratu.

»Ali naju vabiš, ali čakaš, da te midva povabiva?«

»Jaz sem suh,« je skušal Francè Mateja.

»Vabim,« je na široko izgovoril Matej vabilo.

»Mateja nekaj razganja,« se je hudomušno razveselila Liza.

Najbrž mu je Agata dala dopust,« ga je zbedel Francè.

»Res je,« ni ugovarjal Matej.

»Pa ti ga je dala zato, da ga ima sama,« je hotel Francè vznemirjati Mateja.

»Uganil si!« je zviška pritrdil Matej in stopil prvi v gostilno. Gorela je le ena luč nad mizo, ki je bila zasedena. Matej je stopil v sosedno sobo, ki je bila večja in nerazsvetljena. Natarica je prižgala luč in bili so sami.

»Torej te je zapodila?« je nadaljeval Francè.

»Kaj tisto! Rajši pij in pusti Agato,« ga je odvrčala Liza.

Francè ni izpustil: »Če ga še ni, pa ga še bo, iz svoje hiše. On bo pa plačeval.«

»In bo še zmeraj zadosti, da te povabim,« ni mogel Matej v slabo voljo.

»Liza pa nima hiše; če bi jo imela, bi jo imeli vsi Logarjevi, ne samo ona. Kaj misliš, da bi Liza

pustila, da bi naša mati živela sama in bi se midva šopirila po hiši?« je ščipal Francè.

Ko je izrekel Francè besedo ,mati', se je v Mateju nekaj zganilo. Hotel je nekaj odgovoriti, pa ga je Liza prehitela. »Tako mislijo vsi, da bi bilo prostora pri vas tudi za mater,« je poudarila Francetove besede.

»Tudi jaz tako mislim, Liza,« je gledal v kozarec Matej.

»Samo Agata ne misli tako,« se je rogal Francè.

»Kaj misli Agata, ne vem,« se je Matej živo domislil Agate in sadnih dreves. Pil je kozarec za kozarcem kar na dušek. Francè ni zaostajal.

»Saj ti tudi ni treba vedeti, kaj ona misli; njej je treba vedeti, kaj ti hočeš, če sploh kaj hočeš, ali pa ji reci, da nimaš ne bratov ne sester ne matere. Saj bi ti Agata to kaj rada verjela,« je Francè zasmehoval in čakal.

»Pa ji povej ti, ki uženeš vse ženske,« je dejal Matej mračno.

»Šleva!« je siknil Francè vanj in vstal.

Tudi Matej je vstal in stala sta si kakor dva risa nasproti.

Francè se je zarežal in Matej se je zasmel za njim. Nato je Matej burno odrinil in prevrnil stol, položil pest denarja na mizo, prinesel iz žepa še pisemski ovoj z denarjem, ki sta mu ga dala otroka za drevje, in treščil vse skupaj na tla. Pograbil je še suknjo in klobuk in izginil.

Nekaj časa je vihral proti domu, pa se je naglo obrnil in že je bil v krčmi Kržišnikove. Ondi je bilo toplo in veselo. Soba je bila polna družbe, dima in alkoholnega vzdušja. Ker je bil Matej spet vsakdanji gost, ni s svojim prihodom nikogar vznemiril. Prisedel je, vzel časopis in si natočil kakor vsak dan. Nikomur ni prišlo na mar, da je ta mirni človek doživel pravkar burno igro. Bral je in počasi srkal iz kozarca. To ga je pomirilo, da se je celó zasmel dovtipu, ki ga je bral in ga pokazal sosedu, da sta se skupaj smejala. Potem je prisluhnil pogovoru, katerega se je glasno udeleževala vsa soba. »Ženske,« je pomislil Matej, »kakor vsak dan in povsod!« Uspavalo ga je. Že je znal na pamet večno pesem, da nobena ženska ni vredna moške ljubezni. Beseda ,vlačuga' se je motovila po mizi, po dimu, po steklenicah, po uri, povsod...

Kržišnica je sedela med temi ljudmi, zaverovana le v štetje četrtink in litrov.

Matej se je domislil, da je lačen. V duhu je zagledal mizo v družinski sobi, pripravljeno za večerjo. Poslovil se je in odšel domov.

Po poti ga je spremljala miza, pogrnjena z belim prtom, krožniki so bili že na njem in jed mu je dišala iz njih. »Kako ji je dobro!« je pomislil Matej na Agato: »Tople sobe ima, knjige, časnike in, če ji je dolg čas, ima otroka, da se lahko igra z njima. Jaz pa se moram potikati po umazanih brlogih, ko ne najdem pri njej miru. Če se smeje, je kakor da se posmehuje meni; če me gleda molčé, je kakor da mi izprašuje vest.« Kri mu je stopila v glavo in odprla usta: »Vlačuga!« Zaslišal je svoj glas in ponovil je besedo, ki se je neprenehoma ponavljala v gostilni. Postal je in pogledal okrog sebe. Spoznal je, da je pozno, in zdelo se mu je, da mora biti bolj tiho, čeprav je hodil povsem navadno.

Ko je stopil v družinsko sobo, je dobil Agato še pri njenih risbah. Delala je stojé in se sklajnala nad mizo. Ko je prišel Matej, se je vzravнала. Hrbet jo je bolel in obraz ji je bil še zamišljen od dela. Spogledala sta se. Matej je v suknji in s klobukom na glavi sedel Agati nasproti in jo gledal. Agata je stala in ga gledala.

»Resno moram govoriti s teboj, Agata,« je pričel Matej.

»Pozno je že za resne pogovore,« se je branila Agata, da bi lahko delala dalje, »ali ne bi rajši jutri?«

»Ti nimaš nikoli časa zame. Danes zahtevam, da ga imaš,« je razgreto vrnil Matej.

»Če zahtevaš, potem je treba, da se uklo-nim,« je odvrnila Agata z nasmehom, odložila peresnik in sedla.

»Treba je ukreniti, da mati ne bo živela več zase; stara je in tisto stanovanje je pusto in daleč iz mesta. Potrebno bo, da se priseli k nam.«

Agata ga je poslušala mirno in preprosto in prav tako odgovorila: »O tem sva govorila že z Dušanom; rekla sem mu, da je nespametno, da je mati zdaj še obremenjena z gospodinjstvom in še na starost streže otrokom. Dušan pa pravi, da bi mati brez Franceta ne prišla k nam. Franceta pa jaz ne morem sprejeti in pri tem je ostalo.«

»Kaj pa je tebi Dušan, da se razgovarjaš z njim o stvareh, o katerih bi morala govoriti z menoj? Kaj bo tukaj Dušan odločal ali jaz?« je govoril Matej presekano, besedo za besedo.

Agata ga je pogledala brez smehljaja. Čisto resno in ostro je rekla: »Govorim z vsakomer, kar govori, in tako tudi zdaj s teboj govorim o tem, kar si pričel. Če pa imaš kaj odločati, odločam v domu s teboj tudi jaz, zunaj doma pa lahko

odločaš sam. Francetovih nesnag bi ne mogla prenašati doma, zato ga odklanjam.«

»Ali pa veš, da s tem odklanjaš mojo mater?« se je zapičil vodeni Matejev pogled v Agato.

»Vem,« je hladno pritrdila.

»In če to veš, si to tudi upaš reči meni v obraz?« je zakričal Matej, pomaknil klobuk nazaj, vstal in spet sedel.

»S to odločitvijo sem se bavila že, ko smo zidali. Trezno, brez vsakih čustev sem postavila predse tehtnico. Na eno stran sem dala ljubezen tvoje matere do Franceta, na drugo svojo ljubezen do otrok. Če bi dala veljavo prvi in bi prišel Francè s svojo umazano dušo med nas, med moje otroke, bi čustva materinske ljubezni do svojih otrok sploh ne imela. Naš dom bi se sesul in od tega bi ne imeli nič ne mati ne on ne mi. Zato ponavljam: Franceta ne morem.«

»In kdo ti daje pravico, da obsojaš Franceta?«

»To sodbo ponavljam iz ust tvojih bratov in tvoje sestre ter iz ust tvoje matere. Nisem še slišala lepe besede od vas vseh o njem, slišala pa sem iz dneva v dan, da je propalica.«

Ob Agatinem miru se je umiril tudi Matej, tako da ji je na vse to dejal nežno in proseče: »Agata, ti in samo ti bi še lahko fanta rešila. Zakaj nočeš?«

»To ni moje poslanstvo. Vem pa, da naredi človeka le trpljenje in ne ugodje.«

Ta odgovor, ki je Mateju odbil prošnjo, s katero se je pred Agato ponižal, je zbudil v njem sovraštvo in zaničevanje: »Ti nisi človek, Agata, tudi srca nimaš, tudi ženska nisi, ti si kamen!«

Agata je prebledela in okamenela in res ni čutila utripa srca. Tudi se ni zganila, ko je slišala, da je Matej odšel v noč. Čez čas je risala dalje. Proti jutru je končala.

13.

Voznik je pripeljal več premogovskih voz praške za pota na vrtu, da bi se utrdila. Otroka sta imela vsak svojo samokolnico za odrasle in sta se v pridnem delu kosala. Agata je praško z grabljami ravnala in pokrivala z njo pota. Vsi trije so bili črni od prahu, ki se je dvigal pri prevažanju. Ko so se gledali drug drugega, so se smejali in šalili. Otrokoma je bilo prijetno, da sta kazala svojo moč in pomagala materi. Agata ju je sem in tja pohvalila in se jima čudila, kar ju je še bolj izpodbujalo k delu. Srečni so bili vsi trije.

Ko je opoldne prišel Matej in jih táke dobil na vrtu, se je natihoma raztogotil in jih iz daljave motril, rekel pa ni nič. Ko ga je Agata zagledala,

Karel Rossing: Melanholija. (Lesorez.)

se je naredila, kakor da ga ne vidi, se jezila nase, češ zakaj ni končala prej — Matej ji namreč ni pustil delati. Ko je zapazila, da je odšel k vhodu hiše na drugo stran, je prijela Bernardka in stekla proti hiši. »Pavel, lovi!« je zaklicala Pavlu, da ga je hitro potegnila za seboj. Mara in Nežka sta vzeli vsaka po enega otroka, da sta bila hitro umita in preoblečena. Ko je bila Agata pripravljena za kosilo, sta prišla tudi že fanta.

In Matej je pogledal izza časopisa: »Zakaj si najela ženo in ne moža za to delo, Agata?« jo je ogovoril.

Agata ga je razumela, pa je vendar odgovorila, kakor je bila vprašana: »To delo ni tako težko, opravi ga lahko tudi ženska in ženske so cenejše kot moški.« Govorila je in delila juho.

»Po čem ji pa plačaš?« jo je hotel spraviti v zadrego. Otroka sta gledala zdaj očeta zdaj

mater in Bernardek je že hotel pojasniti, kdo je bila žena, pa ga je Mara zmotila.

»Tako sem rekla, naj se domeni s teboj, da ji plačaš ti. Ali je tako prav?«

»Pa koliko naj ji dam?« je tekel pogovor kakor zares dalje.

»Prosila me je za predjem, pa nimam in sem se izgovorila nate. Potrebuje denarja za cement in pesek, da bi ji mož ogradil gredice.«

Tedaj Matej ni mogel biti več resen, komaj glasno se je zasmel in odgovoril: »Reci ji, naj zapiše, koliko in kaj potrebuje. Naročil bom.«

»Potrebovala bi tudi nekaj denarja za delavca, ki bi jim pomagal,« ga je Agata pogledala in čakala, ali je Matejeva dobra volja resnična.

»Tudi delavca dobi. Ali želi še kaj?« je pogledal Matej Agato, ki je žarela kakor otroka, vsa rdeča in zdrava, in jedla, kakor da bi bila že tri dni brez jedi, in dodal: »Povej ji, da dobi vse, samo delat mora priti njen mož in ne ona.«

»Tudi to ji povem,« je previdno končala Agata in se le navidezno uklonila.

Po kosilu je ostal Matej pri mizi dlje časa kakor navadno; menda je hotel preskušati Agato, kako se bo odločila. Otroka sta takoj po kosilu odhitela na vrt in klicala mamo. Mara je morala za njima. Agata je vzela knjigo o vrtnarstvu in brala, kakor da ji za drugo ni mar. »Radovedna sem, kdo vzdrži dlje časa,« je pomislila. Pa je Matej vstal in odšel v svojo sobo. Kmalu se je vrnil preoblečen; v rokah je imel klobčič vrvice in izpraševal po kladivu, žeblih in motičici. Agata bi bila najrajši skočila k njemu in ga objela, pa je vedela, da bi ga s tem spravila ob dobro voljo. Čeprav se je morala zelo premagovati, se ni zmenila za Matejevo iskanje in je bila videti, da jo je branje popolnoma prevzelo.

Matej je zaprl vrata, Agata je planila v Marino sobo, kjer je bilo okno z razgledom na vrt. Odprla ga je kar glasno, da je s tem opozorila Mateja nase. Slišal jo je, tudi razumel jo je, pa je kar pričel z delom. Poklical je otroka: »Prinesita iz kleti daljše deske!« Stekla sta, pri vratih sta se odrivala, kdo bo prvi, v kleti sta se stepala, da je Bernardek nekajkrat zacvilil in zakričal. Matej je moral do kletnega okna gledat, kaj počenjata. Deske so bile dolge in težke. Fantka sta se prepirala, ker Bernardek ni pomagal Pavlu in Pavel ni pomagal Bernardku, sam pa nihče ni zmozel deske. Stala sta vsak s svojo desko v veliki kleti kot dva nebogljenata petelinčka. Nista opazila, da ju oče gleda. Mateju sta bila vseč taka in v srcu mu je bilo toplo ob pogledu na mala dva. Ko je videl, da sta ga zagledala, je smehljal skril

za resnost in dejal: »Čakam!« Tedaj je prišlo Pavlu na mar, da Bernardka sploh ne potrebuje, da deske lahko nasloni na okno in jih od zunaj potegne na vrt. Tudi Bernardek je hotel napraviti tako, pa mu je Pavel dejal: »Ti pa pojdi na vrt in jih boš vlekel.«

»Pa pojdi ti!« je ugovarjal Bernardek kakor vedno. Pavel, ki je hotel očetu brž ustreči, je že dvignil roko, da bi dal Bernardku zaušnico. Pa je v tem zakričal Matej: »Ali bo kaj ali nič?« Pavel je skočil skozi okno na vrt, da bi šlo delo naprej, padel prav pred Mateja in ujel zaušnico. Svojo prislonjeno desko je molče potegnil na vrt. Matej jo je odnesel ter prislonil h gredici, da naredi opaž za cement. »Še štiri take,« se je obrnil k Pavlu, ki se je sklanjal v klet in zastonj čakal na Bernardkovo pomoč. Ko je Bernardek slišal udarec, jo je namreč pobrisal iz kleti. Pavel je spet skočil v klet in vse deske znosil očetu kakor prvo.

Mara je hodila na drugi strani vrta in se krotila, da ni posegla vmes. Agata je slonela na oknu, dokler ni Pavel končal, potem pa si privezala na glavo ruto in šla na vrt za drugimi.

Na stopnišču je dobila Bernardka, ki ji je hotel uteči in ga je bilo sram, da ne pomaga. Agata je zavpila za njim: »Počakaj, Bernardek, počakaj!« Pri vratih jo je čakal in šel z njo. Ko ju je Pavel zagledal, je pozabil na Bernardka, tako je gledal mater z ruto: »Ti, mama, si pa zdaj taka, kakor da nisi moja mama,« se je ustavil in jo nevršno gledal. Tudi Matej jo je pogledal in dobro so mu dele Pavlove besede. Agata pa je gledala Pavla dolgo v oči in rekla nežno: »Zmotil si se, Pavel, prav zdaj. Če pogledaš sebe, kaj nisi, kakor majhen delavec? In če pogledaš ateja, kaj ni kakor kak mojster? In nisem jaz kakor delavka? In zato spadam k vam. Ali bi ne bila kakor tujka med vami, če bi bila jaz gospa, vi pa moji hlapčki? No, povej, Pavel, ali sem tvoja mama?«

Pavel je Agatinim besedam molče pritrdil, ganil ga je glas matere, ki je bil namenjen njemu, besede pa je Agata govorila Mateju. Tudi Nežka je že stala ob njej in čakala. Agata se je obrnila k njej in rekla: »Pavel bo nalagal, da končamo s posipanjem potov, vi, Nežka, mi boste dovažali. Ti, Bernardek, boš pomagal ateju.«

Agata je šla k svojemu delu na drug konec vrta, Mateju pa je roka pri delu zatrepetala. Tudi njega je prevzel njen glas. »Zakaj ne govori z menoj tako mehko kakor z otrokom? Samo za otroke ji je, zame ji ni. Otroku se je opravičila, mene je prezrla. Otroku ji je enakovreden, mene ima za hlapca.« Občutil je, kakor da je v družini

Albrecht Dürer: Melanholija. (Bakrorez.)

Besede Pridigarja, sina Davidovega, kralja jeruzalemskega: „Ničemurnost in ničemurnost in vse je ničemurnost. Kaj ima človek več kakor ničemurnost od vsega svojega dela, s katerim se trudi pod soncem? Vse stvari so težavne, človek jih ne more razložiti z besedami. Oko se do sita ne nagleda in uho se do sita ne nasliši. Jaz, Pridigar, sem se bil namenil, modro preiskovati in preudarjati vse, kar se zgodi pod soncem. To prehudo opravilo je dal Bog človeškim otrokom, naj se z njim trudijo. Videl sem vse, kar se godi pod soncem, in glej, vse je ničemurnost in nadloga duha.“

manj vreden in da je tudi njegovo delo odveč. Bernardek je počepnil k njemu v bojazni, da bo oštet, ker se je bil prej izmuznil od dela.

»Nanosi mi kamnov!« je pričel Matej.

In Bernardek se je dvignil in pogledal po materi. Stekel je k njej: »Ata pravi, naj mu nosim kamne,« jo je pogledal vprašujoče.

»V kleti dobiš košarico od sadja in tam, glej, je kup kamnov, saj jih vidiš,« se je ozrla Agata proti kupu in Bernardek za njo. Zadovoljno je stekel v klet in do kupa. Matej je tudi v tem čutil Agatino nadoblast. »Vse ona,« je pomislil. Ko je Bernardek prinesel kamne, ki si jih je naložil preko svojih moči, da bi se izkazal in bil pohvaljen, ni vedel, kaj bi z njimi. Oče je delal dalje, kakor da njega ni. »Kamne sem prinesel,« je opozoril Bernardek nase.

»Vidim,« je dejal Matej.

»Ali naj jih stresem?«

»Pa jih stresi.«

»Ali naj jih še prinesem?«

»Pa jih prinesil!« In Bernardku je bilo dolgočasno in je tudi dolgočasno metal kamne v košaro. Začel jih je ogledovati, se zamislil vanje in se pričel igrati.

»Ali si zaspal?« ga je zdramil očetov klic. Tokrat je prinesel Bernardek polovico manj: »Ali je zadosti?« je vprašal in pogledal Pavla, ki ga je peljala Nežka v samokolnici in ga zvrnila pred Agato in so se vsi zasmeli. Spustil je košaro in stekel k njim: »Še mene, Nežka,« je kričal in se bal, da ne zamudi in mu ne uide prijetnost.

»Sekiro potrebujem,« je zaklical Matej.

»Bernardek, sekiro!« je ponovil Pavel, ki se je spomnil očetove krivične zaušnice.

»Pa jo daj ti,« je v solzah pogledal Pavla.

»Ti si pri ateju, jaz pa pri mami.«

»Sekiro potrebujem,« je zaklical Matej.

Nežka je stekla po sekiro in Agata je šla proti Mateju.

»Bernard, kamne!« je poklical Matej prav tedaj Bernardka, ko ga je Pavel hotel peljati v samokolnici, da bi potem on peljal njega.

»Takoj!« je hotel Bernardek steči po košaro, pa se je Pavel zasmel in zapeljal dalje. Pri kamenju se je ustavil in zaklical: »Izstopi!« Metala sta oba kamnje v samokolnico in Bernardek je peljal. Samokolnica ga je zanašala na levo in desno, pa to ga je zabavalo, a Pavel je za njim zbijal šale, da se je Bernardek moral ustaviti od smeha, ki ga je spravljal ob moč. Matej pa je čutil v svojem razpoloženju, da velja smeh njemu in ga zasmehujeta še mala. In ko je pripeljal Bernardek tisto kamnje, ga je krepko uda-

ril za uho in še stresel za lase. Bernardku so se zasolzile oči, vendar ga je prešeren smeh prevladal, da je zadušil jok.

»Za nobeno rabo niste,« je dejal Matej Agati, ki je pomagala zvrniti kamnje iz samokolnice. Dala jo je otrokoma, ki sta čakala nanjo. Sama je nekaj časa molče stala ob Mateju in gledala, kako je odkopaval in delal jarek, da je bila deska nižja od poti in točno v višini in ravnini tekoče vrvce.

»Vidiš, tega potrpljenja za tako uravnavanje bi pa jaz ne imela,« je pričela pogovor z Matejem. Pa ji ni odgovoril. Ker mu je deska nekaj nagajala, jo je ob koncu prijela in trdno držala. Tedaj je Matej rekel:

»Kaj se ti zdi, da si tudi tukaj potrebna?«

»Na to ne mislim, če sem potrebna. Tukaj sem in zakaj bi ne prijela, da laže zavaruješ.«

»Saj se ne dá delati s takim orodjem, vse je razbito. Otroka nič ne spravljata, kar rabita. Vse jima je za igračo. Kako naj delam s tem?« je vrigel zakrivljeno motičico od sebe in prižgal cigareto. In šel je do konca poti, da je nategnil vrvco, ki je popustila. Agata pa je prijela kladivo in motičico, da bi jo popravila in zravnila. Potem jo je položila nazaj, kakor da ni nič naredila. Ko se je Matej vrnil in jo hotel sam popraviti, je zapazil, da je že vse narejeno.

»Kaj znaš to tudi? Potem sem zares nepotreben pri hiši.«

»Hiši pač ni nihče potreben, a hiša nam je potrebna.«

»Ali je tebi potrebna?«

»Namenjena ni tebi ne meni, pač pa družini, ali ne?«

»Saj si ti družina. Ali sem jaz? Kdo se zmeni zame? Ti ukazuješ in zgodi se.«

»Zakaj ne ukažeš, naj ti pomagam? Rada bi.«

»Ker sem jaz hlapec, ti si pa gospa, čeprav imaš ruto na glavi.«

»Pa zakaj nočeš, da bi bila oba enaka, pa karkoli že? Zakaj vedno iščeš razlike in zakaj vedno iščeš mene in sebe, ko sva tukaj?«

»Ali veš zakaj?« jo je prijel Matej v zapestju, da je izpustila žebelje, ki mu jih je podajala. »Zato, da boš ti moja dekla, ki bo poslušala na slepo brez vsake pameti in zvesto hodila za menoj. Ali razumeš?« je Matej siknil pritajeno vanjo in ji še tesneje stisnil roko k tlom, da bi jo zbolelo in bi zastokala. Agata pa ga je presenetila z živim, glasnim smehom, v katerem je sprostita bolečino, ki jo je občutila v roki. Matej jo je izpustil in jo začudeno pogledal. Videl je, da ima solze v očeh,

Wiktorja J. Gorynska: Devica Orleanska v ječi.

a je mislil, da so od smeha. Agata mu je odgovorila zavržnana in ponosna z isto ponižujočo zlobo:

»Potem je zadosti, da postaviš pasjo hišico.«
»Ksantipa!« je zaškrtal Matej z zobmi.

»S ponosom,« mu je jasno gledala Agata v oči. »Tudi Sokrat bi ne bil mogel ustvarjati šole, če bi ne bil imel Ksantipe, ob kateri se je očistil, spočil in nasitil. Zame pomeni Ksantipa moč življenja, univerzo življenja; Sokrat pa znanost, ki črpa le iz življenja.«

»Rajši reci, da bi brez Ksantipe ne imeli Sokrata.«

»Ali pa bi ne imeli Ksantipe brez Sokrata.«

Razumel jo je. Pobral je orodje in odšel, da ne bi zamudil pete ure popoldne, ki ga je že klicala in vabila.

14.

Ta marec je bil čudovito lep. Podnevi je grelo sonce in ljudem je bilo vroče, ko so pospravljali vrtove, obrezovali drevje in pripravljali zemljo, iz katere se je kadilo, za setev. Ognji so goreli in dračje je pokalo. Gnoj je dišal po živini in toplih hlevih.

Vse to je Agato prijetno dražilo in klicalo. Ker je bila od jutra do mraka na vrtu, se je živ-

ljenje hiše preselilo na vrt. Komaj je utegnila, da je prišla h kosilu. In če jo je Matej hotel videti ali biti z njo, je moral na delo na vrt. Agati se je mudilo, pomlad je silila iz zemlje in nezasajena zemlja je klicala Agato. Kopala je jame za sadno drevje; noben napor je ni premagal. Čeprav utrujena, da so jo ob večerih bolele kosti, se je pretegnila v kopeli in zakričala od nove svežosti, ko se je polivala z mrzlo vodo. Matej je oprezoval njeno polnokrvno življenje z zavistjo in boleščjo.

Včasih je Agata postala in se zazrla v Mateja, ki je delal tiho in sam. Zasmilil se ji je. Hotela ga je razumeti v njegovi bolečini, pa je bilo v njej preveč zdravja, da bi znala negovati bolezen. Ona bi vse bolno presekala, odsekala ali izrezala kar v živo do zdravega, čeprav bi jo bolelo. Poznala se je le predobro: če bi sovražila, bi udarila; če bi hotela, bi zapovedala; če bi ljubila, bi se ljubezni napila in zavriskala, ne bi pa omedlevala v sanjah, željah, zavisti in sovraštvu. Kramp in lopato je objela in držala, kakor bi objemala in držala najlepšega fanta.

Vse drugače nežno pa ji je bilo, ko so bile gredice za rože in zelenjavo pripravljene in je prvič sejala in sadila sadike in trajnice in vrtnice. Matej jo je gledal. Njeni čevlji so bili težki od zemlje, ki se je lepila ob njih. Široko krilo s tesnim modrčkom se je gibalo ob njeni coklati hoji. Zavihani rokavi bele bluze so izražali ženskost, ki je ljubila tudi nežnost in lepoto pri takem delu. Domislil se je, kako jo je gledal sredi trga svetega Petra v Rimu in kako jo gleda zdaj, ko nosi zamazane čevlje in ruto na glavi. »In če jo postaviš za zadnjo pastirico na srenjski pašnik, bo vladajoči sijaj krog nje!« To ga je nekako razveselilo in hotel ji je nagajati.

»In če bi te videl gospod iz tiste hiše s kučmo tako, Agata, kako bi ti bilo?«

»Vesela bi bila, kakor sem zdajle, in bi mu rekla, naj pomaga.«

»Dobro si povedala! To si čisto ti! Dela naj! Vsi naj delajo zate! Saj poleg tebe ni na svetu nič več! Ni in ne sme biti!« Mateja je spravil Agatin odgovor do prijetne zavesti, da ni Agata le z njim taka, ampak si podreja vse brez vprašanja.

»Te dni mislim jaz iti k njemu,« ji je dejal prisrčno.

»Pa vzemi še mene s seboj. Rada bi ga videla, skoraj sem pozabila nanj na tem vrtu.«

»Ali si se mu zahvalila?«

»Še tisti dan. — In kaj bi ti rad od njega?«

»Zaradi svoje knjige. Pa bova o tem še govorila zvečer, zdaj grem.«

Stanislav Ostoja-Chrostowski: Gozd.

»Kaj bi govoril, pojdi, pojdi kar zdaj!« je Agata šla za Matejem še do vrat hiše. Matej se je pa le nasmehnil in odkimal. Agata se je vrnila k delu.

Matej se je to pot posebno skrbno oblačil, pogledal se je celó nekajkrat z zanimanjem in je z zadovoljstvom odšel.

Bratje so ga že čakali v domenjeni gostilni, ko je vstopil. In Francè jim je še rekel: »Najprej naj izpije nekaj kozarcev.« Veselo so ga pozdravili. Matej se je posebno razveselil najmlajšega brata, Tončka, ki je bil prvo leto v profesorski službi in že tretje leto poročen. Imel je tudi že dva otroka, deklico in fantka.

»Kako ti je? Zredil si se!« ga je ogovoril Matej in ga objel okoli pasu.

»Hiše še nisem zidal kakor ti,« ga je s ponosom gledal Tonček.

»Pa zakaj nisi prišel, da pozdraviš Agato in otroka in nas vidiš doma? Bi videl moja fanta, krepka in močna dečka — moja kri!« se je Matej postavljaj poleg najmlajšega po letih, pa najglobljšega po resnem življenju.

»Naša kri!« se je žarko oglasil Francè.

»Pa imam tudi jaz fantiča, ki je vreden več kakor vsa moja profesura, in imam deklico,

Francko, ki je kar majhna dama! Zaverovan sem vanjo in nihče me ne užene nego ona. Če reče, naj stojim na glavi, ker je tako pravilno, verjamem in stojim na glavi ter poslušam njen angelski smeh. Vredno je, da se pripelješ in ostaneš pri nas, vsaj en dan!«

Francè je dvignil kozarec: »Na zdravje, moč in lepoto našega rodu!« Izpili so do dna. In Francè je natočil in še enkrat napil: »In pozdravljen naš Benjamin po tolikem času spet med nami.« Trčili so kakor včasih doma, ko so pili skrivaj.

»Ali še veš, Tonček,« je spet govoril Francè, »kako sva prvič vozila avtomobil? Ali še veš, kako sva vrtela, da bi ga ustavila pred železniško zaporo — pa je počilo in sva odletela?«

»Oče pa je lovil mene,« je pojasnjeval Matej, »da me pretepe. Pa sem bežal pred njim in se skrival ves dan in nisem vedel zakaj. Falota!«

»Midva sva pa vlekla tisto zver domov in se očetu še sanjalo ni, da sva ga midva pokončala.«

»Škoda, da ga ni zdajle med nami,« je Mirko mislil na očeta.

»Oče bi nas zdaj razumel. Mati pa nas kar ne more, če sliši o naši dobri volji,« pravi zamišljeno Tonče.

»Saj je prav, da ženska ne razume moškega.«

»O, pa razume, kadar je treba plačati,« je Tonče v skrbeh počasi spravil besede iz sebe.

»Tisto je pa prav, da razume in plača,« ga je bodril s svojo teorijo Francè.

»Pa si rekel, da boš ti plačal,« ga je pogledal Tonče.

»Figar si, plačam jaz kakor vedno,« je zalučal Francè prešerno od sebe.

»Potem boš dal še meni,« se je vmešal Matej, »če imaš toliko.«

»Ti, Matej, jutri mi podpišeš menico,« je govoril Francè. »Ti podpišeš, jaz odštejem polovico tebi in polovico Tončetu, ki mi je posodil svojo plačo. Jutri ob desetih dopoldne se dobimo tukaj.« Vstal je in naglo odšel.

»Ti boš pač vedno njegova žrtev,« je dejal zamišljeno in tiho Mirko. Matej je molčal. Izpili so in se razšli. Matej je dobro vedel, da tudi on podleže Francetu.

Matej je po poti domov čutil, da bi se Francetu moral upreti. »Če bi Agata hotela,« je prevrnil težo na Agato, »bi rešila mene, Franceta in Tončeta. Pa Agata je trda, brezsrčna; ne bo hotela. Neumno, da bi ji sploh povedal! Ali naj se ponižam pred Kržišnikovo? Ona bi dala toliko, kolikor je treba, Tončetu. Zakaj Francè ne bo odnehal, dokler ne dobi posojila za trikratno po-

trebo.« Odklenil je vrata in stopil na vrt. Neko upanje je prišlo vanj, ko je stopil v še razsvetljeno hišo. Postalo mu je tesno, ko je zaslišal hrupno razgovarjanje in spoznal, da Agata ni sama.

Ko je vstopil, ga je družba razveselila in tudi Agato je veselilo, da je prišel. Prisedel je k Tini, ki ga je celó pobožala, in on se je nagnil k njej: »Daj še!«

»Čakaj, zapela ti bom, moj romantični junak,« je živahno zavrnila Tina njegovo sentimentalnost. Soba se je tresla od njenega polnega, globokega glasu. Pričela je s furlansko narodno, potem pokazala širno in ravno rusko domovino, prešla v bolgarske boje, potem pa se je njena pesem vrnila domov. Zdaj so pritegnili še drugi glasovi in pela je vsa soba o naših okencih, fantu in dekletu ter ljubila žalostno in veselo.

»Tina, saj sem ti že povedal, da poješ našo pesem prav tako kakor nemško ali furlansko,« je prekinil petje njen mož Jože.

»Znaš ali ne znaš — jaz pojem.« In zapela je še eno.

»Tina, ti si gledališče,« jo je hotel mož na vsak način omalovaževati.

»Kaj misliš, da si ti kaj drugega kakor gledališče, cirkus, roman, drama? To je življenje in jaz živim; pustim, da tudi ti živiš.« Spet je hotela zapeti.

»Pa tukaj ni prizorišče!« ji je branil mož.

»Jože se hoče tudi s teboj pravdati, Tina; advokata imeti za moža je vrag,« je rekla smeje se lepa in pametna Vera.

»In ne ve, da tukaj tudi ni sodišče,« je pristavila Tina.

»Ve,« je dodala Agata, »samo on misli, da je življenje samo mož, ženska pa le okras, lep ali nelep.«

»Razumem,« se je zasmejala Tina, »če je slabe volje, mi pravi, da sem bolha, ki pika; če je dobre volje, pravi, da sem kakor Madona van Dyckova, me občuduje in daje v zlat okvir.«

»Vidiš, Tina, zdaj si bolha,« se je razjezil Jože.

Tina je vstala in Agata je natočila še kozarčke za popotnico. Veselo so se razšli. Matej jih je spremil, da jim odklene vrata. Agata je pospravljala z mize. In ko se je vračala iz kuhinje v sobo, je Matej pritekel po stopnicah, jo objel, stisnil k sebi in poljubil: »Ti si najlepša, najbolj sveža!« Agata je zakričala in se zasmejala kar na glas. Pogledala sta se, kakor da sta grešila drug proti drugemu.

»Imam ponudbo za hišo; pol milijona. Cena zemlji se je dvignila in tako bi pridobili točno

Edmund Bartłomieczyk: Kmet iz Jaworowa.

dve sto tisoč.« Agata ga je gledala vesela in čakala tudi njegovega veselja.

»Bi prodala?«

»Saj nismo zidali, da bi s tem delali kupčijo. To je naš dom!«

»In kdo bi kupil?« se je še zanimal Matej.

»Isti, ki nam je zemljišče prodal. Plača takoj, ker ima kupca.«

»Pa bi res ne prodala?«

»Nikoli!«

»Pa zmoresš zdaj gospodinjstvo in še druge stroške za hišo in vrt, ko od mene ne dobiš nič? Hranilnica mi vzame, dobim le nekaj malega zase.«

»Z Maro prekladava tako, da gre; nekaj denarja imam že pripravljenega in nekaj mi še manjka, da plačam električno napeljavo.«

»Pa kako le zmoresš?«

»Tako, da stiskam in nič ne kupim, kar ni nujno potrebno — obleke skoraj nič. To stiskanje je mučno, pa je drugega veselja toliko, da sem kar zadovoljna. Še več!«

»In če te še jaz nečesa prosim?«

»Tisto zaradi tvoje knjige?«

»To sem odložil. Vmes je prišlo nekaj bolj važnega.«

»Zakaj toliko slepomišiš, reci in jaz odgovorim,« se je Agata bolj zresnila in bila že nestrpna.

»Popoldne sem bil s Tončkom v družbi.«

»Kaj je tukaj? Zakaj ni prišel sem? Rada bi ga videla in ženo in otroke!«

»Sam je prišel, po opravkih. To se pravi, da je Francè spet nekaj zakrivil.« Tukaj je Matej

prenehal in ni več gledal Agati v obraz. Imel je opraviti z rokami in jih gledal.

In ker je prenehal Matej, je Agatina nestrpnost pričela: »In jaz naj bi to uravnala?«

»Tonče mu je posodil za dva dni svojo plačo in zdaj je že štirinajst dni od tega in saj veš, Francè je Francè — propalica. Treba je Tončetu pomagati zaradi družine. Pa, kakor pravi, je dobil Francè službo, kjer bo lahko dokončal univerzo.«

»Torej zapusti naše mesto? In mu verjameš?«

»Pokazal mi je nastavitev. Imel bo večjo plačo kakor Tonče.«

»Kaj mu to pomaga? Saj je že imel večjo, še enkrat večjo od tvoje — in sem mu jaz morala še posoditi.«

»Morda se spametuje. Jaz še upam.«

»Morda,« je pomislila Agata.

»Ali bi mu ti posodila za Tončeta?«

Agata je še pomislila, potem pa rekla: »Ne! Ne njemu ne Tončku.«

»Tudi meni ne?«

»Tudi ne, ker ne morem in ne zmorem. Naložila sem si toliko, da se zrušim, če zmaknem le malo.«

»Torej — ne?« jo je s solzami v očeh pogledal Matej.

»Tudi če bi imela, bi ne dala ne Francetu ne Tončetu, ker vem, da jima je to v pogubo. In če jima ti pomagaš, ju pogubljaš. Saj vidiš, Francè je prosil Tončeta, ki je omahnil in spravil družino v stisko; zdaj hočeš ti isto, kar je zagrešil Tonče — vse to, da se Francè ugonablja.«

»Saj si že rekla ne in s tem si povedala vse,« jo je Matej ustavil in jo pustil samo.

(V drugo naprej.)

UČITELJ IZPRAŠUJE

Leopold Stanek

Povejte, kdaj je živel..., a pustimo za danes kralje, pesnike velike posebno še največje pozabimo — dovolj užili so vsi brez razlike časti, če ne na tem, na onem svetu.

Zdaj vprašam vas, ve bistre glave, kdaj živèl najbrezpomembnejši zemljan je? — Premlado je še, vem, vse vaše znanje: ta človek bil je in bo vekomaj!

Je človek, ki življenje dalo v dar mu mnogo dela je, užitka malo. Ime njegovo se je zapisalo le v knjigo rojstva, smrti in — v urbar.

IZGUBLJENI SIN

Jože Dular

Andrej je odrinil skledo in zagnal žlico od sebe. »Ne bom več, sit sem vsega, prav vsega!« je dejal zlovoljno in udaril po mizi.

»Andrej, če si sit, zahvali Boga, ki nam je napolnil skledo.«

»Kdo govori o jedi, mati? Sit sem, življenja sem sit, razumete?«

»Ne govori pregrešno!« je v srcu zbolelo mater.

»Ne poznate življenja, ne poznate ga, mati! Zato ste pa z vsem zadovoljni. Kaj vi veste, kako je po svetu, ko pa se zmerom tiščite med temi hribi. Ampak rečem vam, da jaz ne bom plesnel tukaj!«

»Andrej!«

»Sem že vse premislil. Jutri ne grem sekat drv v Podhosto. Sit sem že tistega dela. Zmerom samo sekiro v rokah. Človek se je naveliča bolj kot ovsenega kruha.«

»Andrej, pa vendar ne misliš zares?« je zaskrbelo mater, ki je z burklami popravljala drva v peči.

»Boste že videli, če so moje besede zaresne ali ne? Ne bom si več smolil rok! Vsi naši so na boljšem kot jaz. Štefan celó študira. Samo jaz naj rijem po hostah!«

»Andrej, prvi si in oče so te določili za dom. Kdor se zemlje oprime, temu ni sile na svetu.«

»Jaz že vem, ali je ali je ni! Če mi ni sile, zakaj se pa potlej peham po hostah in njivah?«

»Za pečjo vendar ne boš sedel!«

»Pa po hostah tudi ne bom opletal!«

Andrej je vstal od mize in zastrmel skozi okno v zvezdnato noč. Pred dnevi je močno snežilo, zdaj pa se je vreme uneslo in mraz je zajel zemljo.

V sobo je stopil oče.

»No, kaj gledaš v temo? Si kaj zgubil zunaj? Spat pojdi, boš imel več od tega. Hlapcu sem že naročil potrebno. Konja sta spočita in jutri zarana odrineta. Če se zabrneta, lahko do večera trikrat pripeljeta hlode na žago.«

»Nikamor ne grem jutri!«

»Kaj?«

»Nikamor!«

»Andrej!« je proseče zaklicala mati.

»Fant, pazi se! Zdaj je že tretjič, da rineš svojo. Dvakrat sem te pustil doma, ker sem mislil, da imaš delo. Pa je povedala mati, da si ves dan poležaval po peči.«

»In če sem, ali je kaj hudega? Vsem se godi bolje kot meni. Štefan se potepa po mestu. Kakšna sila mu je? Nekaj ur v šoli, potlej pa cigareto v usta in roke v žep! Ko je o božiču prišel domov, je komaj žlico prijel v roke, ne pa da bi hodil v hosto. Samo denar nam molze. Pa je zanj vedno pri roki, samo če ga zahteva. Čevlji so strgani, knjig potrebujem... Dragi oče, ljuba mati, brž mi pošljite...«

»Če potrebuje knjige, jih potrebuje! Iz zraka se menda ne bo učil?«

»Naj se uči, kakor se hoče. Kaj meni mar! Samo to vam pravim, da sem jaz že sit večnega trpljenja. Če lahko Štefan živi z gladkimi rokami, zakaj bi jaz ne? Samo to vam pravim, oče!«

»Vsi vendar ne bomo sedeli po pisarnah. Če Štefan študira, ni nikjer zapisano, da moraš tudi ti. Stari oče je bil kmet, jaz sem kmet, ti pa se hočeš izneveriti plugu? Spat pojdi, Andrej, spat in ne čenčaj neumno.«

Andrej ni zinil besede. Spet se je obrnil proti oknu in gledal v noč. Z očetom ne pride nikoli do kraja. Oče govori in govori, na koncu pa pride zmerom na dan s tisto o kmečkem ponosu, o gruntu, ki je od nekdanj naš in mora naš tudi ostati, in podobnem. Andrej je sit takih pogovorov. Kmet je danes največji revež in ni sile, da bi bil na to Bog ve kako ponosen. Andrej to ve, pa čeprav pri njih ni treba skopo gledati pod palec.

»Andrej, spat pojdi in ne draži očeta,« je mehko dejala mati.

»Pa grem, mati, ker vi tako pravite. Ampak povem vam, da ne bom več dolgo delal na gruntu. Šel bom, pa naredite potlej, kar hočete.«

Zaprj je vrata za sabo in odropotal po veži.

Mati je globoko vzdihnila, oče, ki si je sezuval škornje ob peči, pa je zagodrnjal:

»Presneto seme! V mesto rine, ker ga ne pozna. Če bi ga enkrat občutil, bi se prebito hitro unesel.«

Potem sta oba molčala in koraki zunaj so utihnili.

★

Tema je še ležala nad vasjo, ko je hlapec zaprezal konja v voz. Skoraj meter visoko je zapadlo snega in ceste so bile gladke in udelane. V takem vremenu so voznje prijetne in spešne. Samo na voz je bilo treba naložiti hlode, švrkniti z bičem po konjih pa je šlo kar samo po zaledenelih klancih.

Andrej se je pojavil na pragu in se previdno ozrl po dvorišču.

»Matija!« je poklical hlapca. »Tale kovčeg potisni na voz. Ni treba, da bi videli oče. Jaz

»Andrej, doma ostani,« je zaskrbelo hlapca. »Kesal se boš. Ne poznaš življenja pri tujcih in pri meščanih še manj.«

»Molči, če te ne vprašam! Na! Vzemi!« mu je stisnil srebrnik v roke.

»Nočem.«

»Vzemi, če pravim! Bolj si lačen nanj kot jaz!«

»Oče bodo hudi.«

»Te nič ne briga. Kadar očeta ni, ukazujem jaz! Poženi!« je velel trdo. »In pri križpotju počakaj, če bi se zakasnil.«

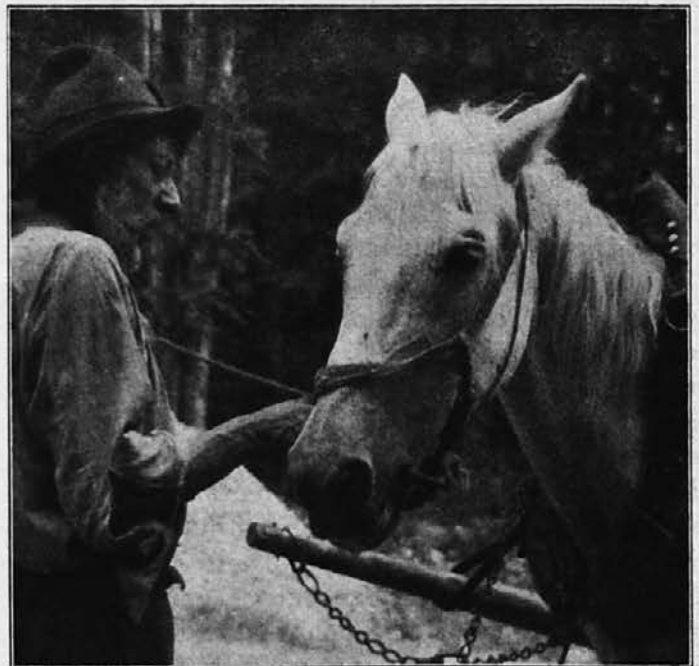
Hlapec je švrknil z bičem, konja sta potegnila in sani so zdrčale po cesti, da je saninec odletel izpod kopit.

»Eee... eee...!« je čez čas nategnil Matija vajeti, ko se je spomnil Andrejevega naročila, naj ne vozi prehitro. Uravnal je konjema korak in razmišljal pri sebi. »Le kaj goni Andreja od doma? Stari ni trd. Vse mu pusti. Lenarjenja res ne mara gledati. Kaj bi kmet s prekrižanimi rokami, če mu jih je Bog ustvaril za delo? Belega kruha se je preobjedel, pa rine od korita,« je uganil nazadnje in krotil spočita konja.

Pri križpotju je že čakal Andrej s sosedovim fantom.

»Matija, pomočnika sem ti priskrbel, da se ne boš sam trudil s hlodi. Če ne moreta trikrat, pa zapeljita samo dvakrat. Pretegnita pa se nikar! Očetu ni treba vedeti, kam sem šel. Recita, da sem kar sredi dela nekam zginil. Da bom že sam prišel domov, saj sem zadosti star.«

»Že prav. Kdaj se pa vrneš?«

Ciganov Miško. (Fot. Fr. Krašovec.)

»To je moja stvar. Če bo šlo po sreči, me ne boste videli nekaj let. — Kaj zijata tako čudno? Kovčeg dajta sem! Pa ne obirajta se!« Potegnili je kovčeg s sani.

»Andrej, mati bodo žalostni.«

»Ne skrbi za to. Tudi jaz nisem vesel doma. Srečno!« je dejal naglo, zagrabil prtljago in trdo stopil po cesti.

»Tudi tebi srečo, potepenec!« je siknil hlapec in udaril z bičem po konjih, da so se zapodili v mrzlo, megleno jutro, ki se je trgalo iz teme.

*

Andrej je hodil. Dve uri ga je že izpodnašalo na izgubljeni cesti, da so se mu noge zapletale. Prelagal je kovčeg iz ene roke v drugo, včasih ga je odložil v sneg, sedel nanj in čakal. Ni vedel, koga; vedel je le, da je zbežal od doma in da bi zdaj rad srečal nekoga, ki bi mu pokazal pot v novo, bolj veselo življenje, kakor pa ga je živel doma na očetovem gruntu. Pa naj bo kakorkoli, biča in sekire mu v mestu gotovo ne bo treba držati v rokah.

Dvignil se je, zgrabil težki kovčeg in hitel naprej. Dobro mora stopiti, sicer bo zamudil prvi vlak, ki odhaja proti mestu. In je stopil, da se mu je čelo orosilo. V pol ure je bil na kolodvoru.

»Do Ljubljane,« je zahteval v čakalnici vozni listek. Minuto kasneje je že sedel na vlaku, ki ga je peljal novemu življenju nasproti.

*

Ljubljana je čudovito mesto. Andrej je hodil po cestah, postajal pred izložbami in gledal. Vse, kar si poželi srce, vse je na voljo. Človek bi kar grabil in kupoval. Samo denarja je tako prebito malo.

Andrej je stopal po cestah, gledal to in ono ter razmišljal. Že šest dni postaja po mestu. Prve večere si je naročil prenočišče v majhni predmestni gostilni. Ni imel mnogo denarja s seboj; kar pa ga je imel, je kopnel kakor slana na soncu. Četrto jutro je odpovedal prenočišče, dan prej je opoldne zadnjikrat jedel. V žepu je tiščal zadnje tri dinarje in premišljal. Da bi poiskal brata, ki študira tukaj na strokovni šoli? Ne. Ni ga brat nagovarjal, naj zbeži od doma. Toliko ponosa ima še vedno v sebi, da si bo sam poiskal dela in služka. Nikomur ne bo sedal na rame. — Prijatelj ima, ki služi v tem mestu. Da bi šel k njemu? Smejati bi se mu, ko bi zvedel, da gruntarski sin prosjači za službo in se ponuja za hlapca. Da bi šel domov? Ne, stokrat ne, pa čeprav nikoli več ne vidi očetovega doma in domačih.

Zažvenketal je s tremi dinarji v žepu in stisnil zobe. Urno je stopil mimo izložb, da bi udušil lakoto. Kako mamljivo vabijo dobrote mimoidoče ljudi! In od lakote bi človek stisnil pesti in udaril, da bi se razdrobilo steklo in bi potem samo grabil, grabil...

V Andreju sta se dvignila jeza in srd. Doma ni vedel, kaj je lakota. Če se mu je zazdelo, je stopil v shrambo, odrezal kruh in meso ter postavil kozarec pod pipo. Seveda, to je doma! Sedaj pa je Andrej v mestu in zato je trše stisnil zobe ter se ozrl na drugo stran ceste, proč od izložb, da bi premotil lakoto. Hodil je in hodil, ni vedel kam, samo to je želel, da pride čimprej od mamljivih izložb, da ga ne zapelje sam satan in ne udari ter nagrabi zase in za vse potrebne.

V predmestju se je ustavil. Do majhne pekarnice je stopil, položil vse tri dinarje na mizo in zahteval trdo in odločno, da se je prodajalka stresla.

»Kruha!«

Dve štruci je vtaknil v žep, v tretjo se je zagrizel z lačnimi zobmi. Ni se oziral okoli, ko je stopil iz pekarnice.

»He, tovariš, ni ti take sile, kakor si pred včeranjim govoril.«

Andrej se je naglo ozrl. Pred njim je stal razcapanec, s katerim se je oni večer spoznal v gostilni.

»Nič nimam,« se je branil Andrej pred vsiljivim človekom, kateremu je še pred dnevi plačal za vino in je tudi sedaj vonjal po žganju.

»Pa imaš vendar polne žepe,« se je zasmejal oni in mu naglo zmaknil nenačeto štruco.

»He, ti, pazi se!« je vzkipel Andrej.

Potepenec je odskočil in od daleč veselo zamahoval s kruhom.

»Ne poznaš naših navad! Vsi za enega, eden za vse! To je naše pravilo. Saj se ti bo še trebuh razletel, če boš pojedel vse to.«

Andrej je planil za njim. Na ovinku ga je dohitel in zgrabil za roko.

»Pusti mi kruh! Lačen sem. Povem ti nasvet, da dobiš službo,« ga je prosil okajeni potepuh.

Andrej je izpustil roko s kruhom.

»Povej!«

Oni je odstopil za dva koraka in smeje se pokazal s prstom na Andrejev vrat.

»Kaj pa imaš tisti trak okoli vratu? Brezposelni s samoveznico in žametnim klobukom! Le kje se bo dobil norec, ki bo vzal takega gospoda za hlapca. Samo to premisli, ljubček, samo to!«

Andrej je topo bolščal vanj.

»Kaj misliš s tem?« je počasi vprašal.
»Prodaj klobuk in kravato! Bolj ko si raztrgan, prej boš dobil službo. Tak kot si, boš zastonj pritiskal na kljuko.«

Andrej je omahoval.

»Daj sem vrat, ljubček!« je dejal razcapanec in mu z urno kretnjo odvzel samoveznico in snel klobuk. »Zdaj prodava to šaro starinarju, jutri pa poiščeva službo.«

»Daj sem!« je zahteval Andrej.

»Fant, imej pamet! Služba ti ne uide,« je oni tiščal svojo.

Dolgo sta se prepirala na cesti, nazadnje pa je Andrej popustil. Naj bo, če je res, kar on pravi. Služba je le služba.

Pri starinarju sta prodala klobuk in samoveznico ter si denar razdelila. Dogovorila sta se, da se snideta jutri ob sedmih zjutraj ravno na tem mestu in potem skupaj poiščeta službo.

To noč Andrej ni prespal. Prenočišča ni imel. Zatekel se je v cerkev in ko so jo zaklenili, je taval po mestu do zgodnjega jutra. Na dogovorjenem mestu je čakal tovariša tri ure. Ni ga bilo. Andrej je najprej preklel njega in svojo pamet, potem pa brez klobuka in samoveznice odšel v mrzli, februarški dan. Do večera je prosil dela, toda zastonj. Nikjer ga niso potrebovali. Zato je postajal po predmestjih; v mesto samo pa si ni upal, ker se je bal stražnikov. Čeprav je trikrat obrnil vsak dinar, je bil čez štiri dni popolnoma suh. Ves denar, ki ga je dobil od starinarja, je skopnel. Dva dni je še stradal, nato ga je premagalo. Tedaj se je zgodilo, da je gruntarski sin Andrej prvič v svojem življenju prijel za kljuko, da bi pri dobrih ljudeh poprosil za košček kruha.

Tako je teklo Andrejevo življenje naprej. Včasih so se ga kje usmili, da jim je nacepil drv ali zmetal premog v klet. Potem pa spet nič in lakota in brezup sta se še globlje zajedla vanj. Ponoči je spal na kozolcu sredi polja in takrat je razmišljal. Kje je sedaj tisto mestno življenje, o katerem je sanjal doma. Restavracije, kino, zabave... niti od daleč ni povohal vsega tega. Doma pa sedé sedaj ob peči in morda mislijo, da mu je dobro v svetu in se zato ne vrne. In ne vedó, da se mu godi slabše kakor zadnjemu psu na vasi. Ob takih mislih mu je bilo, da bi poiskal vrv in si končal to bedno življenje. Toda hip nato je že poklical svojega krstnega zavetnika na pomoč in si odgnal te brezglave, zlobne misli. Tedaj je želel samo to, da bi si prislužil vsaj toliko, da bi si spet kupil klobuk in samoveznico ter odšel tja, od koder je prišel, da bi se vrgel pred očetom in materjo na kolena in ju prosil usmiljenja.

Toda ne. Smejali bi se mu vsi, ki ga poznajo, če bi vedeli, da ga je trpljenje upognilo. Trma in ponos sta se dvignila v njem. In naslednje jutro je spet pritiskal na kljuko.

Prišla je pomlad. Andreju so se izvotlili čevlji in voda je zatekala vanje. Že pred tedni so mu ukradli suknjič in tako je hodil premočen in premražen od hiše do hiše. Hudo je obolel in nekega večera sredi marca je obležal na ulici. Odpeljali so ga v bolnišnico. Tedaj se je zgodilo, česar se je bal ves čas, odkar je pobegnil od doma. Po vedati je moral, kdo je in od kod.

Pisali so pismo in prišla sta oče in mati. Ko sta ga videla vsega shujšanega in bolnega, je mati zajokala, očetu pa se je zameglilo pred očmi.

Andrej je mesec dni visel med življenjem in smrtjo. Hudo pljučnico je prebolel. Ko pa je na veliko soboto pozvanjalo k vstajenju, je sédel na vlak in se odpeljal domov.

Drugo jutro je stopal z očetom za procesijo. Polja in njive so zelenele, ptice so pele, modro nebo se je prepenjalo nad zemljo. Vonj kadila je visel v zraku in zastave so lahno vihrale. Andreju se je zdelo, da gre novemu življenju naproti.

IZSELJENEC

Leopold Stanek

T o ž i

*Pod mokrim obokom neba
že ptiči od juga drsijo
in s presunljivimi žvižgi plašijo
v samoti nocoj mi duhá.*

*Stoj, misel otožna, izgini!
Kam hočeš bežati za njimi?*

M o l i

*Pa vendar mi prijeten žvižg je vlaka,
ki drami iz spanja sleherno me noč;
prinesel je pozdrav od doma vroč,
nanj čaka skrita misel moja vsaka.*

*In mater vsako noč doma budi:
»Enajsti vlak! Zdaj bi prišel lahko...«
Če včeraj zjutraj tu bi vzel slovo,
nocoj ob tej uri bi bil pri nji.*

*O Bog, glej, prosim, vlak nesreč ubrani,
ki misli nama, želje sladke nosi.
In daj, da mati me domov izprosi
še prej, ko žvižg je nič več ne predrami.*

K. Wiszniewski: Sveti Krištof.

V NOVE ZARJE

(NADALJEVANJE SPISA »IZ NIŽAV IN TEŽAV«)

Ivan Zorec

17. Široka pota.

Novo dijaško življenje mi je teklo kar lepo. Lačen sem sicer bil večkrat kakor sit, pa tega sem bil že navajen, tako me ni kaj posebno čmerilo. Ali umiril, zresnil sem se. Živel sem prav tiho, ponižno in dosti bral, družčine nisem nobene več iskal.

Med dijake se je vendar zasejalo, da sem trden v peresu in da me dr. Požar močno čisla ob slovenski uri. Tudi to je bilo le pregnano, preveliko poveličevanje, ki se ga res nisem čutil vrednega. Ali slovenske naloge, so mi ukresale veliko luč, ki ji je dobri dr. Požar umno prilival obilnega olja, da se mi je po mislih dijakov res začel okoli glave vžigati neki nimb — žar.

Čudno: nič se nisem prevzel, še nekako sram me je postajalo tistega prevelikega žara; posebno sitno mi je bilo, ko sem zvedel, da je glas o meni zašel tudi v druge šole.

V tretjem letniku učiteljišča se je za učiteljico učila neka Dragica, bistra gospodična, polna literature in knjig, včasih pa tudi nekoliko ekscentrična — prenapeta reva.

Po stanovanju sva si bila soseda.

»Pesmi pišem,« mi je nekoč zaupala. »Ali bi hoteli brati, kar mi kane s peresa, in mi povedati, kaj o njih sodite vi.«

Debelo sem jo pogledal. Pesnik je zame bil velik človek. In jaz naj bi presojal pesmi? Kar ustrašil sem se.

»O, bral bi jih že, bral, prav rad,« sem menal, »ali soditi ne bi znal, posebno pesmi ne.«

»Nikar se ne tajite,« se mi je lizala, »saj sem že slišala, kdo ste.«

Vedel sem že iz »Literarnega kluba«, kako nehlvaležna in huda je naloga, po tujem kožuhu obirati bolhe; zato sem se otepal, kar se je dalo.

Pobesila je čudno vroči pogled in me počila s čisto drugo in novo mislijo.

»Kaj pravite,« je vprašala, »ali je samomor res tako velik greh?«

Odgovoril sem, kakor sem moral.

»In če človek spozna, da mu ni več živeti?« je tiščala.

»Vis vitalis — življenjska moč je v črvu, kako ne bi bila v človeku?« sem umoval. »Vse drugo je neumnost, strahopetnost.«

»Morda; skočim v Ljubljano pa le, prav v kratkem skočim.«

»Voda v Ljubljani ni prav čedna,« sem se posmešnil v nekem strahu, ker se nobene pametne nisem domislil; »ali ne bi rajši poskusili z bistro Savo?«

Zdaj se je nasmehnila tudi ona in mi povedala, da je zaljubljena in da jo žene v obup, ker ne ve, ali jo njen Dragoš res ljubi in ali je ves, kakršen je, vreden njene velike ljubezni.

Ko mi je povedala to, si je kar iz nedrja potegnila neke zmečkane papirje in mi jih pomolila, češ to so nekatere njene pesmi.

»Ali jih smem poslati ‚Novi nadi‘ v Zagreb?« sem hitro vprašal.

»Le,« je pokimala, se obrnila in me pustila, kjer sem bil.

Prebral sem. Všeč so mi bile. Bile so presrčne pesmice, posebno štirivrstični ‚Prstan‘ je bil kar svetel.

Zadrevil sem se k šestošolcu Andreju Orehku, predsedniku našega »Literarnega kluba«, v katerem sem tudi jaz imel besedo. Orehek je med nami veljal za literarnega zvedenca, ker je res dosti znal in bistro sodil. Zato sem mislil, da bi bilo prav, če bi pesmice pregledal tudi on. Pri Orehku je tačas vasoval njegov rojak, petošolec Tine Rožič.

Hlastnila sta po pesmicah in jih — zvrгла skoraj vse; le dve, tri so prebile hudo sodbo, med njimi ‚Prstan‘, ki je bil všeč že tudi meni. Tako

sem zopet videl, kako še majhno mi je znanje v slovstvu.

»Prerešetajmo in dobro obravnavajmo sami. Hrvatje sicer poreko, da jim z zrnjem pošiljamo pleve!« je dobrodušno vame govoril previdni Tine, ko me je začelo na glas skrbeti, kako potešim nejevoljo prenapete avtorke. »Preparandki kar reci, da si poslal vse, veselja do dela ji ne smemo podirati.«

»Da, greh bi bilo,« mu je Andrej pritegnil; »videti je nadarjena, le nekoliko še neustaljena.«

Naročila sta mi, naj jo še bezam, da bo dosti pisala.

»A kdaj nas s čim presenetiš ti sam?« me je Andrej jemal v precep, da mi je postajalo kar vroče. »Mogel bi, vem, da bi mogel.«

»Kakšno kmečko stvar vrzi na papir ali pa nam po svoje napiši domačo pravljico,« je še Tine privijal. »Samo razvleci je nikar ne preveč.«

Ta pogovor mi je šel močno v glavo. Če tale dva kaveljna tako mislita —? Pa saj to so bile besede le kar tako... Kaj bi jaz...?

Ves motoglav sem krevsal domov.

18. Pisatelj.

Petošolec Cvetko, dolg, koščen in močan fant s Sorškega polja, je bil na glasu, da piše lepe pesmi in da mu jih ta, oni urednik tudi natisne.

Rad se ga spominjam, prijatelja sva bila, marsikatero lepo misel je sprožil v meni.

Nekoč sva se srečala Za vodo. Hladen dež je pršil, pota so bila razmočena.

Naj se obrnem in stopim nekoliko z njim, mi je velel.

»Slišal sem, da za ‚Novo nado‘ loviš rokopise,« je začel kar naravnost. »Zakaj ne priložiš nič svojega?«

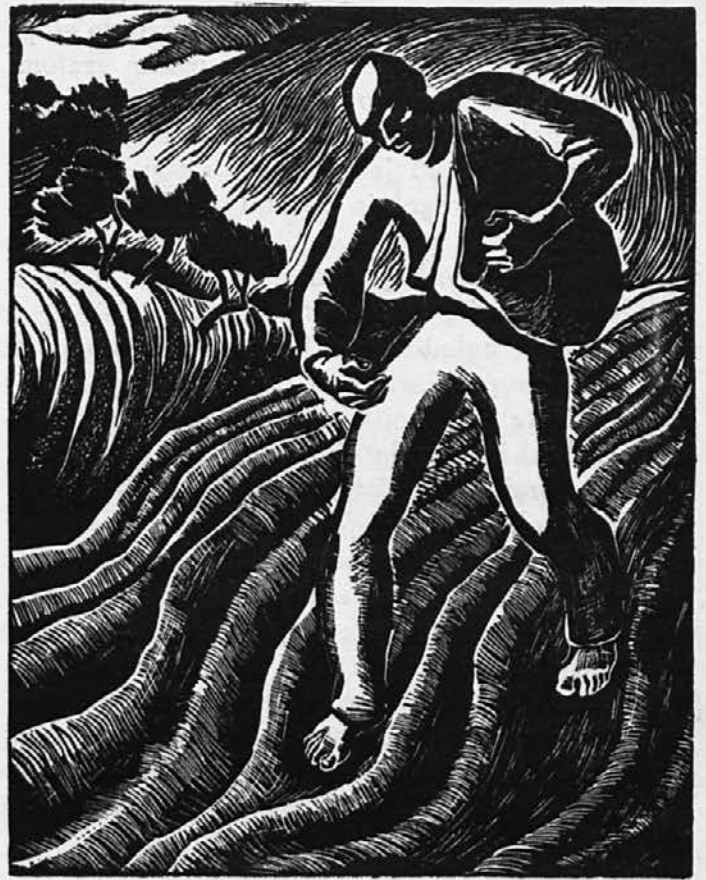
»E, kaj bi jaz?« sem se sramežljivo otresal. »Naj pišejo tisti, ki znajo.«

»Pravijo, da bi znal tudi ti,« je dejal in postal. »Piši!« je kakor ukazal in me počil po rami, da me je skoraj po tleh zbil. Kazila ga je namreč čudna navada, da je človeka, ki ga je ogreval, tepel ali v rebra dregal.

V čevljih mi je žvrkljalo: podplate sem prehodil, voda mi je zamakala noge, denarja pa od nikoder nobenega, da bi si jih dal podšiti. Tako nisem bil prave volje in sem kar molčal.

»Za ‚Vrtec‘ piši,« je spet gnal svojo. »Urednik profesor Kržič te bo prav vesel.«

Spomnil sem se pogovora z Orehkom in Rožičem in se nameril proti domu. Res me je pičilo, da sem iz šolskega zvezka izbral neko domačo

Irena Kolska: Sejalec.

nalogo. Napis ji je bil: Spomladi v gozdu. Doktor Požar je podnjo rdeče zapisal: ‚Izvrstno.‘

Brž sem jo nekoliko obtesal, preoblekel in počesal, potlej pa jo nesel pokazat Cvetku.

»Dobro, kar dobro!« je spet nameril, da bi me počil, pa sem previdno odskočil. »Kar precej skoči do Kržiča!«

Kaj? Jaz da bi šel do urednika? Ne, ne, tega pa da si res ne upam in sram da me je, kar po pošti da pošljem.

»Urednik Kržič hoče poznati svoje sodelavce,« je Cvetko postajal hud, »sam moraš do njega! A če se, hrust, kakršen si, bojiš, da bi te zlasal, stopim pa s teboj in ti pomorem.«

Posmeh me je spekel, da sem se podal.

Profesor Anton Kržič je stanoval v župnišču pri Sv. Petru. Do tja me je Cvetko spremil. Najbrž se je bal, da se spotoma ne bi skujal. Saj bi se nemara res bil, tako mi je tolklo srce... Pred župniščem sva postala. Tu mi je Cvetko dopovedal, na katera vrata naj potrkam, kako naj govorim in naj se moško držim, on sam da me počaka na cesti.

»Vem, da te učakam še živega in celega,« se je nerodno zasmel in me dregnil v rebra. »Kržič je duša, še nikogar ni požrl, marsikoga pa že lepo podprl!«

Kaj sem hotel! Šel sem. Od stopnice do stopnice sem se počasi, boječe bližal usodnim vratom. Pred vrati sem se dolgo bojeval, ali bi tvegjal in potrkal ali bi pobegnul. Kaj menite, sram me je bilo, predrzno se mi je zdelo vse vkup.

Pa sem le tvegjal in že stal pred prijaznim urednikom...

»Za ‚Vrtec‘ ste kaj prinesli, ne?« mi je čudovito lepo olajšal sitne začetne besede.

To mi je ugladilo vse. Izročil sem rokopis in jo hotel urno pobrisati.

»Postojte še nekoliko,« se je gospod nasmehnil. »Prebral bi rad, da vidim, kaj je.«

In je bral list za listom in ni nehal, dokler ni vseh prebral.

Pohvalil me je, tu, tam tudi pograjal in naposled dejal, da »stvar izide« zdaj in zdaj.

»Rajši bi vendar imel lepo povestico,« se mi je smehljaj; »mislim, da bi ji bili kos.«

Pred menoj se je vse sukalo. Urednikove besede so mi kakor muhe brenčale okoli ušes, razumel sem jih komaj pol. In stal sem tam, kakor bi me ukopal, izpod nog pa se mi je širila cestna mokrina.

»Kaj pa je to?« jo je Kržič debelo pogledal.

»Podplati so mi votli,« sem se nekako opravičeval, ker sem zmočil tla.

»O, to je hudo,« je sočutno dejal. »Tako bi vam bil honorar že zdajle potreben, kajne?«

Molčal sem, saj sem komaj vedel, kaj je honorar.

Dobri mož pa je že segel v miznico in mi izročil bankovec za — dvajset kron!

Dvajset kron! Sto poti sem jim določil in planil na cesto pred Cvetka.

»Fant, ali si videl?« se je tudi Cvetko začudil velikemu bankovcu in me ves navdušen počil. Nisem odskočil, ves trd sem bil od veselja in začudenja, kar v bankovec sem buljil.

»Ti,« sem potlej dihnil, »še uščipni me, da bom vedel, da se mi ne sanja samo tako — čudno.«

Pa Cvetku, veselemu fantu in skušenemu literatu, so misli že bile drugje.

»Prvi honorar si danes dobil,« me je spotoma učil; »pomni to, pa tudi to, da tak denar nima v pisateljevih rokah nikoli nobenega blagoslova: kar sam se použije kakor megla na soncu.«

Nekoliko je premolknil, a kmalu me je hudo dregnil in se veselo zasmejal:

»Veš, zaliti ga morava!«

Pa kaj bi še dosti opletal! Kakor sem se gostilne branil z vsemi štirimi, ker sem se bil vendar zarekel, da je ne bom več prelomil nobene šolske postave, me je naposled le pretental, češ šolske

postave imajo v mislih ponočno in nezumno pijančevanje, midva pa da stopiva v gostilno tako rekoč le poslovno, ker se literarni honorar nikjer lepše ne načne kakor za pivsko mizo.

»Res,« je povzegal, »spodobno ga morava zaliti, da se ti prehitro ne usuši ta in tudi noben drug ne, če boš še kdaj katerega potegnil.«

Nisem se mogel več upirati, saj sem le po Cvetkovem domisleku prišel do tolikšnega denarja. Pred gostilno ‚Vospersnik‘ v Gosposki ulici sva postala.

»Tu počakaj,« mi je velel, »vprašati moram natakario, kakšno je vreme, to se pravi, ali ne straši kak profesac.«

Samemu, stoječemu pred gostilniškimi vrati, so mi misli švignile do matere. Ali bi bila vesela, če bi zvedela, kako me je povzdignilo pero, sem preprosto umoval; tudi greben, nič ne tajim, mi je spet začel nekoliko rasti... In kaj neki bi rekel prijazni profesor Karlin, ki mi je pisatelja pre-rokoval? Kako veselo bi se mi smehljaj dr. Požar, ki me je utrdil v slovnici in mi zbrusil jezik in slog...? A kako neki bi me pogledal tisti novomeški profesor ‚Lesene ribe‘? O, to bi mu prav nekrščansko privoščil!

Tale zadnja misel me je bolj in bolj grela; še pregrela bi me bila, če se ne bi bil prešerno prismehljaj Cvetko ter z gosposkim priklonom in s široko kretnjo slovesno povabil:

»Le noter, o bogatin! Miza je pogrnjena, gostje so zbrani, godci ubrani!«

Gostiln nisem bil navajen. Prešerne Cvetkove besede so me oplašile, Cvetko me nemara res tira v kako veliko družčino, vsega je bil zmožen prekanjenski fant.

Pa ni bilo tako. Prišla sva v majhno sobo z eno samo mizo in dvema stoloma. Ob vratih naju je sprejela natakario in me spoštljivo pozdravila, kakor da sem ne vem kdo. Poredni Cvetko ji je moral Bog ve kaj natvesti.

Miza je bila res lepo pogrnjena z belim prtom, na njej je stala steklenica vina, zraven nje dve prekajeni meseni klobasi in vogal ajdovega kruha: poezija in proza...

Molče, v zadregi sem se ozrl. »Kje so gostje, kje godci?« mi je trenilo po mislih.

»Sedeas, poeta, ede, bibe, gaudeas — sedi, pesnik, jej, pij in bodi vesel!« se mi je spet priklonil in me porinil za mizo, udaril pa ne; najrajši bi ga bil pa jaz, ker sem mislil, da se nekoliko norčuje z menoj.

Natakario je stala za vrati in naju debelo gledala. Mlada je bila, še neumna, Bog si jo vedi, kaj si je mislila.

Cvetko je brž natočil oba kozarca, vstal in začel:

»Tole solzo našega slovenskega vina izpijeva na čast slovenski besedi.«

Zdaj sem vstal tudi jaz. Cvetko je govoril dalje:

»Iz vsega poštenega slovenskega srca nazdravljam najprej njenemu zvestemu varuhu: slovenskemu ljudstvu... V velikem spoštovanju se spominjam začetnika slovenske knjige, očeta Primoža Trubarja, in se spoštljivo klanjam največjemu geniju slovenske zemlje, nedosežnemu pesniku naše besede, velikemu mojstru Francetu Prešernu... Obenem pa nočem pozabiti naših umnih prednikov, idealnih mož, ki so pestovali in negovali našo prelepo slovensko besedo... Verujem, vsi ti so zdajle z nama — veliki duhovi so najina družčina, a njih neumrle misli se z najino mislijo zlivajo v sladko simfonijo... In vpričo vseh tu zbranih napijem zdaj še tebi, tovariš: Bodi zdrav, bodi močan, bodi zvest, pa boš, če je res kaj v tebi, nam dajal, kar boš mogel in znal! Trčiva, pijva in izpijva — pošteno je tako!«

In sva pila, izpila in se spogledala s kalnimi očmi: oba sva bila ganjena.

Srce mi je kopitljalo, ves sem čutil, da takega trenutka nikoli več ne doživim. In zmogel me je nenadni domislek, da sem kozarec, ki sem ga še držal v roki, treščil ob steno in hripavo rekel:

»Da ne bo nihče več pil iz kozarca, ki mi je srce oblil po taki zdravici!«

»Amen — tako bodi!« je tudi Cvetko dejal in svoj kozarec z vso močjo zagnal ob steno.

Zato tudi ne povem, kako je dalje še bilo z nama in z mojim honorarjem...

(V drugo naprej.)

RDEČA LUČ ZA KOSTANJEM

Vid Škrjanec

*Za kostanjem
rdeča luč žari
vse večere,
vse noči.*

*In ta rdeča luč
je kot moja kri:
ne ugasne, ne ublaži se,
venomer boli.*

*O, ta kostanj,
kakor moje je telo:
iz črne zemlje
rase pod nebo.*

*O, ugasni za kostanjem,
luči žar;
krotka sapa bodi
mi krvi vihar.*

*Ali rdeča luč
vsevdilj žari
za kostanjem
kakor kri...*

HUDIČU ZAPISAN

Joža Likovič

I.

Poletno sonce pári rakiške mahove. Beli oblaki se ujedajo za Vinjim vrhom, nad borovniškim Krimščkom se gosté hudourne pajčevine. Gore postajajo temne, drevje se stiska pred hudo uro. Škrjanec se je vrgel v leščevje in neprestano toži: Gorim, gorim! Pritlikavo hrastovje se sveti v svinčeni bleščobi; dušiča pripeka tišči kmetice sredi razora, da ne vidijo ne srpa ne zdravega klasa ne bodečega osata. Rože so zaprle prazne čaše, Jezusove srajčke se suše. Mrtvaška tišina je razlita vsepovsod, v pripeki vse odмира, še skale z rdečimi žilami se kuhajo in drobé. Daleč za Vihrovco je votlo zabobnelo. Vodene gube se vlečejo izza Nalisnika, grmade oblakov se valijo proti zlatemu sončnemu vozu, da ga zdrobé. Nebesa se zadelavajo s hudournimi meglami, ognjena veriga se je potegnila proti Sv. Vidu. Loza je postala gluha, sršoč veter je zvil tanko brezo, prestrašena ptica je skoviknila: O joj, o joj...

Spodnji Mikuš z Boršta se peha z živino v zagatni rebri. Nikamor ne more z vozom sena, konja je prevzela trmoglava besnost. Ako ju priženeta kletev in bič za korak naprej, takoj pade voz v zagato nazaj. Kakor da je nevidna, zlobna roka zagrabila pot! Mikuš se obupno ozira. Nad Peklom že hruje vihar, žugajoče bobnenje se neizprosno bliža. Rumena, sočna mrva sladkobno diši; voz je tako lepo naložen in zadelan, da bi kar plaval z njim po cesti ter radostno ukal. Kmet pregleduje zavore in skrbno popravlja plasti. V Krimu vnovič butne grom, bobneč odmev se užene šele nekje nad Menišijo. Konja pa rineta nazaj, pot proti do-

Marja Dunin: Akvarij.

Vkreber. (Fot. Fr. Krašovec.)

mu jima je tuja. Kaj bo? Mikuš vrže skleščeni bič v seč, stopi okoli kujavih konj in jih prijazno ogovarja:

»Na, Rogovilček! Nič se ne boj... Pa Luca! Pridna Luca! Do nedelje vaju pustim pri jaslih, da le do Novakov pririnemo.«

Živali sta nemirni, ostro strižeta z ušesi in se plaho ozirata. Za holmi se grudijo črni oblaki, zelene strele slinijo brežuljke in brinje.

»Hi-hot!« pobere kmet bič in zamahne. Konja se ne premakneta, kakor prikovana stojita in se ne zmenita za udarce. Prve kaplje zašopotajo po vejevju, oblaki se odpirajo, strele se verižijo v ognjene snope, bobnenje valovi z gore v brezdanje krimske ledenice, od Smrekovca do Slemenca.

»Hi-hot!« našene Mikuš vnovič splasene živali. Bič ostro zažvižga, živali prhneta zviška ter onemogli kopljeta s kopiti po spolzkem skalnem bregu. Pa zaman! Konja popuščata, tajna sila žene voz nizdol. Obupani gospodar ustavlja, se upira z razgaljenimi prsi v voz, kriči in hripa, vihti bič in roti brezumni živali, naj ga poslušata. Srdit blisk mu jemlje vid, strela treska v reber, ognjeni polivki se cedé preko skal, zrak in zemlja gorita. Hudourni ploha se zažene preko laza, pa za hip odneha. Voz še vedno polzi nazaj, polagoma se bliža nevarnemu ovinku, kjer zeva prepad. Še malo, še rahel sunek — pa obvisi voz nad hudourni drčo; samo droben kamenček naj popusti, pa zdrvi vse v prepad: seno, voz, konji, trud in upanje. Voz se nagiba, počasi in težko, kolesa

hrstijo, zavore cvilijo, seno se posipa, ogreblenina leti po zraku. Deževna vihra narašča, dobra nebesa so se skrila, oblaki bruhajo ogenj in nesrečo. Mikuš še enkrat požene konja, ki uporno bijeta s kopiti. Voz se ne gane, zadnja kolesa se začno vdirati, opasovnica popušča. Kmet obupno vleče živali, omahne v robidovje, da krvavi, kriči in kolne ves nesrečen:

»Hudič zeleni! Primi ali pa spusti. Še dušo požri, da boš sit... Hudič! Pomagaj mi, vse ti zapišem.«

Komaj izusti grozno kletev, kar zatulijo skozi gozd besni glasovi; črna jata peklenških sil se spusti preko grebenov. Goreči vrtinci se zapodé okoli voza, oblačni slopovi se podirajo, vode lijejo v dušečih curkih. Bliski križarijo, drevesa se lomijo, grmenje in glušeče lomastenje narašča, še smrt bi pobegnila iz bobnečega kotla. Kakor da se je razvalil Krim s sedmerimi pleči! Mikuš ne razloči nič več, bliski ga slepé, prestrašen se skriva pod skalno rupo. Zdi se mu, da se vse podira in drobi, od Srobotnika do Gabrovega vrha. Hudourni mlini meljejo skale v prah, strele orjejo livade.

Ko se nesrečnež zave, zapazi v grozni začudenosti, da se nahaja voz na varnem sredi poti; konja stojita mirno, seno je suho in rumeno. Okoli zadnjih koles pa se nekdo suče in priročno zadelava razkopane vogale. Mikuš postaja zmeden, ne more se otresti zle slutnje. Bliski postajajo medlejši, oblaki se dvigajo; tudi dež pojenjava, zrak postaja čist in prijeten. Izza voza se pokaže neznanec v ozkem suknjiču in svetlih hlačicah. Črno rožo nosi v gumbnici, obraz se mu bajno sveti, zdaj zeleno zdaj ognjeno zdaj rdeče. Malce nerodno se priklanja, klobuček mu ne leži nič prav na kuštravi glavi.

»Opravil sem, kar si želel!« zameketa zviti neznanec in zapiči dvoje škilavih očes v zbezanega kmeta. Prikupno proži kosmato roko in kaže na poslušne konje.

»Kar poženi, spremim te do križpota,« ukazuje oblastnež in zlahka potisne voz. Konja veselo stečeta, voz se zamaje in zdrdra skozi zagato, vsa skrb je pri kraju. Vihar se oddaljuje, bobnenje tone za gorami, le izza grmovja je čuti mrmranje in porogljiv, piskav smeh. Mikša pretrese mraz: spredaj rusoglavci neznanec, za skalami gomazeča, nemarna golazen, zadaj prepad in nesreča!

Preko klanca prileti snop srebrnih glasov, rakiški zvonovi še vedno prosijo, da bi božja roka zadržala hudourni oblake in udarce srdite strele. Peklenšček spači koščeni obraz, nosnice se mu razširijo, strupen ogenj sikne iz njih. Med peči-

nami in brinjem vnovič zatuli soseska skritih pošasti. Rogovi se kažejo izza skal.

»Plaćilo gotovo ne izostane! Po dogovoru... he, he, he...« meni priliznjeno zelenec. Pekoča in smrdljiva pena mu leti iz čeljusti, s petami bije togotno ob tla, da zemlja strahotno odmeva.

»Plaćilo, kajpak plaćilo,« poudarja v smrtni grozi rakiški kmet in gre s tresočo se roko preko potnega čela.

»Kar pobrativa se, da se bova prijateljsko ločila. Pomorem ti še kdaj!« zavija hudič kalne oči in miga s kozjo brado. Njegov obraz postaja zopet sladak in svetel. Konji nestrpno hrzajo, veter je prinesel z rosnih poljan meden vonj, zvon je umolknil, plašen ptič se je spustil proti vasi. Zlat žarek se krade izza oblakov. Kmet premišlja in prebledeva. Zavest ga zapušča, da otročje jeclja:

»Prosim... prosim... Z menoj, doma vam stisnem desetak.«

»Nič doma... ha, ha...« se krohoče strašni divjak. »Kar tukaj udariva, brate! Kakor si me klical, tako sem se odzval! Sedaj sem jaz gospodar tvoje duše, po smrti zapade meni v plaćilo. Čez štirideset let pridem. Pazi se!«

Glušec grom še enkrat pretrese zrak in zemljo. Rogati spak se zvije in prekopicne. Oči se mu vnamejo, ostudno se zareži in bruhne žveplo. Ognjeni puh omami kmeta. Izza grmičevja se zapodi za hudičem rogata čreda, žareča kopita krešejo v dimast ogenj, ognjene brazde valovijo po ozračju. Zmagoslaven krohot polni dolino... Pod noč se privleče Mikuš domov, bled in prepaden. Strašno praznino čuti v srcu, kakor da ga je črna roka oropala vse sreče. Komaj se je spomnil, kako je vozil, kajti konja sta si sama izbirala pot med mlakužastimi kotanjami.

II.

Šmarne maše, šmarne maše! Beli ognji plamté ob večerih vsepovsod, stvarstvo je polno belega sijaja. Kraške planjave so zastrte z belim sevom, bela bleščoba migota med tihimi bori. Po vrtovih odmirajo bele, zvezdaste rožice, grenkobni duh poznopoletne dozorelosti in trudnosti leži, visi pod nizkimi jablancami. Bel golob se ziblje nad skritim gnezdrom. Potem se skloni noč preko Krima, tiha in zlata sloni na prsih Srobotnika. Nebo se je odmaknilo v brezmejno vsemirje, zvezde gorijo mirno, brez trepeta. Bele sence počivajo sredi rimske ceste, angeli čakajo na Devico Marijo, ki bo vzeta v nebeške višave. Šmarna noč na senožetih pri murnih, šmarna noč v skritih kamricah. Brinje diši, bori sanjajo, svetinje letijo v večnost.

Kaj je tako zanimivega? (Fot. Fr. Krašovec.)

Neko noč Mikuš zopet ni mogel zaspati. Zdelo se mu je, da sliši pod oknom lomastečo hojo, žvenket verig in zadirčen smeh. Ko pa je stopil k oknu, se je vse potajilo. Trave so dišale, murni so nemoteno peli v svetlih bregovih. V zvoniku je bila ura polnoč; zvezda se je potočila preko Novaške planote, jezljava luč je spolzela preko leščevja. Mikuš je odskočil od okna in bolešno vzdihnil, da se je prebudila žena in ga potolažila. Davno sta se zaobljubila, da poromata na žalostno goro ter izprosita rešitev. Tudi nocoj sta molila za skorajšnjo milost sprave, toda hudič je neprestano oprezoval. Žena je zastrla okno, pokropila sebe in moža ter molila:

»Devica Marija! Angelski cvet! Reši nas peklenške nadloge, vzemi nas v svoje sveto varstvo. Usmili se mojega moža, izprosi zanj odpuščanje in stri satanove kremplje. Odvzemi breme kletve! Češčena Marija!«

Koliko večerov je tako trepetala, odkar ji je razodel nesrečnež strahotno skrivnost nepremišljene kletve, ko je zapisal svojo dušo hudiču ter se z njim pobratil. Mikuš je zadobil sicer navadno moč, da je lomil podkve in drobil skale. Toda kalne oči so razodevale bojazen pred nekim strašnim in nedopovedljivim zlom. Koliko noči je prebedel v onemoglem odporu do vsega, še drobne zvezde so mu svetile prenizko ter ga motile v žalem razmišljanju.

Končno se je približal dan odrešenja, ko se je dvignil Mikuš na spokorno pot, ki ni bila brez

zaprek. Vso noč je okoli hiše votlo šklepetalo, hudič je terjal svojo pravico, celó pred jutrnjico se ni umaknil. Mikuš in njegovi so si ovili roke z rožnim vencem in pokropili čelo z blagoslovljeno vodo. Ko so hoteli odpreti vežna vrata, zapahi niso odjenjali; železo, zid in mrtev les so se trdovratno sprijeli. Pred hišo se je zarežal hudič in zažugal preplašenim. Gorje! S kremplji tišči duri, odtisi ognjenih dlani se kažejo na podbojih. Gospodar trepeče in medli, ko zopet zagleda črnega pobratima, družina se stiska, samo žena se osrči in zamahne z oljčno vejico skozi lino. Hudiču se zaiskrijo oči, spači obraz in grozno zatuli. Besen spodmakne hišni prag, stena se strese in nevarno zamaje; razsrjena hudoba pa se zakadi v breg, z ognjenimi rogovi orje skalovita tla. Šele tedaj popustijo zapahi, družina se odpravi z glasno molitvijo na pot pokore, mnogi Rakičani se pridružijo. Komaj pa pridejo vrh dola, že se pripodi iz prepadorov strahotna, neprodinna megla. Skale oživljajo, zemlja poka, pot se zgublja med zevajočimi lijaki, iz katerih molé rogate glave. Ognjene kače sikajo med brinjem, lepo lice zemlje je docela spačeno. Gnusna golazen se koplje iz krtin, vrtoglava brezna se odpirajo. Vmes pa se slišijo glušeči brlizgi in razuzdan smeh. Bratje teme in hudobije vpijejo:

»Naš si! Hudiču si zapisan!«

Preplašeni romarji se umikajo in begajo. Vsakemu je za petami pošast z ostudnim gobcem. Jok se meša z vročo molitvijo. Mikuš ne more nikamor, noge so mu ohromele. Žena ga neprestano kropi in bodri; kito las mu ovije okoli vratu in ga spravlja naprej. Za hip se razdivjane pošasti poležejo, brezna se zapró, zopet se kaže pot med borovci; zlata zarja se smehlja rakiški planjavi, brinje diši, stvarstvo se je vnovič znašlo v božjem naročju. Pa komaj se zberejo in oddahnejo zbegani romarji, že razkazuje peklenski spak svojo pogubonosno moč in jezo v grozovitih podobah. Na vsak način hoče preplašiti romarsko družbo in pogubiti nesrečnega kmeta. Zopet se valijo goreče megle, v prepadih se kuhajo strupene pare, zelene sence se pehajo po lazih ter tulijo:

»Naš si! Hudiču si zapisan!«

Mogočni Krim se trese, Srobotnik je poln ognjenih par. Vihra raztepa oblake, strele se lomijo ob gladkih pečinah. Kamnitni pragi se rušijo in grmé v prepade.

»Vrnimo se,« omahuje nekdo in se prekrži.

»Nikakor ne! Še majhen ključ prehodimo, pa bomo zagledali žalostno goro. Zaupajmo v božjo milost,« bodri žena nesrečnega kmeta, sebe in

druge. Čim bolj se bližajo dolini, tem bolj se krhajo peklenske sile. Brezna se mašijo, prepadi goltajo jezo in plazove. Že se kažejo svetle, ljubke jase, ptič se je oglasil na tanki brezi... Hudič pa je obsedel na visokem kamnitnem mostovžu in obupno zrl za romarji, ki so srečno speli nizdol. Še enkrat se je zavihтел za njimi, toda preplašil ga je žarek božje milosti, ki je oblival romarje; hudobec je planil v gore, grozno zarjul in se onemogel skril v črni megli.

Še pet križev — pa se pokaže nad poljem žalostna gora, polna milosti in zatega sijaja. Izmučeni romarji pospešijo korake, da pridejo čimprej v objem njenih blagglasnih zvonov. Tam bo končana peklenska zloba, tja si hudič ne upa. Ko pride Mikuš z romarji pred cerkev, zahvali pravičnega Boga za rešitev svoje duše. Po darovani šmarni maši pokloni srečna družina priprošnjici Mariji v zahvalo dvoje krempljev, ki jih je še danes videti, predelana v svečnika, na vsaki strani velikega oltarja na žalostni gori.

NA ŠVAJCA VISOKE GORE

Lojze Grzetič

Prav za prav s tovarišem Mirkom letos nisva bila namenjena plezat. Ko sva se lani vračala skozi Berlin domov, sva trdno sklenila, da naslednje leto obiščeva Finsko. Pa sva se morala že ob prvem proračunu odreči sanjam o deželi tisočerih jezer. Potem sva razmišljala o Parizu. Zakaj ne bi s kolesi šla na svetovno razstavo? Saj sva tudi lani šla vzporedno s slovesnim potovanjem v Berlin, a sva za mnogo manjšo ceno videla in prevozila veliko več. Mimogredé bi si ogledala še Švico in stopila morda na kak vrh.

Prav tedaj sva zvedela o uspehih naše lanske ekspedicije SPD v Švici in misel na zermattske štiritisočake nama ni šla iz glave. Globoko v srcu se je začela dvigati ponosna piramida Matterhorna in je postajala zmerom jasnejša. Kaj če bi ga poskusila? Potem še Mont Blanc? Predavanja o ekspediciji, posebno tisto o Matterhornu naju je potrdilo v sklepu: stisnila sva si roke, poskusiti ga morava! Bolj ga bova vesela kakor Pariza, prepustiva tega drugim.

Edina misel nama je bila odslej Švica in njeni vrhovi. Začela sva se pridno privajati ledu in snegu. Za božič sva šla na Jalovec in z nama je šla moja sestra. Ob sestopu nas je zajela nad zadnjim kaminom temà. V strašnem mrazu smo počakali, da nam je mesec dal svojo svečavo in nam posvetil po zledenelem kaminu na snežišče. Potem

smo se v pozni noči tipaje spuščali navzdol, brez derez, imeli smo le vrv in cepine, a še te le izposojene od graničarjev. — Koj po novem letu sva šla s tovarišem na Triglav. V ledenem jutru sva korakala čez ledenik in se dvigala — tudi to pot brez derez — po strmih snežiščih na greben in po njem na vrh Triglava. Spomladi se je Mirko utrjeval na Storžiču, skoraj vsako nedeljo je bil na vrhu: po kosilu je šel od doma iz Kranja, še pred večerjo je bil že nazaj. Jaz tega nisem mogel — Zagreb je malo predaleč. Tik pred odhodom sva za slovo še enkrat naskočila Triglav, tokrat v slovenski smeri.

Prišel je julij, čas odhoda. Uredila sva potne liste in triptike za kolesa. Nakupila sva filmov in z izposojenim denarjem iskala kar se dá poceni šilinge in švicarske franke. In proviant? Tik pred odhodom mi je prišla rešilna misel: s strahom sem se obrnil na Slamiča za podporo — pa so mi naložili polno aktovko konserv, slanine in salame. »Za Matterhorn bo že,« sem si mislil.

»Kaj pa bo za Mont Blanc?« Stopil sem še k Javorniku, ki me je prav tako izdatno založil. Dovolj bo, več tako ne moreva vzeti s seboj.

V soboto 17. julija sva odhajala. Temeljito sva preudarila, kaj naj vzameva s seboj, da ne bo ne preveč ne premalo, zakaj potovanje bo dolgo in s kolesom gre vse drugače kakor z vlakom. Biti moraš dostojno oblečen za mesta, primerno in toplo za gore. Kolikor se je dalo, sva stlačila v nahrbtnik: plezalne pumparice, vetrni jopič, pulover, najpotrebnejše perilo, tople volnene nogavice, rokavice in še celo vrsto malenkosti: brisačo, milo, brivsko orodje, maže in obveze prav tja do šivalnih priprav. Le denarnica, ta je bila tako presneto prazna. Šilingi bodo komaj zadostovali za plezalne potrebščine, a od česa bova živela? Dobri ljudje so povsod doma in študenta ne bodo puščali lačnega od hiše, sva se tolažila.

Doma seveda o Matterhornu in Mont Blancu še črhnila nisva. Ko pa sva se poslavljal, sva bila kaj čudna videti: irhaste hlače, kratek športni jopič, klobuka s povešenimi krajci, na nogah pa opanke. Taka sva šla na železniško postajo in se odpeljala z vlakom v skrajni gorenjski kot.

Gor čez izaro...

V Podkorenu sva izstopila in začela tovoriti svoja »konjiča«. Na nosilu zadaj sva razširila podporno ploskev za nahrbtnik, ob straneh sva privezala gojzarje, zadaj pa torbico z listinami in jestvinami, da nama ni bilo treba neprestano razvezovati nahrbtnika; privezal sem zadaj še šotor in odeje, Mirko pa je navil okoli nahrbtnika vrv. Zasedla sva kolesi in se odpeljala. Težko je šlo spočetka. Bila sva že čisto iz vaje, kar zanašalo naju je. Nič čudnega: vozila sva vsak nad 30 kg prtljage in še pot je bila slaba. Ob koncu vasi se začne cesta strmo dvigati.

Zbogom, ve domače gore, zdaj greva drugam poskušat srečo...

Onkraj sedla cesta skoraj ves čas strmo pada, da komaj ovijaš ostre zavoje. Zavore popuščajo. Kaj bo na Großglocknerju in na švicarskih prelazih, če že zdaj ne držé? Globoko iz doline mežikajo luči — prve koroške vasi so to. Vrsta lučk — vlak se svetlika skozi temo iz Beljaka v Ziljsko dolino. Tam nekje daleč visoko na gori se vidi razsvetljen hotel — nama že znani Kanzelhöhe nad Osojskim jezerom. Pred letom dni naju je sprejela Koroška vsa v soncu, danes naju sprejema v temi, toda zmeraj napravi name nepozaben vtis. Rad bi bil prinesel iz domovine koroškim rojakom malo sonca, veselja. Kadar koli grem na Koroško, se z veseljem odpravljam, kakor da grem domov; ko pa pridem čez mejo, me nekaj stisne pri srcu. Morda je pridušen jek iz mladosti, ko sem pustil tu košček svojega srca. Prekrasni Rož, najlepši spomladi v bohotnem cvetju, mi bo vedno

Ludwik Gardowski: Kmetica.

tesno zvezan s spomini najmlajših dni: Humperški grad, Žihpolje, na drugi strani Žingarica, vmes pa Drava.

Molcé sva privozila v prvo koroško vas. Tema je bila že povsod, le v gostilni je bila še luč. Vstopila sva. Drugi dan sva vozila počasi, da sva mogla ujeti tu pa tam kako slovensko besedo od ljudi, ki so hodili k maši. Iz dravske doline sva zavila proti Beljaku, od tod pa proti Spittalu. Bilo je oblačno, vsak hip bi se bilo lahko ulilo. Gore desno in levo, cesta je vodila po dolini ob Dravi. Nekje sva tik ob cesti zaslišala petje iz cerkvice; naslonila sva kolesi ob zid in vstopila. Po maši sva postala pred cerkvijo in opazovala ljudi. Iskala sva prelepo staro koroško narodno nošo, ki pa je že skoraj čisto izginila, le tu pa tam se še pokaže kaka ženica v njej. Potem sva zasedla svoja konjiča in podila naprej proti Spittalu. Opoldne sva se tam ustavila, pokosila in se nekoliko odpočila, potem sva pa zopet zdrčala po gladki cesti, ki se zdaj dviga in znova pada.

Kratkočasila sta naju prijazna Lienčana, fant in dekle, oba vesela, razposajena, prava Tirolca. Pripovedovala sta, kako se vozita vsako nedeljo kam na izlet. Vesela sta bila, ko sva hvalila Lienz, eno najlepših tirolskih mest. Če le moreš, ne zamudi prilike in si ga oglej. Nekaj posebnega ima mestece na sebi, kakor tudi ljudje v svoji noši. Ura je bila že šest. Pot se je vzpenjala vedno više. Krasen pogled se ti nudi s sedla Iselsberg (1200 m) na Lienške Dolomite, te izprane skalnate škrbine onkraj čudovito lepe dravske doline z Lienzom. Prijetna vasica, mična cerkvice, prvovrstni hoteli, zeleni travniki in temni smrekovi gozdovi, to vse je napravilo iz Iselsberga eno najznamenitejših letovišč.

Onkraj se cesta spušča strmo navzdol, zavore škripljejo, smilijo se nama. Toda hiteti je treba, ker bo noč. Po najlepši cesti privoziva divje v dolino reke Mölla, ki priteče izpod Großglocknerja. V prvi vasici sva si poiskala prenočišče. Imena gorá, vasi in družin zvenijo včasih čisto slovenski, saj tu so nekoč obdelovali zemljo naši pradedje.

Drugi dan sva bila ob desetih v Heiligenblutu. Cesta je do tu deloma v zelo slabem stanju, pa že hité graditi novo. O nekdanji božji poti Sveti Krvi — razen stare cerkve — ni ne duha ne sluha. Zdaj so tu le hoteli, potovalne pisarne, trgovine s spominčki. Seveda bi bilo greh, iti tu mimo pa si ne ogledati znamenite božjepotne cerkve.

Cesta se vztrajno dviga. Sonce neusmiljeno pripeka, vsak studenček ob poti je dobrodošel. Curkoma teče pot po koži. Nепrestano se moraš umikati avtomobilom in motornim kolesom. Na

vzgor vozijo počasi, navzdol skoraj nič boljje. Ves čas nama je koničasti vrh Großglocknerja pred očmi. Mika naju, a ne smeva misliti nanj. Lani sva ga naskočila v najlepšem jutru, zdaj ga le hvaležno gledava, ta najin prvi vrh izven domačih gorá. Ob dveh sva pri Hochtoru, najvišji točki ceste (2505 m). Iz Heiligenbluta sva torej prišla v štirih urah, brez počitkov treh, kar bi se reklo, da sva potiskala kolo z vso prtljago vred s hitrostjo 5 km na uro, kar je za tako strmo cesto vsekakor precej. Pač pa so ostale opanke brez podplatov. Še en pogled proti Koroški in mrzel, 300 m dolgi predor naju popelje na drugo stran — na Salzburško.

Ledenohladno so zadihala snežišča ob cesti. Zdrčala sva navzdol. Še en predor, Kleintor, nato spet navzgor. Pri Fuschertörlu se ti odpre prekrasen razgled: globoka dolina Ferleiten, kamor padajo z druge strani visoki slapovi z ledenikov, iznad katerih se dvigajo veličastni vrhovi. Najlepši je brez dvoma Großes Wiesbachhorn (3570 m); na njegovih severozahodnih steni se je pred nekaj leti smrtno ponesrečil mladi Toni Schmid, eden najboljših nemških plezalcev, ne prav leto pozneje, ko sta z bratom prva premagala Matterhornovo severno steno in postala s tem svetovno znana alpinista.

Cesta se od tu strmo in v neštetih zavinkih spušča v Ferleiten in dalje v Fuschertal, prelepo dolino ob vznožju samih tritisočakov in ledenikov. Bog varuj, če bi tu odnehale zavore! Da se ne bi vnele, sva jih ob vsaki vodi hladila. Pa sva se kmalu naveličala tega. Rajši sva si napravila druge »zavore«: pod blatnike sva natlačila trave; trenje je bilo tako močno, da sva morala po najvišjih strminah gnati kolo navzdol. To drsanje kolesa ob travo se je sicer slišalo precej daleč, včasih je bil ton višji, včasih nižji, a naju ta muzika ni prav nič motila. Ko so se zavore obrabile, sva jih nadomestila z novimi, saj je trave in vejevja ob cesti povsod polno.

Skozi Fusch in Bruck pripelje najlepša cesta v Zell am See, krasen letoviški kraj. Ljubkemu mestu daje poseben čar jezero in Visoke Ture s koničastim Kitzsteinhornom v ozadju. Kolesa sva kar nekam naslonila in si šla ogledat mesto. Noč naju je dohitela že bolj globoko v dolini Salzacha.

J a z p a p o j d e m n a T i r o l . . .

V torek zjutraj sva odvozila zgodaj, da sva prišla čez sedlo Turn, še preden je zapeklo sonce. Zapustila sva lepo dolino med Visokimi Turami na jugu in položnimi Kitzbühelskimi Alpami na

severu. Cesta se pne visoko in ti nudi najlepši razgled po vsej dolini. Nato pelje skozi tihe smrekove gozdove. Na vrhu prelaza Turn (1200 m) sva prestopila tirolsko mejo. Pela sva »Moj fantič je na Tirolsko vandral...« in se hitro spuščala navzdol v Tirol. Široke in visoke kmečke hiše, spodaj zidane, zgoraj lesene, z enim ali več lesenimi pomoli vzdolž vsega pročelja, na strehi stolpič z zvoncem, to so značilne hiše za ta del Tirola, to je okolico Kitzbühela. Po prelepi dolini Jochberg sva že zgodaj dopoldne privozila v Kitzbühel, biser Tirolske.

Mestece samo na sebi je nekaj izrednega: ob Glavnem trgu so povprek postavljene pristne tirolske hišice, druga tik druge, nekatere polne narodnih slikarij. Niti ena moderna hiša ne kvari te enotnosti, ne v mestu ne v okolici. Mogočna gotska cerkev vlada nad mestom. Valovita okolica, ki je pravi košček raja, skrivnostno Črno jezero, zasanjano sredi temnih gozdov, divje pogorje Kaiser v ozadju, vse to napravi mestece tako privlačno, mu daje tak nepopisen čar, kakršnega nima morda nobeno drugo tirolsko mesto.

Ob pol treh sva odhajala iz Kitzbühela. Gladka cesta naju je popeljala v St. Johann, prav tako lepo mestece, da bi pred vsako hišo obstala in jo občudovala. Ni časa, rada bi prišla še ta dan v Innsbruck, čeprav je še daleč; računava z lepo cesto, ker jo pozna že od lani. Na desni pustiva za seboj raztrgani »Wilder Kaiser«, tukajšnjim plezalcem priljubljeno pogorje. Cesta gre nalahno navzgor, nato nekaj kilometrov navzdol. Dolina se oži. Ko se spet razširi, sva v Wörglu, malo večjem industrijskem mestu, važnem železniškem križišču. Od tu dalje gre cesta ravno prav do Innsbrucka — to je dolnja Innska dolina, imenoval bi jo tudi lahko dolino gradov. Veličastni gradovi iz viteških časov, nekateri še celi, drugi v razvalinah, so posejani vzdolž cele doline. Tudi mesta so stara, zlasti Rattenberg, ki je ohranil še čisto srednjeveški značaj.

Tedaj je zapihal proti nama silen veter, ki naju je močno oviral. Od Innsbrucka sem je gnal črne oblake, vsa dolina pred nama je bila čisto zadelana. Nastala je po vročem dnevu nenadna nevihta, pravi vihar, ki naju ni pustil dalje. Z vso težo sva se opirala na pedale, a sva se komaj pomikala po ravni cesti. Na levi sva pustila za seboj eno najlepših tirolskih dolin Zillertal, ki jo obkroža venec ledenikov Zillertalskih Alp. Ulila se je ploha in, preden sva se utegnila skriti pod prvo streho, sva bila že mokra do kože. V vasi Rotholz sva se zatekla k lanskim znancem, ki so naju res koj spoznali. Preoblekla sva se in brhka Tirolka

nama je postregla z vročim mlekom, da sva se otajala in prijetno ogrela.

Drugo jutro je še vedno lilo, ko sva se odpravljala. Onstran Ine je vas Jenbach, malo više je Achensko jezero, največje v Tirolu. Rada bi si ga ogledala, a slabo vreme nama tega ni dopuščalo. Hitela sva na vso moč, da naju ne bi zeblo. Ko bi vsaj veter ne pihal! V hladnem dežju in ledenomrzlem vetru, ki nama je šel do kosti, sva bila kmalu modrikasta od mraza. Rók nisva več čutila. Da se ne bi prehladila, sva sklenila, da se ne ustaviva do Innsbrucka. Podila sva dalje, le tu in tam sva si otajala premrle roke v potoku. Šele proti Hallu je ponehavalo deževati; ko sva privozila v Innsbruck, je tudi sonce pokukalo izza oblakov.

Drugi dan sva se že zgodaj odpeljala proti Fulpmesu, kupovat cepine in dereze. Pod gričem Isel, na katerem so prelivali kri tovariši Andreja Hoferja za svobodo, dalje čez Sonnenburg, od koder se nudi najlepši razgled na Innsbruck in Insko dolino, sva vozila po Brennerjevi cesti v lepih vijugah. Onkraj se dviga nalahno Patscherkofel. Čez dobro uro naporne vožnje navkreber sva zavila na desno v Stubaital, eno najslikovitejših tirolskih dolin. Kmalu sva bila pod Serlesom. Lani sva ga preplezala z jugovzhodne strani. Ko sva prišla v Fulpmes, sva se najprej pošteno najedla pri salezijancih ob vznožju tirolskih ledenikov.

Plezalne potrebščine sva si šla izbirat naravnost v zadrugo, kjer so nama radi razkazali bogato skladišče. Začudena sva ogledovala vseh vrst cepine in dereze. Tvrdba »Fulpmes« je svetovno znana. Ko sva si izbrala vsak svoj cepin in dereze, so nama poželjivo obstale oči na lepih kládavih in klinih; odločila sva se še za kládivo, kline in zaponke pa so nama dali povrhu in še lonec za kuhanje, če bova imela kaj. Razigrane volje sva se z novim plezalnim orodjem vrnila v Innsbruck. Na oni del vožnje po Brennerjevi cesti ne bom nikdar pozabil: v krasnih vijugah speljana široka asfaltirana cesta neprestano pada, da se samo malo nagneš na ovinkih in te pripelje v mesto s hitrostjo 40 in še več kilometrov na uro.

V soboto, teden po odhodu od doma, sva se poslovila od Innsbrucka. Najina prtljaga se je povečala sedaj za plezalno opremo.

Čez Arlberg.

Še isti dan bi bila rada prišla do sedla, pa nisva mogla. Nenadna nevihta naju je ustavila in morala sva vedriti. Vrh tega je cesta slaba, vsa blatna in skoraj ves čas se dviga. Na več kra-

jih naju je ustavil močan naliv. Ko le ni ponehal, sva vozila dalje, premočena do kože. Onkraj Silza se dolina zoži, cesta se dviga strmo v hrib, levo spodaj se peni med skalami razdivjana Ina. Dež je ponehal, kmalu se je zvedrilo in mrzel veter nama je sušil mokro obleko. Še malo gre cesta navzgor, nato se začne spuščati; desno je strmi hrib, levo spodaj reka. Večerilo se je, mraz je postajal vedno hujši; v naslednji vasi sva si poiskala prenočišče na senu.

V kristalnem nedeljskem jutru naju še slaba in še mokra cesta ni motila. V Zamsu sva videla že od daleč polno mlajev in slavolokov, vse hiše ob cesti so bile okrašene z zelenjem, vse je praznično, nova maša je bila. Škoda bi bilo zamuditi: »Kadar nova maša je, zanj najboljša paša je...« Res je kuhinja pokazala veliko razumevanja za študente in naju izdatno založila. Maše same nisva utegnila počakati, dobila sva jo v Landecku, naslednjem mestu. Tu sva se poslovila od reke Ine, ki priteče z leve, in zavila desno proti Arlbergu. Cesta se dviga. Dolina je vedno bolj romantična, dokler se nama ni odprl eden največičastnejših pogledov v zahodnem Tirolu: dolg železniški most je speljan 90 m visoko nad reko Trianno, levo grad Wiesberg, zadaj in vsenaokrog v tišino pogreznjene gore, obrasle z bogatimi smrekovimi gozdovi. Cesta pelje od tu dalje skoraj ravno in tako sva lahko mirno in nemoteno uživala nedeljsko razpoloženje, dokler nisva privozila malo pred poldnem do Sv. Antona ob Arlbergu. Že ob koncu vasi se cesta močno dviga; sonce je neusmiljeno pripekalo, pa sva bila kljub temu že v dobri uri 500 metrov višje na vrhu Arlberga mimo hospica Sv. Krištofa.

Sedlo je visoko komaj 1808 m, pa bi mislil, da je vsaj za 500 m višje, tako je mrzlo tu, vsepovsod je golo skalovje in v zgodnjem poletju je tu še polno snega. Morala sva se kar dobro zaviti v suknjiče. Medtem ko sva iskala trave za »zavore«, sva poslušala prijetno godbo veselih izletnikov. Med drugimi sva slišala tudi napev »Al' njega, njega ni...« Povprašal sem, kje so jo vzeli, pa so povedali, da je to arlberška narodna pesem.

Odpeljala sva se navzdol — v Vorarlberško, na sedlu sva zapustila Tirolsko. Dolina je v začetku izrazito gorska — Klostertal jo imenujejo — šele pri Bludenzu se razširi. Od tam sva spet vozila med prostranimi polji in lepimi travniki ob Illu, pritoku Rena. Feldkirch! V Renski dolini sva. Le še nekaj kilometrov naju loči od Rena. Oni hribi tam onstran — to je že Švica! Čudno nama je bilo pri srcu, ko sva jo gledala. Dolgo sva hrepenela po njej, v duhu sva jo gledala vso

drugačno, zdaj je pred nama resnična. Za lepo mesto se skoraj nisva zmenila, zavila sva proti severu, proti Bodenskemu jezeru. Oči so nama neprestano hitele na levo proti Švici, najini obljubljeni deželi. Pa se nama je pokazala neprijazno: izza gorá so se privalili veliki črni oblaki, iz katerih se je kmalu ulila ploha. Skrila sva se pod streho v gostilni.

V ponedeljek zjutraj sva prišla v Bregenz, glavno mesto Vorarlberške, ob jugovzhodnem koncu Bodenskega jezera. Bregenz ni velik, pa lep, zlasti ga povzdiguje lega ob jezeru. V središču je mesto staro, okoli moderno. Po terasah zgrajene vile ti nudijo krasen pogled na jezero, lepe sipine in bližnje gore letoviščarjem krasne enodnevne izlete. (V drugo naprej.)

VOZNI RED

Leopold Stanek

*In vsako noč ob isti uri
prodre v moj dom, ki sam leži,
kot zveste straže glas razločni
žvižg stroja: črta, pike tri.*

*Premišljam, koliko še misli
se muči v pozno noč z menoj,
komú srce trepeče v strahu,
kam klic odpelje jih nocoj.*

*Premišljam, kdaj je druga roka
prijela vzvod. Žvižg bil je zvest
ostal, le časniki so dali
o strojevodju kratko vest...*

*Premišljam, koliko stoletij
bo trajal še ta vozni red.
Bo li še kdo, ki bo poslušal
samotni krik, ki dramí svet?*

France Košir: V krčmi.

PISANO POLJE

OB ČETRTEM ZOBLJENJU

Bogdan Kazak

Zakaj da ne pišem več v tem priljubljenem listu svojih spominskih in drugih marnjev, kakor toliko let dotlej — me sprašuje premnog znanec z rahlim očitkom, češ da zanemarjam neko dolžnost do njega in drugih številnih bralcev in bralk.

Ne maram se prepirati o upravičenosti takih očitkov in se rajši opravičim z najbolj razširjenim splošnim izgovorom, da sem bil bolan, močno bolan za zobljajem.

Vse naše stare matere in mlade mamke so prepričane, da je zobljenje huda zadeva za njihove ljubljence in tudi njih same. Razširjeno je med njimi mnenje, da gre polovica otroških bolezní na rovaš zob, druga polovica na gliste.

Z glistami nisem imel doslej opraviti pri sebi — menda se me ta zalega ogiblje iz neznanih razlogov, medtem ko me kožni mrčes silno rad obiskuje — pač pa je bilo zmerom dosti križev in težav z zobmi.

Prvega zobljenja se sam ne spominjam dosti. Tudi mati vé samo, da sem bil kot prvorojenec dosti bolj poreden ko vsi bratci in sestrice, ki so se vrstili za menoj — menda zaradi hudih zob, mi obzirno razlaga dobra pozabljiva mati. Spominjam se megleno, da sem še v predšolski dobi kalil nočni mir v hiši, da je prišel oče pogledat k meni in ugotovivši vzrok, šel po klešče, da mi izdere hudi zob. Ko ni mogel velikih klešč spraviti v usta in nastaviti na zob, je segel s koščenicima prstoma ponj in mi ga pomolil pod nos, češ da bo odslej mir v hiši!

To je vse, kar vem o svojem prvem ali mlečnem zobovju. Zgodbe mojega drugega zobovja, ki se mu pravi tudi stalno, kar pa ne drži zame in ne za mnoge druge znance, so mi v živem, a ne prav dobrem spominu. Mena zob in prva njihova leta so mi potekala kar ugodno, brez motenj. A potem sem jih začel čutiti, te nepridiprave repenčaste! Pognali so mi krepko in čakali primernega, čvrstejšega dela. A tega ni bilo dosti, prav za prav zelo malo. Bilo je v tistih časih, ko so me na debelo pitali z učenostjo, prav pičlo pa krmili s hrano, menda po tistem modrem latinskem reku, da se poln trebuh ne uči rad. Takrat sem hodil čevlje snažit bogoslovcem za kos kruha, v prostih popoldnevih na sprehod v golovski ali rožniški gozd po kostanj ali na njive pri pekovskem križu ob Dunajski cesti po repo ali koren. Ker pa surova hrana ni bila po tedanji šegi, so moji zobje prirodne darove sicer veselo hrustali, a želodec se je upiral, trebuh pa naravnost rogovilil. Bile so včasih hude noči zaradi trebušnih uporov, zjutraj me je še čakala kazen stroge gospodinje, da sem se moral kleče pripravljati za šolo.

Očitno so bili moji drugi zobje v svoji najmočnejši dobi, da se času primerno in umevno izrazim, po večini brezposelni, ne leni, saj bi radi delali, a dela ni bilo. Kdor je brezposeln, a naj živi od dela, sitnari, kalí mir in moti red. Kot višjegimnazijec in visokošolec sem imel dovolj zgage z upornimi brezposelniki, zaradi ljubega miru pri učenju sem dal tri ali štiri rogovileže odstraniti s silo, dasi bi mi bili lahko še služili.

V tisti dobi je bila preimenitna stroka zobnih zdravnikov komaj v povojih. Takratni Ljubljani in vsej vojvodini Kranjski je zadoščal en sam zobni zdravnik. Redkokdo si je takrat dajal zobe popravljati ali umetno zobovje delati. Komur je postal kak zob preveč nadležen, je šel z njim k brivcu, da mu ga je izdrl. Mnogi brivci so bili takrat na glasu kot zoboderi, ki so tekmovali z zdravniki po spretnosti in cenenosti. Jaz sem bil kot dijak bolj novošegen, zobe sem si dal izdreti po zdravniku in drugod po usmiljenem bratu, kar me ni stalo nič.

Tako je minila doba učenja in stradanja, postal sem zdravnik, učen in samozavesten, a škrbast. Te lastnosti se nisem sam zavedel, dokler mi ni začelo kazati svojih zob neko dekle. Tisto kazanje zob ni bilo, kakor se navadno govori in razume, v sovražnem smislu, pač pa nasprotno. Ko sem njen biserni venec zdravih in skrbno negovanih zob v zrcalu primerjal s svojimi razvalinami, sem brž poiskal umetnika za zobe, nesoč mu svoje prve zasluge, da mi popravi in uredi razvaline v ustih. Njegova prizadevnost in umetnost je dobro uspela, a samo začasno.

»Zob časa« je sploh nevaren, posebno nevaren pa je popravljenemu zobovju. Navzlic zadostni zaposlenosti in negi mi je stalno zobovje propadalo. Krhalo se je in rušilo. Postal sem stalen obiskovalec svojega tovariša iz zdravniške šole, ki jo je končal s težavo, a je že kot zobni zdravnik začetnik sijajno uspeval. S pomilovalnim podsmeškom je primerjal moje poslovanje s svojim; jaz da v zimskih nočeh in po žgočem soncu lovim srebrne kronice okoli žuljavih garačev po mestu in okolici, njemu pa da nosijo zlatnike in bankovce vsi, ki hočejo ostati ali postati lepi, za lepoto pa da žrtvuje vsak vse, kar ima, šivilja in sobarica, trgovski pomočnik in odvetniški pisar, kmečko dekle in mestna gospodična, brivec in uradnik pred snubljenjem, pa tudi ljudje v zrelih in prekozrelih letih se boje škrbavosti, ki jih dela še starejše, a stari ne marajo biti, ker star in grd je isto. Skoraj pokroviteljsko dobrohotno mi je svetoval, naj se kar poprimem njegove stroke, češ da bova uspevala oba; zdravljenje bolnih ljudi je težavna in večkrat nehvaležna zadeva, nehvaležna, ker ne znaš čarati in ker ti bolnik ali njegovi nimajo s čim plačati. Pri zobnem zdravstvu je zadeva vsestransko ugodnejša, zobe si dajo popravljati in napravljati zdravi ljudje, ki ti prinašajo nagrado že naprej. Vrh tega pa je tridesetkrat toliko poslodajalcev, saj ima vsak človek več ko trideset zob (z mlečnimi) in z vsakim nakaznim zobom je dela in zasluga po več let in, ko mu ga izdereš, mu napraviš še umeten nadomestek, ki mu ga tudi popravljaš leta in leta.

Tako nekako mi je govoril in vrtal zobe, mašeč jih s sklenino in zlatom. Razumel sem ga in odobral njegov gledanje kot pridobitno pravilo, želeč mu še večjih uspehov, sam pa sem ostal pri svojem gledanju v svet in se držal svoje kršne življenjske poti, saj sem doma tik pod Krasom in vaje trdega življenja, odkar pomnim.

Vzlic rednemu krpanju pa je stalno zobovje ginilo, nastajale so vrzeli. Bridko smešna usoda! Močne zobe sem imel, ko ni bilo kaj jesti; ko sem imel kaj jesti, pa zob ni bilo več!

V tem bridko smešnem stanju sem se znašel med svetovno vojsko. Naključje je hotelo, da sem prihajal več mesecev zaporedoma v stik z vojnim zdravnikom, nemškočeškimi židom, ki je bil doma zobni zdravnik. Jaz sem opravljal svojo kočljivo službo v sovražnem ognju, on je pa v bližnji varni postaji junaško rual zobe vojakom, častnikom pa jih je hrabro popravljal. Tako si je služil lepe denarce in prislužil tudi visoko vojno odlikovanje.

Pa ni bil napačen človek tisti židovski zdravnik. Morda sem se mu smilil, ker takrat nisem mogel pošteno jesti, ker nisem imel več s čim gristi. Ponudil mi je sam od sebe, da mi napravi novo, tretje zobovje, če mu dam potrebno gradivo zanje. Žena je res neke izbrskala nekaj zlatnikov, ki jih je uporabil za zgradbo zob. V teku nekaj tednov je napravil na eni strani zobe na zlatih mostičih, oprtih na škrbinaste razvaline. Zgradba se je sponesla, mogel sem vsaj na tisti strani žvečiti sadje, meso in kruh, kar je bila takrat redkost zame, in to mi je bilo dovolj.

Vojska je minila, mojega zobnega gradbenika je odneslo domov, mene z doma v druge kraje. Kmalu sem dobil rojaka, zobnega umetelnika, ki mi je napravil mostovno zobovje tudi spredaj, na drugi strani pa ga ni mogel, ker ni bilo več oporišč zanje v čeljustih.

Bil sem kar zadovoljen s tretjim zobovjem in prešerno, skoraj objestno dajal nasvete o pomlajevanju na levo in desno vsakomur, če je le hotel. Dovolil sem si še posebno hudomušnost. Tisto noč, ko se mi je približal Abraham — nihče ni slutil tega srečanja razen matere, ki sem jo pa pridobil, da je molčala — sem vzel uro svojega življenja v roke in pretaknil kolesje tako, da se je začel kazalec pomikati nazaj.

Leta so tekla svojo pot naprej, moja ura jih je kazala v nasprotni smeri nazaj. Znanci so se mi čudili, ko sem jim dopovedoval, da je človek star prav toliko, kakor sam hoče, jaz pa sem se jim smejal v pest in se norčeval z zgodnjimi starci. Kako umno sem preuredil svojo življenjsko uro, mi je potrjevalo življenje samo, ki mi je nakladalo dela in skrbi več kakor v prvih, mlajših letih. Z veseljem sem se prepričeval, primerjajoč sebe z vrstniki, da je v delu čarovni vir zdravja in moči.

Domala sem se že mladil in prihajal nazaj v tisto brezskrbno dobo, ko človek pozablja samega sebe in drveča leta ter živi z dneva v dan v delu in skrbeh za druge. Več ko eno desetletje je tako potekalo v tihem zadovoljstvu.

Lepih dni je zmeraj prekmalu konec. Mojo pozno pomlad so mi skvarili zobje, tisti lepi tretji zobje na zlatih mostičih. Tako sem bil že mladostno nerazsoden in brezskrbno uverjen, da mi bodo trajali do konca in z menoj legli pod rušo.

Dogodilo se je, ko sem bil na kratkem oddihu v starodavni Korčuli in si za zajtrk privoščil sveže smokve, najljubše sadje in najmanj nevarno hranivo za zobe, da se je zamajal zobni mostiček v ustih in nagnil. Nastalo je mahoma nevzdržno stanje. Celó pitje in govorjenje se mi je nakrat zavrlo, ker se je zatikal jezik ali drgnila sluznica ob vsakem gibu.

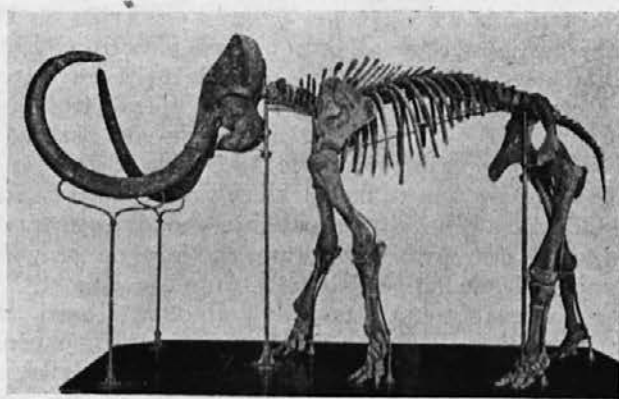
Pobral sem šila in kopita ter odhitel domov naravnost h graditelju tretjega zobovja. Sočutno me je sprejel in razlagal, češ da je njegova umetna zgradba

opravila svojo dolžnost v polni meri, da ni njegova krivda, če so se zrušile trhle opore v mojih čeljustih, in me je potolažil, da mi napravi novo zobovje, ki ga bom vesel do konca svojih dni.

Posadil me je na tisti svoj mučilni stol, poruval mostiče s kleščami, nekaj zob in korenin z dletom in svedrom ter me milostno odpustil. Šel sem domov brez zob, z devetimi krvavečimi luknjami v čeljustih in ždel doma ob dojeniški hrani in vinu, da so se luknje zaprle. Potem sem se moral redoma vračati v mučilnico. Sedeval sem in se zvijal na tistem mučilnem stolu ure in ure, dušil se s svojo slino in še bolj ob prisutnih zbrodah, ki so mi jih gatili v usta. Da je kolo-vodja in glavar tistega mučilišča hudomušen in poreden, sem že prej vedel, saj ga poznam kot rojaka iz mladih let, da pa je tako nastoren in mukoželjen, bi ne bil verjel. Tudi tisto njegovo pomočnico sem si zapomnil, ki je sicer čedno dekle in gleda nedolžno v svet kakor jagnje. Gledal sem jo, kako so se ji svetile oči od krutosti, ko je z vso vnemo pomagala mučitelju, ko me je obdeloval z raznim orodjem. Blagrovale sem v mislih in besedah svojega pokojnega očeta, ki je bil pameten mož in legel v grob z enim samim, a samoraslim zobom, blagrovale svojo, takrat že osem-inedemdesetletno mater, ki še ni imela sitnosti z zobmi, še manj opravka z zobnimi umetniki, blagrovale, zroč s svojega mučilišča, goste roje ljudi, ki so vreli preko tromostja, središča mestnega prometa, ne da bi jim trebalo čepeti v takšni trlici.

Tako so mi najprej začasno in kasneje trajno prevlekli čeljusti in nebo z nekakšno strnjeno smolo prekomorskega izvora in vanjo zasadili zobnim glavicom podobne porcelanaste črepinjice. Izprva se mi je vsa tista navlaka upirala, polagoma se ji privajam kakor Ribničanov konj stradanju.

Kot ne preveč srečni imetnik, nositelj in izkoriščevalec novega četrtega zobovja, ki sem ga že pol plačal, sem se znašel v mučni zadregi, kako naj uredim življenje z naprej, ali naj se držim svoje ob Abrahamovem srečanju izumljene samoukane ali drugače. Moj daljni znanec, ki sem mu pisal ob smrti njegove matere, mi je odgovoril, da se mu s smrtjo matere pričenja življenjska jesen. Moja mati pa, ki bo kmalu devetdesetletnica, hvala Bogu, še živi. Po tem računju sem še v življenjskem poletju. Vsak dan me še zagrinja z delom, da ne utegnem pisati, kakor bi rad. Morda bo jeseni boljše...

Slika 1. Mamutovo okostje v Stuttgartu.

MAMUT

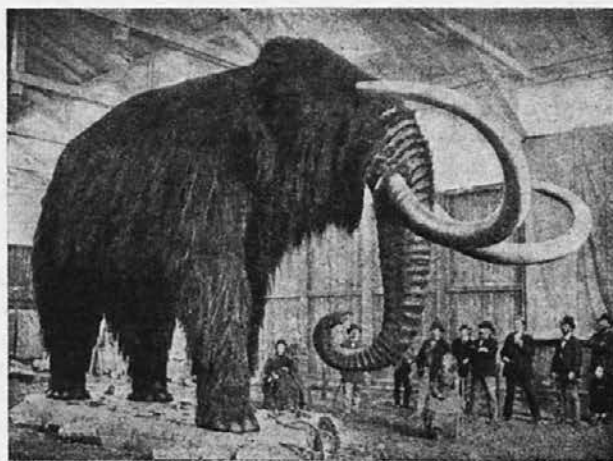
Anton Moder

Radovednost pa taka!« so se zadovoljno smejali Neveljci tiste dni, ko so izkopavali mamutove kosti v novi strugi Nevljice. Pa je bilo tudi upravičeno, saj so dan za dnem prihajali radovedneži celo iz oddaljenih krajev. Poleg teh pa še resni znanstveniki in šolska mladina. Vsi so hoteli videti ostanke predpotopnega velikana in njegov tisočletni grob.

Po naših krajih so že izsledili nekaj ostankov mamuta. Domnevajo, da je rebro v crngrobski cerkvi, ki ga pripisujejo ljudje ajdovski deklici, mamutova zapaščina. O najdbi mamutovega zobu v Beričevem je ohranjeno samo Vodnikovo poročilo v Novicah. Gospod Sadnikar iz Kamnika hrani v svojem muzeju del golenice, ki jo je našel v Kamniških planinah. Dr. Rakovec pa poroča v zadnjem Proteju, da hrani nekaj mamutovih kosti tudi ljubljanska univerza; našli so jih pri Kostanjevici. To pa so le posamezne in raztresene kosti, zato je razumljivo, da njih odkritja niso vzbudila posebne pozornosti. O neveljskem mamutu pa je bilo drugače. Upali so, čeprav rahlo, da bomo morda dobili celotno ali vsaj skoraj celotno okostje. Žal se to ni uresničilo. Čeprav je bilo dosedaj izkopanih že mnogo kosti, jih vendar še preveč manjka, da bi se dalo iz tega sestaviti okostje, ki bi nam pokazalo pravo podobo mamuta. Zato se ozrimo nekoliko po svetu v kraje, kjer so imeli večjo srečo kakor mi, da ob teh najdbah spoznamo predpotopnega velikana. Na taki podlagi bomo mogli prav ceniti tudi neveljskega mamuta, kadar bodo njegove kosti primerno obdelane in razstavljene.

Nahajališča mamutovih kosti so raztresena po vsej Evropi in Aziji razen najjužnejših delov obeh delov sveta. Tudi drugod so našli po večini le posamezne kosti ali nepopolna okostja. So pa med njimi tudi znamenitejša najdišča. Takó mesto Kannstatt pri Stuttgartu v Nemčiji; tam so 1700 našli 60 oklov, leta 1816 pa še več. V stuttgartskem muzeju hranijo tudi celotno mamutovo okostje. (Slika 1.) Na Češkoslovaškem so odkrili pri Předmostu v bližini Olomouca naravnost velikanske množine starodavnih kosti, predvsem mamutovih, ki so bile zakopane v puhlici. Do leta 1880 so jih izkopavali v čisto gospodarske namene, da so jih predelavali v kostno moko, ki je priznana dobro umetno gnojilo. Po tem letu pa so jih začeli znanstveno raziskovati. Našli in shranili so mnogo dragocenih stvari. Našli so še okrog dva tisoč mamutovih zob vseh starosti. Pri Borni v bližini Leipziga so našli leta 1908 mamutovo okostje v celoti. Žival se je bila pogreznila v močvirje in pokrila jo je ilovica, ki jo sedaj uporabljajo za opeko. Ker je to mamutovo ležišče važno tudi za poznanje tedanjega rastlinstva, se k temu nahajališču še povrnemo.

Po mamutovih okostjih pa je že od nekaj znana Sibirija. Že leta 1660 je nizozemski poslanik na ruskem carskem dvoru Wittsen poročal v svojo domovino o velikanskih predpotopnih sesalcih. Leta 1799 pa je neki Tunguz odkril v reki Leni celega mamuta, katerega je pa Adams šele po sedmih letih rešil popolnega razpada. Okostje je bilo še celotno in kosti so bile še zvezane s kitami; vse meso pa so raztrgali in požrli

Slika 2. Na otoku reke Lene najdeni in v Petrogradu razstavljene mamut.

medvedje, volkovi in lisice; našel je le še majhen kos kože, eno oko in okrog 50 funtov dlake; 85 let kasneje je Lena dala novega mamuta. Bil je 5 m dolg in preko 3 m visok. Spravili so ga v Petrograd (danes Leningrad) in ga tam razstavili. (Slika 2.)

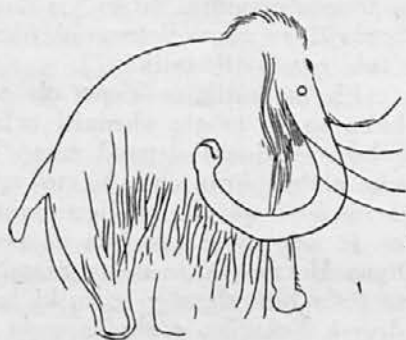
Ob teh celih mamutih se samo ob sebi poraja vprašanje, kako so se mogla ohraniti cela, nestrohnjena trupla, ko srečujemo drugod samo okostja in še ta večinoma slabo ohranjena. Na to vprašanje je točno odgovorila nova najdba ob Berezovki leta 1901. V Sibirijo se je odpravila posebna ekspedicija pod vodstvom Otona Herza. Ta je našla razmeroma mladega mamuta čisto zamrznega v ledu, ki leži pod ondotnimi tundrami. Nekoliko gorkejša voda Berezovke je izpodjedala bregove in ga odkrila v ledu. Odkopavanje in spravljanje na varno ni bila nič kaj lahka in prijetna zadeva. Delo je trajalo kar tri mesece. Ko so mamuta odkopali, so ga morali najprej odtajati, nato so ga razrezali na večje kose, ki so jih zašili v goveje in konjske kože, potem pa pustili, da je vse skupaj zmrznilo. Po velikanskih naporih so kose na saneh in pozneje po čolnih spravili 6000 vrst (= 6400 kilometrov) daleč do Jakutska, od koder so jih z železnico prepeljali v Petrograd. Tu so ga preparirali in sestavili v položaju, v kakršnem so ga našli, potem pa postavili med tovariše v muzej. Kako dobro je bil ta mamut ohranjen, priča dejstvo, da je bilo meso pri razkosavanju popolnoma krvavordeče in so ga psi prav strastno žrli. Tako se imamo torej naravni ledenici severne Sibirije zahvaliti, da danes vemo skoraj do podrobnosti, kakšen je bil mamut.

Kaj pa pomeni prav za prav ime mamut? Beseda ni ruska, ampak jakutska in pomenja isto kakor krt. Predniki sibirskih rodov so že zdavnaj opazovali mamute v zmrzli zemlji in so mislili, da se sami zarijejo vanjo in rijejo po njej kakor krti. Zato so jih imenovali »mamont«.

Tudi če ne bi imeli teh izvrstno ohranjenih mamutov, bi si mogli o njem napraviti vsaj približno podobo iz ohranjenih okostij in iz podobnih okostij še živečih živali. Po velikosti in obliki okostja, po oklih in kočnjakih ga namreč na prvi pogled lahko postavimo ob stran okostjem današnjih slonov, indijskega ali afriškega, čeprav ju mamut po velikosti znatno presega. Druga najvidnejša zunanja razlika

bo v velikosti in obliki oklov, ki pri mamutu dosega dolžino štirih metrov in so navzgor in navzven usločeni, medtem ko pri indijskem slonu splošno ne presegajo dveh metrov in so veliko bolj ravni. Strokovnjak more na podlagi oblike, velikosti in lege posameznih kosti in celih skupin precej natanko ugotoviti množino mišičja in po tem tudi približen obris živali. Nič pa ne povedó kosti o koži, ali je bila gola ali pokrita z dlako, nič natančnega o uhljih, o dolžini in obliki trobca. Pa vse to je važno za pravo podobo mamuta. Kakor bi bil pračlovek slutil, kako nas bodo morila ta vprašanja, je z okorno roko in še nerodnejšim orodjem zarisal kar čudno natančno podobo mamuta v steno kombarelske jame (Combarelles) (slika 5) in drugo kot okrasko na mamutov okl. Na teh risbah vidimo, da so bili mamuti dolgokocinasti, ne goli kakor današnji sloni.

Kar pa še manjka na teh podobah, so podale najdbe ob Leni in Berezovki, ki so nam povedale, da so imeli mamuti dolgo rdečkastorjavo resasto dlako in pod

Slika 5. Mamut iz jame Combarelles v Franciji.

njo krajšo in gostejšo pódranko. Odrasli samci so nosili na vratu in po plečih še daljšo grivo. Mladič od Berezovke je bil razmeroma gol, pračlovek pa je v kombarelski jami zarisal poleg velikih mamutov tudi manjše, prav tako kosmate; te imajo raziskovalci za mladiče. Uhlji so bili razmeroma majhni, kakor so tudi pri indijskem slonu. Glede trobca pa kljub vsem najdbam vendar ni popolne jasnosti, ker pri nobenem mamutu ni bil v celoti ohranjen. Domnevajo, da je bil dva do tri metre dolg, ne morejo pa določiti, ali je imel na koncu občutljivi prstek, kakor ga imajo današnji sloni, ali ne. Na naši prvi podobi vidimo sicer narisane, kar opravičuje tudi pračlovekova risba, čeprav je na njej konec trobca precej drugačen. Da je imel kratek rep in stebraste noge, je dobro naznačil že tudi pračlovek. Važno je tudi, da vemo, da je imel pod kožo debelo plast maščobe, ki mu je poleg dlake varovala telesno toplino, in da se mu je najbrž na hrbtu nabirala v maščobno grbo, iz katere je črpal ob dnevnih pomanjkanja, kakor to delajo kamele na dolgih in napornih potovanjih skozi puščave.

Dolga in gosta dlaka ter debela tolstnica nam s precejšnjo gotovostjo pričata o mrzlem podnebjju tiste dobe. Ta vzporednost sicer ni v nujni zvezi, vendar je na splošno resnična. Vsi sedanji sesalci obtečajnih krajev so pokriti z izvrstnimi kožuhi, podloženimi z maščobo. Enako se na zimo preoblečejo tudi živali zmerno toplega pasu, kjer se menjata poletje in zima.

Zato iz teh dvojnih znakov mamuta lahko upravičeno sklepamo, da je živel v mrzlih krajih. Dobo pa, v kateri je živel, imenujemo ledeno dobo. Tedaj je namreč led in sneg pokrival vso severno Evropo in v Alpah je segal okrog tisoč metrov niže kakor dandanes. Naš sedanji, čisto neznatni triglavski ledenik je v tistih časih segal do Bleda in celo do Radovljice.

O takem podnebjju pričajo tudi druge živali, mamutove vrstnice, in rastline, ki so se od tedaj ohranile. Tako nam mamutovo nahajališče pri Předmostu predstavlja skoraj vse sedaj živeče evropske živali poleg nekaterih izumrlih. Med zadnjimi sta znameniti jamski lev in jamska hijena. Tedaj in še sedaj živeče živali pa so važne za spoznavanje podnebjja.

Upravičeno namreč sklepamo, da je bilo tedaj v teh krajih tako podnebjje, kakršno je sedaj v tistih krajih, kjer najdene živali živé. Nobena živalska vrsta namreč ne more dolgo časa vzdržati v podnebjju, ki ji ne prija, ako se mu ni dosti hitro prilagodila. Ker pa imajo vsi organizmi večjo ali manjšo stopnjo prilagodljivosti, moremo iz njihovih nekdanjih bivališč samo z neko verjetnostjo sklepati na tedanje podnebne razmere. Med težko prilagodljive živali štejemo n. pr. severnega jelena, moškatnega bika in rosomaha. Vse te živali so izrazito severnjaške in živé dandanes najviše proti severu, svoj čas pa so živele celo v Španiji (severni jelen); njihove kosti so našli tudi pri Předmostu. Tam so našli tudi kosti planinskega zajca, divje koze in kozoroga, ki pripadajo živalstvu visokega gorstva, čigar podnebne razmere se v marsičem ujemajo z obtečajnimi. Po teh živalskih zastopnikih bi mogli primerjati tedanje podnebjje Češke s podnebjem sedanje Laponske in severne Sibirije. V bližini Předmosta pa so živele tudi gozdne in stepne živali, kakor divji konji in razna goveda, pa jeleni, srne ter razne zveri.

Iz te slike živalstva je torej razvidno, da je mamut živel po močvarah, livadah in redkih gozdovih nižavja ob robu večnega snega in ledu Alp in češkega gorovja. Njegovi mogočno zaviti okli pa govore o redkih in šibko razvitih gozdovih, ker zanje ni bilo dela, da bi se bili obrusili pri utiranju potov in ruvanju dreves.

Še prepričevalnejši dokaz nič kaj prijaznega podnebjja nudijo rastline, ki so ostale iz te dobe. Znamenito nahajališče mamutskega rastlinstva je Borna pri Leipzigu, kjer so odkrili okrog sedemdeset rastlin. Od nekaterih so bili ohranjeni celi listi, stebila ali pa tudi samo cvetni prah, podobno kakor pri nas v Nevljah. Med temi rastlinami je mnogo takih, ki rasto še danes po naših krajih. Kdo ne pozna n. pr. zlatorumene ripeče zlatice, ki se najbolje počuti na nekoliko močvirnih travnikih. Njej dela družbo že od mamutovih časov sem kukavičja lučca s svojim plamenasto nacepljenim rdečkastim cvetnim vencem. Tudi vsem iz otroških let znana pokalica je med njimi. Rasle pa so med kislimi in sladkimi travami, kolikor so jim pustili prostora razni mahovi; med temi je posebno značilen in pogosten šotni mah in nekateri mahovi zelo močvirnih travnikov. Izmed znanih dreves so ugotovljene številne vrbe, breza in borovec. Važno je tudi, da so našli rastline obtečajnih krajev in visokogorskih območij. Med te štejemo polarno vrbo, nordijsko zlatico, skalni repnjak in zlati petoprstnik. Nemajhnega po-

mena za značaj tedanjega podnebja je odkritje v Šussenridu (Schussenried) na Nemškem, kjer so našli, da so v tisti dobi po ravninah rasle sedanje visokogorske vrbe in breze in prelepa velesa. V ondotnem lehnjaku (kamen, ki nastane, če po mahu teče z apnencem prenasičena voda) se je ohranil mah, ki živi sedaj le še v tolmunih ledeniške vode.

Po vsem tem je torej čisto verjetno, da je bilo podnebje razmeroma zelo hladno in poznavalci trdijo, da so bile razmere nekako take, kakršne so sedaj v severni Sibiriji, kjer so nepregledne tundre in močvirja, vmes pa tudi bolj suhe pokrajine razsežnih travnikov in redkih gozdov.

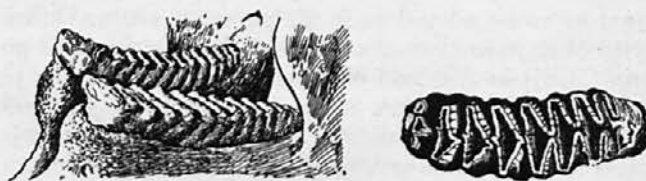
Ko že dobro poznamo okolico in mamutove vrstnike, bi kdo utegnil vprašati, s čim se je hranil mamut. Da se je hranil z rastlinami, nam govore njegovi kočnjaki. V naravi vlada zakon skladnosti med podnebjem in ustrojem telesa (hladno podnebje — gosta dlaka in debela tolstnica), med načinom gibanja in gibalnimi udi (življenje v vodi zahteva plavalne noge, kakor jih imajo tjujenji, vidre, race itd.), med zobmi in prehrano. Mesojedi sesalci imajo dolge, koničaste podočnjake, s katerimi plen zgrabijo in obdržé; imajo pa od strani stisnjene, ostrogrbaste kočnjake, ki kakor škarnice režejo meso v kose, ki jih zveri požirajo cele. Rastlinojedi sesalci pa se hranijo z mnogo manj tečno in slabše prebavljivo hrano. Poleg tega so pa zares redilne snovi rastlinskih teles zaprte v celice iz neprebavljive celuloze. Želodčni sokovi morejo prebaviti samo vsebino raztrganih celic, vsebina neraztrganih pa gre skoraj brez koristi skozi prebavila. Važno je torej, da žival rastline dobro premelje in raztrga. Za to opravilo so posebno prikladni široki in topogrbasti kočnjaki, kakor jih imata n. pr. konj in govedo; take je imel tudi mamut. Podobno kakor slonovi kočnjaki so bili tudi mamutovi sestavljeni iz trdih prečnih ploščic, ki jih veže mehkejši cement; zato so bili prečno grebenasti (slika 4).

Imamo pa srečo, da vemo še več. Vemo namreč vsaj približno, katere rastline je užival. V mamutovem želodcu iz Berezovke so dobili okrog 24 funtov še neprebavljene, ravnokar pogoltnjene hrane. V njej so spoznali dele ripečih zlatih, raznih kislih trav, materno dušico in borove igle. Mimogredé povedano, da je tako dobro ohranjena želodčna kislina izdala, da je mladi mamut poginil ob nenadnem jesenskem neurju. V želodcu so namreč našli mnogo semen naštetih rastlin. Takoj nato pa so pritisnili zimski mrazovi in ga vklenili v ledene okove za dolga, dolga tisočletja.

Za koliko tisočletij? Kdo bi to mogel natančno povedati? Samo domnevajo, da ni mogel posebno dolgo počivati v ledu, ko je bilo njegovo meso še čisto krvavordeče. Nagibajo se k mnenju, da je bil sodobnik daljnih prednikov sedanjih sibirskih narodov, ki v svojih pravljicah tako živo opisujejo mamuta. Da sta človek in mamut živila hkrati, pa vemo z gotovostjo iz risb pračloveka, ki so ponekod prav pogostne. Splošno pravijo znanstveniki, da je mamut živel v ledeni dobi, z njenim koncem pa je tudi izginil vsaj s površja srednje Evrope. Kdaj se je to zgodilo, koliko let je že od tega? Načini preračunavanja nastopa, trajanja in konca ledene dobe so zelo različni in prav tako različni so tudi zneski teh računov.

Švicarja A. Heim in T. Steck sta po svojih računih postavila ledeni dobi konec pred nekako 15.000 do 20.000 leti. Računala sta pa takole. Vierwaldstättsko jezero je nastalo ob koncu ledene dobe, ko se je umaknil led in je snežnica zalila dolino. Od tedaj teče vanj reka Muotta, ki je zasula ob svojem izlivu že toliko jezera, da je bilo za to delo potrebnih petnajst do dvajset tisoč let, če se je ustje vsako leto za toliko pomaknilo naprej, kakor se sedaj. Podobno je preračunano tudi za Tunersko jezero in vanj se izliva južno reko Kander. Tak račun bi kdo mogel napraviti tudi za Savico, ki od ledene dobe dalje zasipa Bohinjsko jezero. Navedeni račun bi bil razmeroma preprost, če bi reke donasale leto za letom vsaj približno enako množino proda, če ne bi velikanske uime mešale reda. Zato iščejo drugih, zanesljivejših podlag.

Pater Kraichgauer meni, da bi prišli do precejšnje gotovosti, če bi merili izgubljanje strug majhnih potočkov, ki tečejo po strmih skalah, katere so bile podlaga ledenikom. Če določimo, za koliko tak potoček

Slika 4. Zobje indijskega in afriškega slona.

poglobi svojo strugo v sto letih, tedaj bo mogoče preračunati, koliko časa jo že izjeda. Nekako na tej podlagi sloni preračunavanje starosti znamenitih Niagarskih slapov v Severni Ameriki. Raziskovanja o ledeni dobi, ki je bila v Ameriki ob istem času kakor v Evropi, so dognala, da so ti slapovi nastali šele ob koncu ledene dobe, ko so množine vode začele padati preko skalovja pri Queenstownu. Od tedaj pa se prag slapu pomika zmeraj bolj nazaj proti Erijskemu jezeru, od koder teče voda. Po opazovanjih v letih 1842 do 1875 je dognano, da se umaknejo slapovi letno za eno tretjino do tri četrtine metra; doslej so se odmaknili od prvotnega mesta že za 12 km. Če bi bilo odplakovanje praga enakomerno v navedeni hitrosti, bi bilo potrebnih za to pot od šestnajst do štirideset tisoč let, ali povprečno nekako trideset tisoč let. Mnogi raziskovalci pa menijo, da so se slapovi včasih odmikali veliko hitreje, in pravijo, da je zadostovalo za to pot kakih deset tisoč let. Drugi zopet cenijo starost slapov na dvajset tisoč let.

Še manj verjetne in zanesljive številke pa so dobili za nastop, trajanje in konec ledene dobe nekateri zvezdoslovci. Skoraj splošno velja danes, da je minila ledena doba nekako pred deset do dvajset tisoč leti in je torej takrat izginil tudi mamut vsaj s površja

Slika 5. Kočnjak seseczoba.

srednje Evrope. Ni pa nemogoče, da se je v današnji severni Sibiriji obdržal še kako tisočletje, saj domnevamo, da so bile tedanje podnebne razmere v naših krajih močno podobne sedanjim sibirskim. To domnevo, da se je mamut pred nastopajočim milejšim podnebjem umaknil v Sibirijo, dela zelo verjetno tudi dejstvo, da so okostja tako pogostna. Saj so samo v zadnjih 250 letih nabrali in prodali oklov 25.000 mamutov. Med temi so našli 22 trupel nestrohnelih.

Končno bo morda koga zanimalo še vprašanje, v kakšnem sorodstvenem razmerju je mamut do sedanjih slonov. Po trobcu, ki je skupen znak vseh, jih uvrščamo v družino trobčarjev. Poleg tega pa je zanje značilno tudi zobovje. Posebnost njihovega zobovja je v tem, da se po dva zunanja sekalca v zgornji, pri nekaterih tudi v spodnji ali samo v spodnji čeljusti podaljšata v oklè; podočnjaki niso razviti, kočnjaki pa so široko, ploščato grbasti s prečnimi grebeni.

V spodnjih terciarnih plasteh Egipta so našli okostja, ki imajo nekoliko podaljšane zunanje sekalce; zaradi teh vidijo nekateri v njih prednike vseh trobčarjev, ki so se od tod razširili po vsem svetu. Dobro razvite oklè je imel sescezob (mastodon), ki je živel po Evropi, Aziji in Ameriki ob koncu terciara. Ločil se je od mamuta in sedanjih slonov po tem, da je imel prvotno v obeh čeljustih oklè, ki pa so bili v zgornji čeljusti močnejši kakor v spodnji. Poznejšim rodovom se okli v spodnji čeljusti niso več pojavljali, ali pa samo samcem. Ime pa so te živali dobile po kočnjakih, ki imajo grbice v obliki sescev (slika 5).

Za sescezobom se v zemeljskih plasteh pojavljajo okostja pravih slonov (*elephas*), ki imajo oklè samo v gornji čeljusti in mogočne kočnjake s številnimi prečnimi grebeni. Število grebenov ni pri vseh slonih enako, ampak niha med 10 in 27. Tako je že po tem znaku mogoče ločiti več vrst slonov. Najstarejši pravi sloni so jih imeli povprečno samo 10, mlajši po 12, še kasnejši po 18; mamut jih je imel celó do 27, indijski slon pa jih ima navadno okrog 18. Med predpotopnimi sloni z 18 grebeni ločijo dve vrsti: od ene bi izhajal mamut in morda tudi indijski slon, od druge, ki je živela bolj na jugu Evrope, pa afriški slon. Baje so po mamutovi krvi, bolje po njegovih beljakovinah in po krvi ter beljakovinah živečih slonov dokazali, da je indijski slon bolj v rodu z mamutom kakor afriški. Vendar pa o zanesljivosti poskusa s krvjo za dokaz krvnega sorodstva nekateri znanstveniki dvomijo. Menijo namreč, da je lahko kri (beljakovine) dveh živali enako sestavljena, ne da bi si bili živali dejansko v rodu. To je bilo dognano s poskusi na živalih, ki čisto gotovo niso v sorodu.

SPALLANZANI: MIKROBI NASTAJAJO IZ MIKROBOV

Angleško Paul de Kruif, prevedla Marija Tratnikova

3

Tam daleč v Italiji pa je razglablajoči Spallanzani bral novice o Needhamovem nenavadnem ustvarjanju majhnih živali iz mesnega soka. Čelo se mu je mrgodilo, oči so se mu ožile, in nazadnje je ves sršav zasigal: »Živalce se ne spočno same od sebe, ne iz mesnega soka in ne iz mandeljnovih semen, ali iz česa drugega. Tale lepi poskus je navadno sleparjenje, česar Needham morebiti še ve ne. Jaz pa bom poiskal zajca, ki tiči nekje v tem grmovju.«

Italijan je bil muhast in je rad pobijal kakršne koli ideje, če so nasprotovale njegovim. In zdaj je začel premišljevat, kako bi ugnal Needhama, katerega so veljaki iz Royal Society že hoteli imenovati za člana svojega edinstvenega znanstvenega plemstva. Umaknil se je veselemu hrupu svojih predavanj in vedri družini salonov, kjer so gospe občudovale njegovo znanje, in sameval v svoji delavnici ter iskal in nazadnje tudi našel napako v Needhamovem poskusu. Grizel je cevko svojega peresa, s prsti brodil po kuštravih laseh in ugibal: »Zakaj so se pojavile take živalce v vročem mesnem soku in v semenskih zavrelicah?« Pač zato, ker je Needham premalo časa segreval steklenke, in pa, ker jih gotovo ni zamašil zadosti trdno.

Tedaj pa je v njem prevladal znanstvenik, zato ni stopil k mizi, da bi pisal Needhamu, kako in kaj misli on, pač pa je šel v svoj zaprašen laboratorij, kjer so bile vse križem nastavljene steklene posode. Pograbil je nekaj steklenk in nekaj semen in zbrisal svoj mikroskop. Lotil se je dela, da bi dokazal, ali pa ovrigel, kar si je mislil. Needham je zavrelice segreval premalo časa, ali pa so tiste živalce in njihova jajčeca tako odporne, da jim tudi velika vročina ne škoduje, kdo ve? Spallanzani si je pripravil nekaj velikih, trebušastih steklenk, ki so imele vratove koničasto zožene. Umival, drgnil in sušil jih je, dokler se mu niso vse po vrsti lesketale na mizi. Potlej je natresel v nekatere več vrst semen, v druge pa graha in mandeljnov in v vse dolil čiste vode. »Tehle juh pa ne bom kuhal le nekaj trenutkov, ampak celo uro,« je vzkliknil in podkuril, pa precej spet zagodrnjal: »Kako naj pa zamašim steklenke? Probkovi zamaški morebiti res niso dovolj gosti, naše neskončno majhne stvarce bi mogle priti skozi.« Ugibal je: »Že vem, kaj bom naredil! Vratove steklenk bom zatalil v plamenih! Skozi steklo pa se ne bo moglo splaziti prav nič.«

Vratove vseh steklenk je počasi sukaj v vročem plamenu, dokler se ni vsak stalil in je bilo grlo zasklenjeno. Nekaj steklenk mu je popadalo iz rok, ko so postale prevroče, opekeli si je prste in rentočil, a vse razbite steklenke je nadomestil z drugimi. Ko je bila tudi zadnja zataljena, je mrmraje menil: »Zdaj pa v hudo vročino z njimi.« In dolge, dolgočasne ure jih je opazoval, ko so plesale in se zadevale druga ob drugo v kotlih vrele vode.

Ko so se njegove oči od utrujenosti že zapirale, je pobral iz kotlov še zadnje steklenke z dušenim mesom in jih skrbno postavil na stran. Nekaj dni je

prebil v razburljivi negotovosti in potlej pogledal, če so se zaredile v njih kakšne živalce. Pa še nekaj drugega je storil, nekaj čisto preprostega, kar bi skorajda pozabil povedati. Pripravil si je bil še druge steklenke z dušenim mesom, ki pa jih ni zatalil, ampak zamašil s probkovimi zamaški in jih pustil vreti dobro uro, preden jih je zložil k drugim.

Nato nekaj dni ni šel nič v laboratorij, da je poobdelal tisoč drugih stvari, ki pa same niso mogle biti kos njegovi vihravi sili. Pisal je znamenitemu prirodoslovcu Bonnetu v Švici in mu sporočil, kaj poskuša. Šel je ribarit, na lov in igrat nogomet. Predaval je o vedi, a svojim študentom ni pravil samo suhoparnih, stvarnih dejanstvenosti. Vmes se je razgovoril še o sto drugih rečeh, o čudovitih neznatnih zverinicah, ki jih je Leeuwenhoek našel v svojih ustih, pa tudi o evnuhih in ženah v turških haremih. Nazadnje pa je spet izginil, da so študentje in profesorji začudeno spraševali: »Kje je abbé Spallanzani?«

Vrnil se je k steklenkam in semenskim zavrelicam.

Najprej je stopil k zataljenim steklenkam, vsem po vrsti je odkrušil vratove in vtikal vanje ozko, votlo cevko, da je z njo po kapljicah zajemal zavrelico. Kaj kmalu bo videl, ali so se spočele kakšne živalce v steklenkah, ki jih je imel tako dolgo v vreli vodi in tako nepropustno zaprte pred mikroskopičnimi bitji, ki so se morebiti motala v prašnem zunanem zraku. Spallanzani zdaj ni bil več živahen in razigran. Počasi in mirno je pokladal kapljico za kapljico semenske zavrelice pod lečo, kakor da bi bil stroj in ne človek.

Pregledal je kapljice zavrelic iz zataljenih steklenk, ki jih je kuhal po dobro uro, a po vsem dolgotrajnem pregledovanju ni našel nič. Vneto se je lotil še steklenk, ki jih je bil pustil v vreli vodi le po nekaj minut, odkrušil jim je vratove in iz vsake kanil kapljico zavrelice pod lečo.

»Kaj pa je tole?« je zakričal. Tu in tam je v sivem polju leče zagledal živalco, ki je živahno skakljala naokoli. Toda to niso bili veliki mikrobi, kakršne je že videl; bile so prav majhne živalce.

»Na oči so majčkene ribice, tanke ko mravlje,« je mrmral in tedaj se mu je tudi že posvetilo. »Steklenke so bile zataljene, od zunaj ni moglo priti vanje nič; torej so bili ti mali stvori v njih že poprej in so več minut prenesli vročino vrele vode!«

S trepetavimi rokami je segal zdaj po steklenke, ki jih je bil — po zgledu svojega nasprotnika Needhama — zataknil s probkovino. Vse po vrsti je odmašil in s cevkami zajemal kapljice. Razburjen je nekaj rentočil, vstal, segel po razcefrano beležnico in si v kratkopisnih čirah čarah zapisal vanjo skrivnostne opazke. Kar je načočkal, pa je pomenilo, da je bilo vse živo živalic v sleherni steklenki, ki je bila zataknjena samo s probkovino. Še v onih s probkovino zataknenih steklenkah, ki jih je kuhal dobro uro, je vse »kazalo na morje, kjer plavajo ribe vseh velikosti, od kita do klena«.

»To pomeni, da so tiste živalce zašle v Needhamove steklenke iz zraka!« je zakričal. »In vrhu tega sem izsledil še nekaj novega: na svetu so živa bitja, ki celó v vreli vodi ostanejo živa. Domala celo uro mora voda vreti, preden poginejo!«

To je bil za Spallanzanija znamenit dan in, čeravno se on tega ni zavedal, je bil tisti dan znamenit za ves svet. Spallanzani je dokazal, da se Needham hudo moti, ko trdi, da se drobne živalce zarode same od sebe; prav kakor je stari mojster Redi dokazal, da se muhe ne morejo izleči iz gnilega mesa. Uspelo mu je, da je začetno znanje o mikrobih usmeril na pravo pot. Odsihdob znanstveniki drugih strok niso več vihali nosov, če je kdo omenil, da je proučevanje mikrobov tudi zdrava veja znanosti.

Razburjen je Spallanzani poklical svojo sestro in brata Nikolaja in jima povedal, kakšen poskus se mu je posrečil. Vedrih lic je šel predavat študentom in jim pravil, da se spočne življenje samo iz življenja, da mora imeti slehern živ stvor roditelje — tudi borne drobne živalce. Kdor zatali steklenke z zavrelico v plamenu, temu ne bo od zunaj ušlo vanjo prav nič. Kdor jih zadosti dolgo pusti v vročini, temu bo poginilo v njih vsako živo bitje, celó one trdožive zverinice, ki jim še vreli voda zlepa ne škodi. Vsak naj se ravna po tem, in iz nobene zavrelice se ne bo nikoli izmotala kakšna živa živalca, tudi do sodnega dne ne. V sijajnem in zbadljivem spisu je vrgel svoje dokaze pred Needhama in razburkal ves znanstveni svet. »Kaj je mogoče, da Needham nima prav?« so spraševali zamišljeni možje, ki so se zbrali v gručah pod svetilkami in svečami lestencev v znanstvenih društvih Londona, Kopenhagna, Pariza in Berlina.

Spallanzanijev dokaz proti Needhamu pa ni ostal med mogočniki v akademijah. Govorice so ga raznesle na ceste in v gizdave salone. Ljudje bi bili radi verjeli Needhamu, saj jih je zabavalo naziranje, da more tudi tvegano naključje ustvariti življenje. Toda Spallanzanijevi poskusi so bili tako določni, da jim najpametnejši niso mogli oporekati.

Needham pa medtem ni stal križem rok. Da bi se zopet uveljavil, je šel v Pariz predavat o mesnem soku. V Parizu se je seznanil z znamenitim grofom Buffonom, z lepim in bogatim človekom, ki je rad modroval in pisal znanstvene razprave, in sodil o sebi, da zna tudi trdna dejstva kar izmisliti. A da bi se ukvarjal s poskusi, zato je bil prelepo oblečen. Vendar pa je bil v matematiki res zveden in je prevedel Newtona v francoščino. Reševati je znal najteže sestavljene like in števila, bil je bogat in plemenitega stanu; kaj naj ne bi torej tudi brez poskusov vedel, da se morejo spočeti drobne živalce same od sebe. Tako so menili lahkoživi pariški duhoviteži.

Needham in Buffon sta se izvrstno dopolnjevala. Buffona ni mikalo delo ob umazanih mizah v laboratoriju; tam je bilo vse premalo počejeno, preveč prahu in steklenk, ki so stale vse križem in sredi tolmunčkov zavrelic. Grof je v škrlatnem oblačilu in čipkastih nabornicah mislil in pisal. Needham pa se je onečajeval pri poskusnem delu. Obadva sta seveda kanila iznajti velik nauk o spočenjanju življenja, lepo filozofijo, ki bi jo mogel razumeti sleherni človek in bi se prijela vernega kristjana in duhovitega brezbožnika. Njun nauk je šel preko Spallanzanijevih hladnih dejstev, a kaj hočete? Saj si ga je izmislil veliki Buffon, ki more ovreči vsako dejstvo, naj je še tako trdno in natančno.

»Gospod grof, kaj pravite, kaj povzročijo, da se drobne živalce izležejo iz mesnega soka še potem, ko je bil

izpostavljen vročini?« je Needham bržkone vprašal plemenitega grofa. V glavi grofa Buffona je tedaj menda završal veličasten vihar domislje in odgovoril je: »Needham, vam se je posrečilo veliko in nenavadno odkritje. S prstom ste pokazali na sam izvor življenja. V mesnem soku ste odkrili dejavno moč, kakopada je to moč, ki spočenja življenja!«

»Imenujva jo torej vegetativno moč,« je odgovoril Needham.

»Ime je kar primerno,« je rekel Buffon in se umaknil v svojo parfimirano delavnico. Navlekel je nase najboljšo obleko in začel pisati, a ne na podlagi suhoparnih laboratorijskih beležk ali natančnih izsledkov s pomočjo leč in steklenk, vse kratko in malo umišljeno — o čudežih vegetativne moči, ki more ustvariti drobne živalce iz mesnega soka in segrelih semenskih zavrelic. Čez nekaj časa je imel vegetativno moč že prav vsakdo na jeziku. Saj je vse pojasnila. Duhoviteži so jo imeli za božanstvo; cerkveni ljudje pa so menili, da je najmočnejše orožje Boga. Bila je poljudna ko počestna popevka ali obledela storija ali današnje govoričenje o relativnosti.

Najhujše pa je bilo, da se je celó Royal Society postavila na glavo, si prisvojila mnenje nerazsodnih ljudi in izvolila Needhama za svojega člana. Tudi Akademija znanosti ga je imenovala za svojega sodelavca. V Italiji pa je Spallanzani hodil gor in dol po svojem laboratoriju in sikal od jeze. Znanost je bila v nevarnosti. Ljudje se niso več zmenili za stvarna dejstva, ki so duša znanosti. Nobeden se ni niti ozrl na njegove posrečene poskuse in jasne lepe dokaze.

A kaj je mogel Spallanzani storiti? Needham in Buffon sta z besedami preplavila ves znanstveni svet. Na njegovo dokazovanje pa nista odgovorila nič, še tega ne, kaj naj bi bil napravil napak, ko je izvajal poskuse z zataljenimi steklenkami. Italijan je bil borbene narave, z dejstvi in poskusi se je rad bojeval; a v takem nalivu puhlih besed je bil brez moči, mahal je v prazno. Spallanzani je divjal in se smejal, zagrenjen se je posmehoval čarovnemu slepilu, skrivnostni vegetativni moči. Needham je brbljal, da je Eva zaradi te moči zrasla iz Adamovega rebra. Iz te moči je vzkliklo menda tudi znamenito kitajsko črvo drevo, ki je pozimi črv, poleti pa ga vegetativna moč spremeni v drevo, naj je to na oči še tako neverjetno! Takemu in podobnemu čvekanju ni bilo ne konca ne kraja. Spallanzani je videl, kolikšna nevarnost grozi vsej znanosti o živih stvorih, ker se je uveljavila vegetativna moč, ki bo z njo Needham kaj kmalu spreminjal krave v ljudi in muhe v slone, kot so vedeli povedati razni ljudje.

Na lepem pa se je tudi Spallanzaniju ponudila priložnost, kakršne si je je želel. Needham je grajal enega od njegovih poskusov. »Vaš poskus šepa,« je pisal Italijanu, »steklenke ste segrevali predolgo; huda vročina pa škodi in oslabi vegetativno moč, da ne more več ustvarjati drobnih živalic.«

To je bilo prav tisto, na kar je čakal odločni Spallanzani. Pozabil je na predavanja in na študente; ni se zmenil za gospe, ki so ga prosile, da bi jim razkazal svoj muzej. Zavihal je rokave in se vrgel na delo, a ne pred pisalno mizo, pač pa pred mizo v svojem laboratoriju, tudi ne s peresom, marveč s steklenkami, semeni in mikroskopi. (V drugo naprej.)

NOVE KNJIGE

Dr. Anton Breclj: **Ob viru življenja.** Spolne zadeve v preglednih obrisih. Enajsta knjiga Znanstvene knjižnice. Založila Družba sv. Mohorja v Celju 1938. — Dr. Anton Breclj, ki nam je po Mohorjevi družbi podaril že knjigo »Čuda in tajne življenja« (1926) in v njej v preglednih obrisih splošno življenjeslovje, nam v novi knjigi »Ob viru življenja« z življenjeslovnega, zdravstvenega, moralnega, družboslovnega in vzgojnega stališča razgrinja poglobljena vprašanja vesoljnega spolnega dogajanja pri človeku in ta vprašanja z vso resnostjo izkušenega zdravnika in praktičnega katoličana tudi rešuje. — Prva poglavja (I—V) se bavijo na kratko z bistvenimi nauki občnega življenjeslovja, posebej z vprašanjem dedovanja in blagorodnje (rodnje dedno zdravega potomstva) ter s posebnostmi spolnega nagona pri človeku v nasprotju z drugim živstvom. V naslednjih devetih poglavjih (VI do XIV) opisuje človeške spolne naprave, dozorevanje človeka kot spolnega bitja, zakon in kar je z njim v zvezi, spočetje in dobe, kdaj se to vrši, razvoj plodu, porod in porodne nevarnosti. V to zvezo sodi tudi nekaj poznejših poglavij, tako o pogojih srečnemu zakonu (XVIII), o pravšnih in nakaznih družinah (XIX), o jedru ženske samoosvoje (XXII) in o spolni vzgoji (XXIII). Druga poglavja sklepnega dela knjige (XV do XVII, XX do XXI) govore ponajveč o starih in modernih spolnih zablodah, posebno tehtno je med njimi poglavje o tako imenovani »spolni stiski« in njenem zdravlilu, spolni zdržnosti. Sledi še sklep (XXIV), za njim slovstvo in stvarno kazalo. — Poleg umerjene zdravniške mirnosti in jasnosti, s katero pisatelj razpravlja o teh prevažnih zadevah zdravstvene vede, je posebna prednost knjige npravstvena resnost in življenjska modrost, s katero podaja vso to dostikrat zelo krhko in kočljivo snov. Zlasti velja to za poglavja 'Življenje od znotraj', 'Zakon', 'Od spočetja do poroda' in prav vsa poglavja v zaključnem delu knjige, predvsem pa tam, kjer govori o moderni »spolni stiski«, o nakaznih družinah in o spolni vzgoji. V njih prihaja v vsej resnosti do veljave dejstvo, da je spolno dogajanje neločljivo povezano ne le z naravnim smotrom, ampak tudi z vso npravno bitnostjo človekovo in z blaginjo ali nesrečo potomstva človeške družbe: prav tu se grehi zoper naravni in božji red kaznujejo do tretjega in četrtega rodu. — Tako se moram torej pridružiti sodbi, ki so jo izrekli o knjigi taki odličniki, kakršni so vseučiliški profesor dr. Aleš Ušeničnik, beograjski nadškof dr. Josip Ujčić in ljubljanski ordinarij dr. Gregorij Rožman, ki so tako rekoč pri delu sodelovali, ter ravnatelj Jos. Osana z gospo, ki sta dovršeno knjigo še pred tiskom pregledala. Reči je treba, da je izvršil dr. Breclj s to svojo knjigo v zdravstvenem in socialnem pogledu važno in koristno dejanje. — Pritrditi pa moram omenjenim ocenjevalcem tudi glede sodbe o tistem edinem morebitnem kamnu spotike (str. 9—10), ki je moral zaradi vsebinske popolnosti le ostati v knjigi, to je o poglavju, ki govori o spoltevanju. Zdi se mi, da bi bilo treba v tem poglavju dvoje spremeniti, bolje dodati. Prvič naj bi se poglavje ne pričeno neposredno z opisom fiziološkega dogajanja, ampak v dveh, treh stavkih naj bi pisatelj že v začetku še enkrat pokazal na usodno povezanost

spolnega dejanja, ki se more in sme zato po naravnem in nadnaravnem redu upravičeno in nravno dobro vršiti samo tam in tedaj, kjer prevzemata oba udeleženca za svoje dejanje tudi vso težo odgovornosti: v bolečinah boš rodila otroke, v potu obraza boš užival — in delil — kruh! Pisatelj o tej odgovornosti sicer drugod dosti in dobro govori, a tu je kratka ponovitev iz psiholoških razlogov — po načelu odvracanja! — neogibna. Drugič. Pisatelj je hotel pisati o spolnih vprašanjih le kot zdravnik, kot življenjeslovec; zato pa potrebuje še dopolnila z etičnega in verskega vidika; zakaj vernemu človeku je treba k naravnim pripomočkom, ki naj človeku pomagajo »brzdati in vladati strasti« in se omenjajo v tem poglavju kakor drugod, izrečno priporočiti tudi verske pripomočke, molitve in prejemanje zakramentov. Saj že dejstvo, da spolni nagon pri človeku ni tako urejen, da bi že sam po sebi služil svojemu naravnemu namenu: blaginji potomstva in človeškega rodu — drugače kakor pri vseh drugih živih — ampak da ga je treba po vesti z razumom in voljo krotiti, že to dejstvo kaže, da je človeška narava po izvornem grehu okvarjena; in tu zgolj narava s svojimi pripomočki rada odpove: k naravnemu psihološkemu načelu odvracanja pozornosti in odklanjanju dražil treba še verske pomoči. — Glede uporabe Brecljeve knjige velja pač to, kar sam v poglavju o spolni vzgoji pripoveduje o uporabi slovstva (str. 216): »Tudi pri še tako izbranem slovstvu za spolni pouk je kakor pri samozdravljenju z zdravili: komu je vzemek prevelik in škodljiv, komu premajhen in brez učinka.« Knjiga sodi predvsem v roke vzgojiteljev, ki jim bo nedvomno lajšala težko in odgovorno delo pravšne spolne vzgoje. Tudi v roki takega mladostnika, ki je toliko vzgojen in discipliniran, da na vzgojiteljevo opozorilo tisto poglavje pusti vnevar, bo knjiga koristna. Drugačnemu mladostniku pa bi je jaz rajši ne dal v roke. Dr. Ivan Grafenauer.

Stanko Cajnkari: **Potopljeni svet.** Drama v štirih dejanjih. Založila Nova založba v Ljubljani 1938. Strani 72. — Dejanje pričujoče drame se godi po večini v tujini, v velikem svetu, čeprav bi bilo prav tako možno ali vsaj verjetno tudi v domačem okolju. Dr. Pavel Velnar, duhovnik in vseučiliški profesor, doživi zaradi nerazumevanja svoje okolice, zaradi bridkih osebnihkušenj in zaradi neskladnosti načel z življenjem, ki jo je opazil pri mnogih katoličanih današnje dobe, hudo versko krizo. Svojega razočaranja nikakor ne more premagati, zlasti še, ker se oglasi v njem tudi klic po življenju, in tako ta doslej goreči duhovnik izstopi celó iz Cerkve. Kako je prišlo do tega usodnega preloma, izvemo iz prvega in drugega dejanja, ki sta v bistvu zanimiva in napet dramatski razgovor med Velnarjem in filmsko igralko Lilijano Garnier, njegovo poznejšo ženo, ter med njim in škofom monsignorom Cirilom. Tretje in četrto dejanje pa nam pokažeta, kako je Velnar zaman iskal v svetu tiste sreče, ki bi mu vsaj malo odtehtala lepoto tega, kar je bil zavrgel. Razočaranju ob ženi se pridruži še spoznanje, da ima svet brez Boga še mnogo manj smisla za trpeče človeštvo in za odpravo socialnih krivic, kakor pa tisti katoličani, katerim je glede tega očital mlačnost. Najhujše pa je njegovo razočaranje, ko ga Vivina, sestra njegove žene, ki je obupana izvršila samomor, a se je v zadnjem trenutku spomnila

božje sodbe, odkloni kot duhovnika. Tedaj spozna Velnar svojo slabost in vrednost »potopljenega sveta«, ki je potemtakem simbol izgubljene vere, to vrednost mu znova odkrijejo besede, s katerimi se drama zaključuje: »Brez Boga smo vsi strašno ubogi.« Te besede, ki je z njimi poudarjena tudi osnovna ideja vsega dela, je položil pisatelj v usta Klare Vigny, Velnarjeve tajnice, ki mu je kot globoko verna katoličanka tudi že prej odkrivala smisel križa, ki je v žrtvi in odpovedi. — »Potopljeni svet« je torej drama, ki nam odkriva tragiko današnjega katoličana, ki si želi predvsem skladnosti med vero in življenjem, a se mu zdi, da katoličani prepočasi in s premajhnim razumevanjem rešujemo pereča vprašanja današnjih dni. Prav tako pa nam to delo razodeva tudi tragiko odpada od Cerkve. Pisatelj je z njim ustvaril moderno religiozno dramo, ki se ne odlikuje samo po tehtni vsebini, ampak je tudi oblikovno eno najdovršenejših slovenskih dramskih del. Njegova moč je zlasti v dialogu. Upriporitev zahteva zato najboljših igralskih moči in bi je naši ljudski odri najbrž ne zmogli. France Vodnik.

P. Metod Turnšek S. O. Cist.: **Leto božjih skrivnosti.** Oris liturgičnega leta po misalu. Z izvornimi slikami in 20 prilogami med besedilom. Liturgična knjižnica: Živimo s cerkvijo, I. Cistercijanski samostan Stična. Založili »Božji vrelci«. Ljubljana 1938. Natisnil Fr. Jereb v Ljubljani. Liturgične slike narisala in knjigo opremila Sonja Vončinova. — »Pomagati k spoznanju, razumevanju in doživljanju Kristusa v njegovih odrešilnih skrivnostih, kakor jih v liturgičnem letu znova podoživlja sv. cerkev, je namen te knjige.« Tako pravi avtor v uvodu. Knjiga je dogmatično-ascetična razlaga misala, prirejena za praktičnost; ima tudi navodila za neliturgične pobožnosti v raznih liturgičnih časih. Pisana je v precej težkem slogu. Hoče samostojno obdelati tudi pri nas, kar imajo drugi narodi že davno. Vpliv Klosterneuburga je očiten. Liturg znanstvenik bo marsikateri misli še ugovarjal ali ji želel dopolniti, n. pr. orisu adventa in predpostnih nedelj, pogrešal bo pa zlasti zgodovinski oris, ki bi bil pač najboljša in nujna podlaga. Kljub upadlemu zanimanju za liturgijo in liturgiko pri nas bi bilo prav, da bi se tudi ta prepotrebna knjiga le še malo zavlekla — zakaj škoda je, da je ostala le oris. Ne morem se pa ubraniti ob tem prepričanju, da je treba v vseh izdajah iz liturgičnega področja organizirane povezanosti vseh delavcev in — vodstva hierarhije, da se zgradi kaj trajnega in potrebnega. Iz te knjige pa govori prešerna ljubezen do liturgije in želja, obogateti versko življenje z zakladi Cerkve. J. P.

NAŠE SLIKE

Melanholija. Ravno pred desetimi leti smo za štiri-stoletnico smrti Albrechta Dürerja objavili med drugimi njegovimi deli tudi bakrorez »Melanholija«. Opisali smo tedaj ta slavni grafični list, ki se zdi nepoučenemu površnemu opazovalcu popolnoma nerazumljiv in kar skrivnosten. Zanimivo je, kako se nekatera umetniška vprašanja zmerom iznova pojavljajo in kako vzbujajo pozornost umetnikov v raznih časih in krajih. Ker danes objavljamo hkrati z Dürerjevimi bakrorezom tudi lesorez istega imena, ki je pa delo

sodobnega nemškega umetnika, bo prav, če ju med seboj malce primerjamo.

Na Dürerjevi »Melanholiji« vidimo žensko s perutmi, oblečeno v tedanjo nošo. Na glavi ima venec svežega lovorja. V desnici drži šestilo, v naročju ji počiva knjiga. Vse okrog nje je razpostavljeno najrazličnejše orodje: žaga, oblič, kladivo, želji, klešče in drugo. Zada vidimo velik kristal, za njim žareč topilnik. Ob zgradbi na desno, ki predstavlja nekaj poslednji zaključek visoke ploščadi, na kateri sedi ženska, je naslonjen mlinski kamen, na njem sedi pa otrok, ki piše. Nad njim visi tehtnica, prisposoba pravoznanstva. Ob strani je peščena ura, ob nji visi tako zvani Jupitrov magični kvadrat, nad njim zvonec, znak glasbe. Ob to najvišje nadstropje je prislonjena lestev, ki naj predstavlja stavbarsko umetnost. Pred razmišljajočo žensko, ki si podpira trudno glavo, leži na tleh krogla in hrt, zvit v klobčič. V ozadju nad obmorsko pokrajino z mestom žari pod mavričnim oblokom repatica, spredaj prhuta netopir z napisnim trakom, ki razodeva pomen podobe.

Mnogo so si belili glave, kaj je hotel umetnik s tem delom, ki je prvo med tremi po zamisli sorodnimi bakrorezi (»Melanholija«, »Sveti Hieronim v celici« in »Vitez, smrt in hudič«), prav za prav povedati. Najverjetnejša je razlaga, da je ta ženska, boginja merilske znanosti, podoba človeka in njegovega spoznanja. Vsi znanstveni pripomočki, vse umetnosti, vsa tehnična in obrtniška znanja ji ne morejo odkriti poslednje skrivnosti. Krilati otrok, ki marljivo piše, je prisposoba neprestanega človekovega iskanja, prav tako kot je utrujeni pes ob njegovih nogah čutno upodobljena njegova nemirno snujoča misel, ki je obnemogla pri zasledovanju resnice. Žalost se loteva človeka, ko si mora priznati, da mu vsa razumarska sredstva le ne zadoščajo, da bi z njimi prodrli do najglobljih globin življenja.

Mislím, da »Melanholija«, lesorez Karla Rossinga iz leta 1955, ni nastala slučajno, temveč da je zavestno naslonjena na Dürerjevo, staro že dobrih štiri sto let. Razlika je pa v tem, da je to delo navzlic neki nadresničnostni skrivnostnosti in nenavadnosti vse bolj umljivo. Na nekakšnem otočiču sredi morja, ki žene valove, sedi na podrtem antičnem stebru ženska, ki si podpira glavo ob levice in zamišljeno zre predse na zemeljsko oblo, ki je počena čez in čez. Široka razpoka gre preko vse Evrope. Valovi skoro udarjajo ob mali košček kopnine, kjer sedi ženska in edinole školjka, na kakršno trobijo Tritoni, bajni morski bogovi, leži na kopnem. Na desno je takoj zadaj, že sredi valov, nekaj čuden semafor, znak ladjam in pomorščakom, ki pa le ni mogel preprečiti, da se ne bi potopila ladja, ki ji na levo štrle samo še jambori iz globine. Raztrgani oblaki se podé po nočnem nebu, ki ga skriti mesec turobno razsvetljuje.

Smisel podobe se zdi preprost: človeštvo, bolje njegov boljši del, ki si je še ohranil človečansko zavest, se žalostno pogloblja v misel o razdejanem svetu, ki mu ni pomoči, razmišlja o propadu nravnosti in duhovnih temeljev našega časa. Na razvalinah stare kulture (zlomljeni klasični steber) počiva civilizacija kakor na poslednjem koščku kopnega, ob katerega butajo že grabežljivi valovi, da ga pogoltnejo. Noben svetilnik, noben znak ne more pokazati pota rešilni

ladji, ki bi mogla prinesiti pomoč. Globoka žalost je izražena na obrazu ženske, topa žalost veje iz celotne podobe. Skoro obup izraža ta »Melanholija« naših dni.

V tem je tudi bistvena razlika med prvotno in sodobno rešitvijo tega vprašanja. Dürer je hotel pokazati s svojim bakrorezom nemoč razuma, slabost človeških čutov, omejenost spoznanja, kar rodi žalost nad tragiko človeške nepopolnosti. Že zgodnji razlagalci so skušali dokazovati, da je umetnik hotel predvsem naglasiti, da je za dognanje poslednjih življenjskih skrivnosti treba višjega razsvetljenja in notranjega navdihnjenja, ker z omejenimi sredstvi se neskončnemu ni mogoče približati. V Rossingovem delu o tem vendarle še pozitivnem umovanju in iskanju izhoda ni več sledu. V glavnem je zvezano z davno Dürerjevo predlogo le vnanje. Tod gre za nekaj bistveno drugega. Lesorez hoče pokazati vso tragično in nepopravljivo razrvanost naše dobe, dokončen prepad vseh starih vrednot in strah pred grozečim poginom. Še malo in valovi bodo zagrnili tudi to zadnjo krpo kopnine, kamor se je rešil ta otožni genij človeštva, ki žaluje nad svojo usodo. Kako dolgo še? Treba bo, da pride kmalu, prav kmalu od nekod pomoč, preden bo prepozno...

Poljska grafika. To pot objavljamo spet nekaj lesorezov poljskih umetnikov, ki z zadnjic objavljene prav dobro predstavljajo to odlično razvito panogo sodobne poljske grafične umetnosti, ki si je pridobila v svetu upravičen sloves. Izbrali smo različne motive v različnih tehnikah, tako da so zastopani umetniki raznih smeri in tehnik. — Vnovič objavljamo delo *E. Bartłomiejczyka*, značilno glavo gorjanskega kmeta, ki kaže vse odlike tega mojstra, enega najboljših poleg prerano umrlega *Wl. Skoczylasa*. — Prav dobro delo je romantična skica gozda ob jezeru v mesečini *St. Ostoję-Chrostowskega*. — Krepka je v svoji preprosti mogočnosti glava kmetice, lesorez *L. Gardowskega*. — Na stare ljudske vzore in narodno ornamentiko spominja hoteno primitivno izdelani sv. Krištof, ki ga je prepričevalno urezal v les *K. Wiszniewski*. — Religiozen motiv, toda čisto sodobno pojmovan je prizor iz življenja *Devic Orleanske*, ki jo ženejo pred sodnike. Lesorez je izdelala *Wiktorja J. Gorynska*. — Izvirno ekspresionistično pojmovan je prepričevalni »Sejalec«, močno delo *Irene Kolske*. — Zanimiv primer iz življenja je ljubka, tehnično prav uspela podoba deklic, ki gledata ribe v akvariju. Lesorez je izvršila *Marja Dunin*. — Tudi ti lesorezi kažejo, na kako visoki stopnji je grafična umetnost pri Poljaki. O priliki bomo nadaljevali z objavljanjem poljske grafične umetnosti, za zdaj zlasti ujedenk in bakrorezov, prav tako pa bomo posvetili pozornost tudi drugim slovan-skim narodom, zlasti Čehom in Slovakom. K. D.

DOM IN DRUŽINA

ZA PROCESIJO

Joža Likovič

Nepozabno jutro presvetega Rešnjega Telesa! Praznik cvetja, luči in blage ljubezni! Vso noč so se plele okoli naših src pobožne misli o kruhu živih, vso noč je čudovito dišalo v sobi po voščeni sveči, ki je ležala sredi mehkega cvetja in svilenih trakov kakor tiha priča naše radosti. Sladkobni vonj se je družil s tišino in nešetimi spomini; ti so se nalahno budili ob pogledu na lepo voščenko, ki smo jo namenili naši Mariji, da pojde z njo prvikrat k današnji procesiji. Koliko veselja, razigranosti in sreče je pripravila otročku drobna, neomadeževana stvarca, ki so jo ustvarile in pripravile čebele iz neznatnih, vonjivih praškov, pobranih iz zlatih cvetnih čaš! Kolikokrat si je zvečer Marija dela na glavo beli venček ter nežno vzela v drhteče ročice okrašeno svečo, jo pogladila, dvignila pa zopet nesla k strmečim očem ter zapela pesem. Nato jo je varno položila na mizo ter nas presenetila z novim vprašanjem o procesiji. Vmes je poskušala pripogniti koleno, kakor bo to storila pri blagoslovu. Tako je bilo sinoči, tako je bilo kasneje, ko so budne zvezde napolnile nebeške brazde ter se je veter prijateljsko dotikal cvetic in osrečeval s svojim šepetom pozabljene line. Marija je zaspala s priprtimi ustnicami, angel varuh je čemel kraj nje.

Rano pa se je vse stvarstvo zganilo in se razbistrilo v tisočerihih spreminkih. Jutrnja zarja je bila podobna beli pasici, ki se je spustila z angelskih ramen. Sonce je bilo ta dan nenavadno belo in nedolžno, bolj podobno prijaznemu otročičku kakor veličastnemu bratu vsemira, ki daje luč in pošilja pozdrave. Nekje se je razmajal veliki zvon; veličastni zvoki so splavali preko strmih streh in skritih vrtov, budili rože in trkali na naša srca. Dobro jutro! Marija se je že zbudila, kar v sami srajčki je poiskala svečo in venček ter skrbno pregledala, ali je ostalo vse nedotaknjeno in lepo. Komaj smo jo pripravili, da je v nepočakovanosti použila malo kave in grizljaj kruha; že je odhitela nazaj v sobo, da smo jo napravili v belo oblačilce, ji dali na glavo venček in poljub na čelo. Potem je odšla, daleč pred nami, vsa srečna in ponosna, kakor da ni naša, temveč nebeška ljubljenska!

V cerkvi so začeli prizvanjati, mehko cingljanje se je stresalo v belo, trepetajoče ozračje. Ulice so oživele, praznični zvonovi niso zaman trkali na srca zemljanov, ki so s cvetjem in svečami hiteli v cerkev, pred katero se je zbirala procesija. Slavnostni zvoki orgel so vreli iz svetišča in se družili s snopi sončnih žarkov. Brezove veje, ki so jih prodajali zadnje dneve okoliški kmetje od hiše do hiše, so zakrile goloto sten; belo lubje in mlado zelenje je napravljalo ulice široke in prijazne. Jaz sem se ustavil med množico in se v duhu priključil vrstam tistih, ki so šli z Jezusom. Na Gradu je zabobnel grmeč strel. Hrsteč pok je zletel po strmi rebri ter se razdrobil v nešteto gromkih odmevov, ki so navdali naša srca s spoštljivostjo. V daljavi so zažarela škrlatna bandera, na njihovih zlatih ramenih se je lesketal čar praznika. Nato so se začeli vrstiti verniki, žene, šolarji, zastave z zlatimi resami,

strežniki v rdečih oblačilih, za njimi pa skupine belo oblečenih otrok, nesočih sveče in cvetje. Jezus pod svilenim nebom se je teh gotovo nepopisno radoval. Kodraste glavice, beli trakovi na detinskih čelih, začudene oči, v katerih so se igrale solze s samim soncem, majhna zbežanost zaradi slavnostnih strel, veselje in bežni pogledi. Z oblakom teh drobljančkov je šla Marija, majhna in nežna. Njen obrazek je bil resen, ustnice mirne, oči polne nekega sijaja. Ah, kdo jo je vodil za roke, da je šla tako zgledno in resnobno? Kdo jo je neprestano opazoval in bodril za dolgo pot? Jezus, mili prijatelj nedolžnih otrok, jo je poklical z drugimi malčki v angelsko družbo, sebi v vekovito čast, nam pa v veselje in uteho.

Zvečer so se dolgo poslavljali zvonovi od prazničnega dneva; iz line v lino so se ogovarjali ter prepevali, ko so se že bele zvezde razpeljavale po vedrem pomladanskem nebu. Marija je ves večer razkazovala podobico, ki jo je dobila pri procesiji v cerkvi. Na njej je podoba Jezusa, ki blagoslavlja in uči. Zadaj pa je napisala mamica: Prvikrat za procesijo... Spomnil sem se detinskih dni, ko je hodil Gospod v beli halji z nami, med svečami in rožami, med malimi in ponižnimi brati. Spomini, prelepi spomini! V zlat medaljonček bi jih skril, angelom bi vzel pesem iz ust — pesem o Prijatelju nedolžnih otrok!

KUHINJA PRAKTIČNE GOSPODINJE

Štefanija Humek

Skoraj vsaki gospodinjji je kuhanje včasih odveč; takrat si želi, da bi bilo gospodinjstvo vendar kako drugače urejeno in bi s kuho ne imela toliko opravka. Nič ni čudnega, ako gospodinjji poide potrpljenje spričo stalnega dela v neprimerno urejeni in pomanjkljivo opremljeni kuhinji. Koliko kilometrov prehodi vsak dan, ko teka sem in tja kar po več ur, kolikokrat išče globoko sklonjena potrebno posodo, ki jo mora šele s trudom privleči izpod kupa drugih, nešetokrat mora odpreti predale z orodjem in tako dalje. Če se ji pri tem še zelo mudi, je prav razumljivo, da jo začne gospodinjstvo težiti.

Poglejmo, kaj bi se dalo v naših kuhinjah izboljšati in popraviti. Včasih ni treba drugega, kakor da prestavimo del pohištva ali ga bolj praktično obrnemo — pa je kuhinja takoj pripravnejša, bolj prostorna in prijaznejša. Marsikaj se dá napraviti tudi s prav majhnimi stroški, včasih pa celo brez njih.

Prvi del kuhanja je pripravljanje živil. Za to delo potrebujemo dovolj prostorno mizo, živila in orodje. Pri rokah mora biti tudi voda, ker je šele do čistega oprano živilo godno za kuhanje.

Kuhinjska miza je za štedilnikom najpotrebnejši kos pohištva v kuhinji. Nujno jo potrebujemo za pripravljanje živil, ki jih mislimo kuhati. Biti mora dovolj prostorna, da razprostremo po njej prav vse, kar pri tem delu potrebujemo. Na kuhinjsko mizo ne devajmo in ne spravljajmo nobenih drugih reči, sicer kaj hitro občutimo pomanjkanje prostora, kar zelo ovira delo. Miza je pripravna, če stoji ob steni in če ni preširoka. Po dolžini naj meri od 90 do 120 cm. Biti mora tudi pravilno visoka, da delamo pri njej stojé, ne da bi se držali navzdol, kar povzroča

bolečine v križu. Ako hočemo delati pri njej sedé, pristavimo sorazmerno visok stol.

Kadar delamo pri kuhinjski mizi, moramo imeti pri rokah potrebna živila in orodje. Zato naj bo v neposredni bližini mize omara z živili (špecerijo) ter hladilnik, v katerem so stvari, ki se kmalu pokvarijo, na primer zelenjad, sadje in drugo, kar mora biti na hladnem. Nekatera suha živila in orodje spravimo lahko v stensko omarico nad mizo. Med delom imamo vrata te omarice kar odprta in samo posežemo z roko, da dobimo, kar potrebujemo. Tudi miza sama ima lahko obliko omare, da v njej pripravno shranjujemo orodje, deske, kalupe in drugo.

Vodovoda v kuhinji ne moremo premakniti in premesti, kakor mizo ali omaro. Zato razvrstimo omenjeno pohištvo (mizo in omaro z živili) čim bliže k vodi: desno ali levo od vodovoda, kakor nam bolje kaže. Omara z živili, hladilnik in miza tvorijo tisti del kuhinje, kjer prav za prav začnemo s kuhinjskim delom. Čim bliže skupaj je to pohištvo, tem lažje, tem bolje in urneje nam gre delo izpod rok. V majhni kuhinji ni težko spraviti te reči skupaj; huje je to v velikem prostoru. Tam je treba ustvariti tako rekoč majhno kuhinjo v veliki kuhinji, z enim središčem okrog vodovoda (za pripravljanje) in z drugim okrog štedilnika (za kuhanje). Pri pripravljanju živil trebimo, lupimo, peremo, režemo, sekljamo. Če smo si kuhinjsko opremo prav postavili, imamo vse, kar potrebujemo, v najbližji okolici središča — mize. Vse je pri rokah, živila, orodje in voda. Ni treba tekati čez vso kuhinjo zdaj sem zdaj tja, prihranimo si vse nepotrebne korake, ki zamujajo, utrujajo noge in mučijo živce.

Korito s tekočo vodo v kuhinji ni važno samo za pripravljanje živil, ampak tudi za pomivanje posode po kosilu. Notranjščina korita naj bo emajlirana ali pokromana, da je vedno snažna, ne da bi bilo potrebno kako posebno čiščenje. Na eni strani korita je navadno deska, kjer se pomita posoda odteka. Pravno je dvojno korito, ki smo ga omenili že pri opremi pralnice. Najboljše pa je tako, ki ima na vsaki strani majhno desko ali ki je tako rekoč vdeleno med dve omarici kot mizi, s pomočjo katerih si lahko uredimo pomivanje po določenem sistemu. Na eno stran korita namestimo vso rabljeno posodo, na drugo stran devamo, kar smo pomili. Lahko pa je polička samo na eni strani, na drugi pa deska za odtekanje. Če na eni strani primanjkuje prostora za stalno desko, porinemo tja mizico ali servirni voziček šele takrat, kadar pričnemo s pomivanjem. Varujmo se nepravilno visokega korita, ki ima navadno tako višino, da ne moremo delati pri njem niti stojé niti sedé; za prvo je prenizko, za drugo previsoko. Napak postavljeno korito je zelo velika napaka in povzroča prav po nepotrebem bolečine v križu, o katerih prej ali slej tožijo skoraj vse gospodinje.

Kuhanje je drugi in obenem zadnji del pripravljanja hrane. S štedilnika nosimo jedila v obednico, zato mora stati čim bliže vrat v obednico ali čim bliže okna, skozi katerega podajamo jedila. Pri štedilniku moramo imeti vse orodje, ki ga rabimo za kuhanje. Zato spada desno od štedilnika lava ali drug kos pohištva, kamor lahko kaj odstavimo, na primer toplo jed, namesto da bi jo nosili na prej omenjeno

mizo, kjer imamo pripravljene druge stvari. Zadostuje ploskev ob steni, dolga 60 cm, in sicer mora biti med štedilnikom in vrati v obednico. Semkaj pokladamo tudi druga jedila, ki so že toliko gotova, da jih nesemo na jedilno mizo.

V drugi del kuhinje, to je k štedilniku spada tudi omara s posodo za kuhanje. To smo imeli do sedaj izmed vseh gospodinjskih pripomočkov najslabše spravljeno. Naravnost odbijajoče je iskanje prave posode za kuhanje, ki je naložena po policah, seveda ne posamezno, ampak en kos v drugem, od najmanjšega do največjega; koliko prestavljanja, ropotanja in truda, preden imamo pravo v rokah! Ker imajo vse kozice, ponve in ponvice ročaje, jih priročno spravimo le, ako jih posamezno obesimo. Ali smo že kdaj pomislili, zakaj je ročaj pri vsaki ponvi preluknjan? Ker po zidu obešena posoda ne ostane snažna, pride za spravljanje v poštev samo zelo plitva omara. Take omare so že v rabi in so gotovo največji napredek novodobne kuhinje. Vsak za svoj ročaj obešeni kos visi zase na premakljivi kljukici. Kljukice so obešene na kovinastih palicah in so obenem s palicami premakljive. Palice se namreč premikajo v zarezah poljubno navzgor ali navzdol, kljukice pa sem in tja v vodoravni legi, kakor zahteva velikost in oblika posode. Posodje je razvrščeno tako pripravno, kakor bi viselo na steni, s to razliko, da je vendar v omari in torej snažno spravljeno. Ko jemljemo posodo iz te omare, ni več nobenega upogibanja kolen in križa. Marsikatera gospodinja, ki si ne more svojega vsakdanjega dela olajšati z električnim štedilnikom ali kako drugo drago pripravo, si lahko mnogo pomaga, če kuhinjsko posodo prav spravi. Igraje se bo lotila kuhe in isto olajšavo bo čutila tudi po kosilu, ko bo pomito posodo zopet spravljala v omaro.

Naj opozorim še na nekatere malenkosti, ki nam v kuhinji dosti pomagajo. Na polico, ki jo pritrdimo nad delovno mizo, spravimo precej drobnih reči, ki morajo biti vedno pri roki; to so: votle mere, začimbe, noži in drugo orodje, ki ga obesimo na kljukice, ki so privite na robu te 13 cm široke deščice. Podobna polica tudi s kljukicami je dobrodošla pri štedilniku ter nad koritom za pomivanje, kamor priročno razporedimo čistilna sredstva in orodje za snaženje. Ne skrivajmo po predalih reči, ki jih venomer rabimo. Namen omenjenih poličk je, da nam ni treba šele odpirati miznice, kadar hočemo nemudoma vzeti v roke kak pripomoček.

Tudi omare za porcelanasto posodo morajo biti znotraj praktično izdelane. Navadno so pregloboke in če hočemo prostor izrabiti, moramo naložiti posodo v več vrstah. Seveda se gremo prave skrialnice, kadar hočemo najti nekaj, kar stoji v zadnji vrsti pri steni. Pregloboko omaro popravimo, ako namestimo police v obliki stopnic. Take ne morejo biti potem drugačne kakor ozke in moremo nanje naložiti samo po eno vrsto posode ali drugih reči. Vse je spravljeno pregledno, takoj dosežemo, kar želimo, ne da bi količkaj iskali ali prestavljali. Posoda ni v nikaki nevarnosti, kadar jo jemljemo iz omare ali devamo vanjo.

Za dobro delo je potrebna pravilna razsvetljava, posebno pri mizi in štedilniku, kjer imamo opraviti s kuho. Kuhinjska miza ne more biti obenem jedilna ali družinska miza. Ako je kuhinja tako velika, da je obenem lahko družinski prostor, postavimo vanjo

družinsko mizo na drugi konec — proč od štedilnika in mize za delo. Najbolje si seveda uredimo kuhinjo, ako si postavljamo svoj lastni dom. Takrat ne smemo pozabiti nobene malenkosti. Vse mora biti na svojem mestu že v načrtu. Nekaj časa prej moramo tako rekoč kuhati in pripravljati hrano na papirju, da se s tem prepričamo, da nismo ničesar pozabili. Če razpolagamo s sredstvi, si kuhinjo tudi na zunaj zelo lično opremimo. Dobimo prevleko za stene, tla, police, predale, katere vse lahko umivamo in jih z najmanjšim trudom obdržimo vedno čiste. Lope, živahne barve poživijo kuhinjo tako, da se zateka vanjo vsa družina in ji je najljubši prostor v hiši.

Ne zadovoljimo se z grdo, nepripravno urejeno kuhinjo. Taka jemlje veselje do dela in rodi neuspehe. Kuhinja je glavno torišče gospodinje. Čim lepša je, čim boljše je opremljena, čim snažnejša in prijaznejša je, tem boljše se v njej gospodinja počuti. Pametneje je, ako se more ponašati z vzorno urejeno kuhinjo, kakor pa z lepimi zavesami in dragimi preprogami po sobah ter razno navlakom, ki nikomur ne koristi in gospodinjji napravlja le nepotrebno delo.

KVAČKANE ROKAVICE

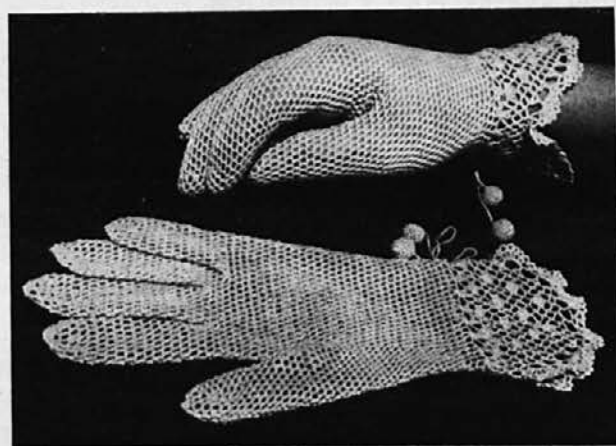
Eliza Skalický

Moda kvačkanih rokavic je pridobitev zadnjih let. Kvačkane rokavice niso samo lepe, temveč tudi praktične. V poletnem času so prijetne, ker so hladne. Napravimo jih lahko v raznih barvah in v različnih vzorcih. K temnim oblekam so posebno lepe iz črne prejice. Praktične pa so najbolj, če so kvačkane iz surove prejice. Njih oblika se je zdaj nekoliko spremenila: v zapestju so sedaj krajše.

Rokavice na naši sliki so delane s surovo prejico DMC številke 30 s kvačko številke 12. Velikost je za roko 6 $\frac{1}{2}$. Nasutek ima 144 verižnih petelj. V prvi vrsti delamo v vsako tretjo petljo po eno šibično; med vsako šibično petljo pa kvačkamo po dve verižni. Ko imamo 48 šibičnih petelj, delo sklenemo. Nadaljujemo delo prav tako: dve verižni in eno šibično petljo, samo da vbadamo sedaj med dvema šibičnima petljama v luknjo. Ko imamo napravljene tri vrste, dojemamo za palec na vsaki strani 10 šibičnih petelj. Kako se dojemata, je narisano na poli v tej številki. Ko imamo 22 vrst, začnemo palec. Tu kvačkamo 16 verižnih petelj in sklenemo vse petlje, kolikor smo jih dojemale s temi 12 verižnimi petljami, v samostojen krog in delamo palec. V prvih vrstah snemamo trikrat do petkrat na notranji sprednji strani. Snemamo na ta način, da ne delamo dveh verižnih petelj med dvema šibičnima petljama in v naslednji vrsti s tem eno luknjo preskočimo. Palec ima 20 šibičnih petelj. Ko imamo 15 vrst napravljenih, snemamo tako, da pri vsaki tretji šibični petlji ne delamo verižnih petelj. Proti koncu še hitreje snemamo in v zadnji vrsti delamo goste petlje. Palec obrnemo in ga na notranji strani lepo zašijemo. Rokavico nadaljujemo tako, da nitko priklenemo zopet k palcu tam, kjer smo nehale. Rokavica ima sedaj 54 šibičnih petelj. Kvačkamo 14 vrst do prstov. Nato začnemo mali prst. Vzamemo od rokavice 14 šibičnih petelj, vmes pri prstih pa kvačkamo 6 verižnih petelj in tam napravimo potem 3 šibične petlje. Mali prst ima

17 šibičnih petelj. Ko imamo 13 vrst, snemamo tako kot pri palcu. Za drugi prst vzamemo od rokavice 12 luknjic, vmes pletemo 6 verižnih petelj. Tu kvačkamo tudi 3 šibične v tistih 6 verižnih petelj, ki smo jih za mali prst dokvačkale; tako ima ta prst 18 šibičnih petelj. Ko imamo 15 vrst nakvačkanih, snemamo kot pri prejšnjih prstih. Za srednji prst vzamemo 13 luknjic, vmes pletemo toliko kot pri prejšnjih prstih. Za ta prst imamo sedaj 19 šibičnih petelj. Ko imamo 17 vrst, snemamo. Za zadnji prst vzamemo še zadnjih 15 šibičnih petelj; med prstom dojemamo še eno šibično, da imamo skupaj 19 petelj. Ko imamo 17 vrst, snemamo.

Preden začnemo delati prste, rokavico lepo zložimo, kakor zahteva palec. Prvi prst kvačkamo tako, da spredaj od rokavice vzamemo več petelj kot zadaj, da ležijo prsti nekoliko drug nad drugim, sicer rokavica, kadar jo slečemo, nima lepe oblike. Nazadnje delamo čipko. Vzorec je narisano na poli v tej številki. Rokavica ima ob malem prstu kvačkano verižico in na obeh koncih te verižice kvačkane gumba.

KUHARICA

Juha iz grahovitih luščin.

Skuhaj $\frac{1}{2}$ kg grahovitih luščin v $1\frac{1}{2}$ l vode in prideni nekoliko peteršilja ter en olupljen, na kose zrezan krompir. Napravi prežganje iz treh žlic olja in žlice moke, ki si mu pridala žlico drobno zrezane čebule, prilij pretlačene luščine z vodo vred in kuhaj še nekaj minut. Zlij juho v skledo, ki si v njej zmešala rumešnjak, in prideni eno ali dve pesti opečenih krušnih rezin.

Peteršilj in zopet peteršilj.

Pravijo, da zadostuje za osebo na dan 7 gramov peteršilja (v surovem stanju), ki ima v sebi toliko vitaminov, kolikor jih potrebuje človek na dan. Naj navedem nekaj peteršiljevih pripravkov:

Peteršilj v juhi.

Ko je juha že v skledi, jo potresi, preden jo postaviš na mizo, po vrhu z žlico zrezanega peteršilja.

Peteršiljevi obloženi kruhki št. 1.

Mešaj 10 dkg surovega masla, prideni nekoliko soli in eno do dve žlici drobno zrezanega zelenega peteršilja, namaži to na prst debele krušne rezine in daj na vrh vsake kolobarček v trdo kuhanega jajca.

Peteršiljevi obloženi kruhki št. 2.

Namaži krušne rezine s surovim maslom, po vrhu nadevaj en del rezine s sesekljanim beljakom, drugi del s sesekljanim rumenjacom, tretji del pa s sesekljano šunko. Po vrhu potresi zrezani zeleni peteršilj.

Obloženi kruhki z domačim siróm in peteršiljem.

Mešaj 10 dkg surovega masla in 20 dkg mohanta, primešaj žlico nastrganega hrena, nekoliko soli in nekaj kapljic limonovega soka. Namaži s tem prst debele krušne rezine in potresi po vrhu s peteršiljem.

Jajčna peteršiljeva omaka.

Namoči polovico žemlje ali kruha v kisu, napojeni kruh v skledi dobro zmešaj ter mu prideni dve v trdo kuhani in pretlačeni jajci, nekoliko soli, žlico olja in žlico drobno zrezanega peteršilja.

Fižolova omaka s peteršiljem.

Pretlači skozi penovko $\frac{1}{4}$ l kuhanega fižola, mu primešaj žlico olja, dve do tri žlice kisa, nekaj zrn soli, eno v trdo kuhano in pretlačeno jajce in eno do dve žlici peteršilja.

V trdo kuhana jajca s peteršiljem.

Kuhana in olupljena jajca zreži na listke ali krhljčke, jih naloži na krožnik, nekoliko posoli, prilij olja in kisa ter potresi z drobno zrezanim peteršiljem.

Umešana jajca s peteršiljem.

Ubij v lonček dve jajci, prilij štiri žlice mrzlega mleka, prav malo soli, žlico zelenega peteršilja in mešaj. Vlij testo v ponev, v kateri si segrela žlico masti ali olja, ter mešaj, da nekoliko zakrckne. Postavi s polento na mizo.

Karfijola v bešamelovi omaki.

Skuhaj v slani vodi srednje debele cvetke karfijole, kuhane ocedi in polij s spodaj navedeno omako. Potresi z nastrganim bohinjiskim sirom in postavi s praženim rižem na mizo kot prvo jed ali za večerjo.

Omaka.

Razpusti 4 dkg surovega masla, prideni žlico moke, premešaj in prilij $\frac{3}{10}$ l juhe od karfijole ter kuhaj med vednim mešanjem 8 do 10 minut. Posebej zmešaj en rumenjак z žličico limonovega soka in počasi prilivaj pripravljeno omako, ki ji primešaj še ščep popra.

Sadni kruh.

Mešaj četrt ure štiri rumenjake, 10 dkg sladkorja, dodaj nato pest rozin, 2 dkg zrezanih oreh, veliko žlico jabolčne mezge (iz olupkov), 5 namočenih zrezanih fig, sneg štirih beljakov, 15 dkg moke in za noževo konico pecilnega praška. Speci v modelu za škofov kruh.

Sadni kruh na drug način.

Mešaj pet rumenjakov z 10 dkg sladkorja, dodaj še 5 dkg dateljnov, 3 dkg rozin, 5 namočenih in zrezanih fig, 3 dkg zrezanih mandeljnov, sneg petih beljakov, 15 dkg moke in dve žlici kaka. Speci kakor škofov kruh.

Ceneni šarkelj s praškom.

Mešaj 10 minut 5 dkg surovega masla, 8 dkg sladkorja, ščep soli in eno jajce. Nato primešaj $\frac{1}{4}$ l bele kave ali mleka, nekoliko drobno zrezane limonove lupine, 50 dkg moke in cel pecilni prašek. Vse narahlo zmešaj in stresi v model, ki naj ima v sredi rilček, in peci v srednje vroči pečici.

Nadevane rezine s hrenom.

Pretlači $\frac{1}{4}$ kg kravjega sira, osoli in zmešaj z žlico nastrganega hrena, žlico kisle smetane in ščepom stolčene kumne. S tem namaži prst debele rezine rženega kruha in potresi z drobno zrezanim drobnjakom.

Jabolčna torta.

Mešaj četrt ure 6 dkg surovega masla, 5 dkg sladkorja in dva rumenjaka. Nato primešaj $\frac{1}{10}$ l mrzlega mleka in 10 dkg moke, žličico drobno zrezane limonove lupine, sneg dveh beljakov, še 10 dkg moke in polovico pecilnega praška. Stresi testo v dobro pomazan, z moko potresen model za torte in potresi po vrhu 50 dkg na repnem strgalniku nastrganih jabolčk, ki si jih potresla z žlico sladkorja in s ščepom cimeta. Peci počasi v srednje vroči pečici in postavi toplo ali mrzlo na mizo.

Mrzli jabolčni riž.

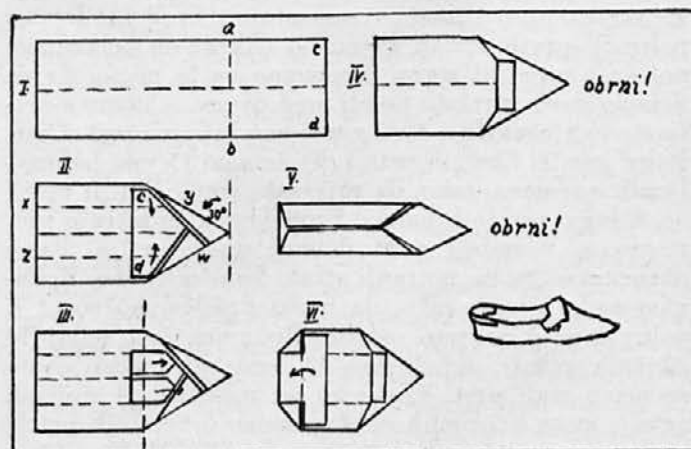
Skuhaj 8 dkg riža v litru mleka s koščkom limonove lupine in ohladi. Majhne mošangarje olupi in sredino izdolbi, nato jih položi v kozo in prilij nekaj žlic vina in vode, potresi jih z žlico sladkorja, pokrij in pusti, da se nekoliko zmečajo (ostati morajo cela). Stresi v stekleno skledo riž in vrhu riža položi ohlajena jabolka in v vsako jabolčno votlino nadevaj mezgo in oblij jabolka z vaniljevo kremo. Postavi na hladno.

M. R.

ZABAVA IN ŠALA ZA DOBRO VOLJO

Copata.

Poišči si precej trd papir, ki bo imel vsaj trikrat večjo dolžino kakor širino, in ga pregani po dolgem čez sredo, kakor ti kaže priložena podoba. Potem ga spet razprostri in približno na tretjini določi počezno gubo (na naši podobi a—b). Zdaj si oglej podobo II! Na prvi pogled ti bo jasno, da moraš oba ogla pri a in b zasukati v kotu 50° proti sredi, da dobiš nekakšno puščico. Potem pregani papir še po gubah x—y in z—w, kakor ti kaže naša podoba. Te dve gubi sta natančno v sredi med robom in srednjo gubo. Zdaj papir spet razprostri, a samo zunanji del — notranji, to se pravi, ogla c in d, ostaneta zapognjena proti sredi, kakor je razvidno iz priložene podobe III. Zdaj še ta nastali mali pravokotni lik zapogni, kolikor gre, proti osti,

kakor ti kažeta puščici, da dobiš približno tak lik, kakor ga kaže podoba IV. Potem vse skupaj obrni in zavihaj stranska robova dobljenega lika po gubah x—y in z—w. Dobiš puščico, kakršna je narisana pod podobo V. Zdaj spet obrni puščico in razprostri ta zadnja dva zgiba. Dobiš torej isto stvar, kakor si jo že prej imel in je na naši podobi narisana pod podobo IV. Potem pa še zadnji konec copate zaključi po navadnem načinu, ki ga uporabljamo pri izdelovanju papirnatih škatel. Če ti mogoče ni znan, naj ti ga na kratko opišem. Najprej zapogni ves rep proti konici, kakor ti kaže podoba VI. Potem oba dobljena ogla zapogni proti sredi, a le do stranske gube, ki si jo prej določil. Zdaj preostali papir, ki štrli čez ta dva zapognjena ogla, zavihaj nazaj, kakor ti kaže puščica, pa imaš copato izgotovljeno. Nič drugega ni treba zdaj kakor dobljeni lik prijeti za sprednji in zadnji del (oboje na notranji strani) in ga raztegniti.

Prvi poskus bo mogoče še nekoliko šepal, pri drugem bo šlo seveda že bolje. Ugotovil boš, kakšna velikost papirja in kakšna trdota ti bo najbolj ustrezala in tudi roke bodo postale spretnejše.

ANEKDATE IN SMEŠNICE

Zamorska.

Stara, stroga angleška kraljica Viktorija ni bila povsem neobčutljiva za šalo. Neki kralj iz zahodnoafriškega obrežja z imenom Ja-ja je imel precejšen harem lepih žensk. Zavoljo svojega uporniškega duha in neznosnega značaja je bil odstavljen in pregnan iz svoje dežele. Gledé zasebnega življenja je bilo določeno, da ne sme vzeti s seboj več kot pet žená. Ta določitev se je kralju zdela med vsemi najhujša; bila je zanj smrtna žalitev. In precej je odposlal veliki modri kraljici tole pritožno pismo:

»Ljuba sestra kraljica Viktorija! Dala si ukaz, da moram zapustiti svojo deželo. Mogoče imaš prav, o tem se ne bom pričkal s teboj. Toda izdala si tudi zapoved, da smem vzeti s seboj samo pet žená. Prosim te, da mi jih vsaj dvanajst dovoliš. Tudi tebi bi se najbrž ne zdelo preveč prijetno, če bi imela samo pet mož.«

Kraljica se temu dokazu ni mogla izogniti in zato je izgnanemu kralju dovolila dvanajst žená.

Če denarja zmanjka.

Viljem II. Angleški se je zelo dolgo vojskoval v Normandiji. Zmanjkalo mu je denarja in prazna blagajna mu je grozila, da bo vojsko izgubil. Tedaj mu je v veliki stiski prišla dobra domislica na pomoč. Podkralju je ukazal, naj odpokliče na vojsko novih 20.000 mož. Ko so se na določenem kraju zbrali, je stopil prednje z nagovorom, v katerem jim je obljubil, da gre vsakdo izmed njih lahko domov, če se odkupi z desetimi šilingi. Seveda je to vsak rad naredil, ker se je tako poceni rešil gotove smrti. Viljem pa je z dobljenim denarjem lahko nadaljeval vojsko, ki jo je končno tudi dobil.

Trije socialisti.

Nekega dne je maršal Pilsudski, glavni poveljnik poljske vojske, uradno obiskal Pariz. Na postaji ga je sprejel sam Briand, ki je bil takrat sedmič ministrijski predsednik. Briand je pospremil visokega gosta

k obedu, ki je bil pripravljen pri predsedniku republike Aleksandru Millerandu. Obed je bil nad vse uradnega značaja in je zaradi tega potekal čisto po predpisih. Ko so prišli do kave, je poskusil Briand nekoliko sprostiti razgovor. Opomnil je Milleranda, ki se je moral — kakor je znano — za svojo izvolitev zahvaliti konservativnemu nacionalnemu bloku, da so se vsi trije že nekoč srečali. Millerand, ki se tega srečanja ni mogel domisliti, je vprašal, kdaj in kje naj bi to bilo. Nato je Briand čisto brezbrizno odgovoril:

»Oh, to je bilo takrat v Amsterdamu, ko smo bili vsi trije odposlanci na drugem kongresu internacionale.« In potem je še v svoji počasni govorici dostavil:

»Naš tovariš Pilsudski je postal maršal, vi ste predsednik meščanske republike, kateri sem jaz ministrijski predsednik. Le pogledjte, koliko smo mi trije dolžni socializmu!«

Zakonska.

Tomaž Mor je imel navado reči: »Kdor se poroči, je v podobnem položaju kakor tisti, ki mora seči v vrečo, v kateri je sto gadov in ena belouška, in poiškati izmed njih belouško. Vsak lahko stavi sto proti eni, da bo napačno zagrabil.«

Med igralci.

»Eno vem,« se jezi užaljeni igralec, »če bi še enkrat prišel na svet, bi gotovo ne bil igralec!«

»Hm,« se mu na tihem nasmehne prijatelj, »meni se tako zdi, kot da si že drugič prišel na svet.«

Ameriška reklama.

V nekem ameriškem mestu je zasledil neki škotski pisatelj na majhni krojačnici tale napis:

Vstopite, prosim, in si kupite hlače, najcenejše hlače na svetu. Vsaka hlačnica samo en dolar, drugo gratis.

Vsak po svoje.

»Drva koljete! To delate najbrž za svoje ljubo zdravje, kajne?«

»Ne, za našo peč!«

»Skoraj.«

»Mama, mama! Skoraj bi bila dobila v dar gosko!«

»Gosko? Kako neki?«

»Nek mož je gnal gosi skozi vas, pa sem ga vprašala, če mi dá eno.«

»No, in kaj je rekel?«

»Da je ne dá!«

Dober zaslužek.

»Kaj, zdaj si zaslužiš za stanovanje s počestno godbo?«

»Ne, ne, že ves teden trgujem z glasbili.«

»No, in si že kaj prodal?«

»Kakih dve sto kosov.«

»Kaj? Dve sto glasbil?«

»Ne, ne — gramofonskih igel!«

Umetniška.

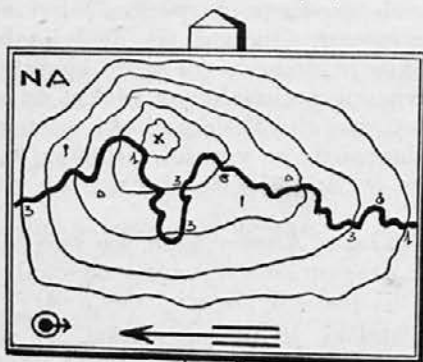
Obiskovalec razstave: »Koliko stane tale podoba?«
Slikar: »Dva tisoč dinarjev.«

Obiskovalec: »Človek božji, kaj pa vendar mislite! Saj tako visoko stavite cene, kot bi bili že najmanj tri sto let mrtvi!«

UGANKE IN MREŽE — KDO JIH RAZVEŽE

Kam?

(France, Mošnje. — 12 pik.)

Črkovna podobnica.

(Janko Moder, Dol. — 17 pik.)

Kitajski napis.

(France, Središče. — 18 pik.)

Dadibecadidočečidaci,
čodačičefočibafada!

Iz zemljepisja in računstva.

(Tek, Ljubljana. — 14 pik.)

1. Olimp, Etna, Kočna

2. $\frac{1}{2}$ $\frac{3}{4}$ $\frac{1}{8}$ $\frac{3}{8}$ $\frac{2}{4}$ $\frac{2}{8}$ $\frac{2}{4}$ $\frac{1}{4}$ $\frac{2}{4}$ $\frac{2}{8}$ $\frac{1}{4}$

Posetnica.

(Tone, Kranj. — 19 pik.)

B. Cene Dimavski

o. kolar

Zabreže

Odbiralnica.

(B. M-o, Dobrava. — 9 pik.)

Davek, drama, drobič, dvopičje, dvo-rec, dimnik, diplomat.

Besednica.

(Nartnik Marija, Rožni dol. — 10 pik.)

Lastovica, stanovanje, nagrada, hval-ležnost, aluminij, aceton, enačba, Ama-
lija, Alojzij, Ana.

Rodbinska pola.

(Pirnat, Ljubljana. — 21 pik.)

P. t.	Otroci:
ALEKSIJ ELÉ javni notar	Pepe, Aleš, Severin, Dore, Sikst, Bona, Saša

Pregovor.

(F. K., Ljubljana. — 15 pik.)

Janez: Le!
Dninar: li!...
Ložar: M—!

Mozaik.

(Nace Cudermann, Tupaliče. — 5 pik.)

E	K	M	O	T		
L	O	O	S	V		
D	E	I	K	N	R	U
A	E	K	R	T		
A	D	N	R	O		
A	E	J	K	P		
A	A	L	S	V		
A	A	G	K	N	R	U
A	I	K	R	V		
D	L	O				

Odlomek.

(France, Ljubljana. — 11 pik.)

dolg	priča	kov	Ana
Niko	Liza	žele	Nado
Lina	šen	flor	Jan
			Anka

Fiziognomična uganka.

(S. J., Ljubljana. — 15 pik.)

Za kres.

(Tratar Ivan, Javorje. — 16 pik.)

k	a	n	e	t	o	j	e	s
č	v	š	t	d	i	t	e	u
m	l	o	j	e	o	a	r	i
a	o	a	o	a	n	d	t	n
s	i	a	n	g	k	r	i	p
e	g	b	p	k	r	e	o	r
l	e	l	b	s	a	m	e	e
ž	a	j	k	a	i	g	e	t
e	e	i	e	o	b	m	b	z
a	o	v	r	l	s	t	a	e

Kuharski recept.

(Danica, Brusnice. — 20 pik.)

Vzemi: Bele moke veliko, a jajčk šest; čim ubiješ vse vmes, moko popari. Čim končaš, pičico kvasa vlij v mleko in vso reč skupaj v kozico daj, stepi smetane in pa sladkorja v večji ponvi; razvleci in peči hitro kratko uro.

Rešitev ugank v majski številki.

Šaljivka. Seženj.

Fiziognomična uganka. Po-sestnik.

Iz pesmi. Začni v sredi; od i 10. črka je š, od n 7. črka je u, itd. Dobiš:
Ljubezen ni šumeča čaša,
ljubezen ni slasti napoj. Šone.

Posetnica. Višji davčni inšpektor.

Čarobni kvadrati. Gre-gor-čič, rov osa ime, Eva rak čep.

Besedna uganka. Dobro se sa-mo hvali. — Kdor ne dela, naj ne je.

Iz slovarja. Število črk v latin-ski besedi pove vrsto, v slovenski pa črko iz abecednega kvadrata: Mladika.

Konjiček.

Kdor mož je bolečine,
najhujše nosi nem;
ne kaže jih po svetu,
ne kaže jih ljudem. Aškerc Ant.

Železna cesta. Črke so ozke in visoke in dajo del Prešernove pesmi »Železna cesta«: Vselej mož nar manj zapravi, ak' ženico 'ma seboj!

Pesmi. Vzemi iz prve pesmi prvo, iz druge drugo črko in tako nadaljuj, da dobiš: Mladika.

Računska vaja. Reši račune v oklepajih. Dobljene številke nadomesti s črkami. Ključ: Hajduk, sleč, miš, ton. Tudi če lisjak moli, naj kokoš ne hodi okoli.

Pravokotnik. Vsaka šesta črka! Povsod je lepo, a doma je najlepše!

Številnica. Odštevaj od številke v prvi vrsti števila iz druge vrste. Od prve v prvi vrsti odštej zadnjo iz druge vrste. Dobiš: škoda modri.

Plačilni opomin. Ključ je v besedah: tretjič in zadnjič; vzemi od vsakega navedenega živila tretjo in zadnjo črko, pa dobiš: Vsakemu svoje.

Številnica. Iz abecede postavi znamenje »karo« pri igralnih kartah: Desetice pomenijo zaporedne številke, enice pa vrsto. Dobiš: Kdor nikdar stradal ni, ne ve, kako lačnemu kruhek diši.

Rešitve je treba poslati do 20. vsakega meseca na naslov: Janko Moder, Dol pri Ljubljani. — Zastavljenci ugank naj pošiljajo tudi vse rokopise na isti naslov.

DVA MURNIKOVA ZAPISKA

Objavljamo dva humoristično satirična zapiska našega priznanega šaljevca Rada Murnika (prim. obrnjeno pesniško ime!). Z naslovom Uganke pač ni mislil, da bi bila ta dva zapiska pravi uganki, marveč je hotel nakazati, da sta nerazumljivi, kakor je nerazumljiva moderna poezija. Očitno je oba zapiska poslal kakemu listu za objavo v »listku«. Z »obrajtanim kopitom« meri na pesništvo simbolistične smeri ob koncu 19. in v začetku našega stoletja; ta »dekadentna« poezija je ljubila prosti verz, zveneče rime in asonance, nenavadne podobe in drzne metafore, segala po tujih, nepoetičnih izrazih, si pomagala s pikicami, pomišljaji, bila izrazito osebna (Jaz, Nadjaz...). Na ta spor bi kazala tudi izraza »idealna klobasa« in »naturalistična kost« v Puščavniku. Murnik (rojen 1870) je bil po letih skoraj sodobnik Cankarjev (rojen 1876), a je pripadal naturalistični literarni smeri, ki jo je Cankar odločno odklanjal (prim. Iv. Cankar, Zbrani spisi zv. II. in III.).

UGANKE

Po obrajtanem kopitu zveržil
Kinrum Odár (Murnik Rado).

I.

Čudovita prikazen.

V ulicah počiva
na violetnem trebuhu
temnožametasti dolgčas...

— — —
Tudi Jaz počivam...
Po lazurni otomani —
po čemerni postelji Moje duše —
se zvirajo Moji beli udje...
Po jerušu Mojih možgan —
veslajo v zlatih čolnih
s porfirnimi vesli
hiacintne misli...
— Teta Neža Mi je podarila tole žličko
za — kofe — — —
in
umrla v galošah...
Imela je piko na jeziku
in
prerafaelitično kolero...
— — — Razočaran — — —
mešam Svojo kofedro — — —
Motnorjavi valovi buče
sredi kipečega pramorja okolo
žličice...
Korenjaško pa jih mešam Jaz
in — piham s sapo tajfuna...
Jaz Nadjaz —
Jaz Nadtitan — — —
Jaz — piham!

Zdaj pa se izcimi iz
— — — nič
velikanska Mirkuca!

Kokosovih orehov zobati vajena
razčesne Mi klavarno glavo
žugajoč — Salamonu...
in z rumenim veseljem
prav po gosposko zajema
z zlato žličko iz Moje glave in
cuza, cuza, cuza, cuza, cuza,
lepo počasi
cuza Moje zelenozelene možgane
in,
od razkošja trepetajoč,
liže Moje duše Niagaro — — —
kakor smetano — — — Mmm!
Meni je tako čudno... čudno... čudno...
tako moderno — — —
Ne vem — ali sem Jaz
še Jaz — ali sem Jaz
— Mirkuca?
! ! ! ! !
— ? — ? —
?

II.

Puščavnik Praznafraza.

Puščavnik Praznafraza je živel sredi mraza visoko na planinah ob samih koreninicah. Po dolgem dolgem časi ga vpraša trebuh po klobasi.

Torej je puščavnik Praznafraza pisal mesarju. Ker je bil pa ta vse idealne klobase že oddal drugim ljudem, je poslal puščavniku le staro naturalistično kost, previdno zavito v stiliziran papir.

Naglo si je zamašil puščavnik Praznafraza nos z obema rokama, da ne bi omedlel od presladke dišave.

Devet let pozneje so ga našli njegovi kilavi učenci, sami slepci, še vedno zamaknjenega na kolenih pred zavitkom. Ne da bi se ganil in ne da bi se ozrl drugim, je ukazal veselo:

»Ravnokar sem prejel tole rajsko klobaso! Moja zamaknjenost se šele pričinja, pričinja! Nikarte me ne motite, da ne izgubim nobene srečne minute svojega življenja!«

In počasi so šli učenci z gore dol, polni spoštovanja do Praznafraze.

Prihiteli pa so k tihemu puščavniku drugi ljudje, ki so imeli zdrave oči in zdravo pamet.

»Pokaži nam klobaso!« so mu veleli in mu vzeli zavoj. Ko pa so zagledali in zaduhali gnilo kost, so položili puščavnika Praznafraza na klop in mu jih našteli brez pardona pet in dvajset prav gorkih.

In srce ni bilo tisto, kar mu je pokalo.

LISTNICA UREDNIŠTVA

D. Ž., Ljubljana. Poslal si črtico. Upaš, da bomo »zadovoljni z njo«. Tebi pa bi napravili »veliko veselje«, če bi jo objavili. Tvojo črtico »Po stopinjah življenja« sem v začetku z zanimanjem bral, čeprav danes ne delamo več tako dolgih in podrobnih uvodov, ker je za bralca prav začetek vsake povesti težak. Dasi je uvod precej posnet po Gregorčičevi »Soči«, je v primeri s celoto še kar dober, kakor sem ugotovil pozneje. Po uvodu prehajaš vedno bolj v romantičen slog, nazadnje sem dognal, da tvoja črtica ni nič drugega kot posnemanje pravljice. Vse se dogaja kakor v pravljici. Pravopisno sicer ni mnogo napak, a slog je slab. Črtica se bere kot šolska naloga — sami drugje pobrani, nedoživeti stavki. Namesto dejanja, dogajanja so tu same prazne besede. Torej tipično epigonstvo! Ne verjamem, da bi bila stvar zrela za »Vrtec«. Zanima me le, kje si pobrala snov: ali si jo sama doživela, kar težko verjamem, ali si jo slišala ali brala? Zaokroženega konca tudi zaman iščem. Ker pa mislim, da ti ne more biti mnogo let, imam sestavek vendarle za uspeh, če za drugega ne — vsaj za tebe!

Olgica iz Zagorja. V pesmi »Zato« je začetna kitica prav lepa, v drugi in tretji pa ste zašli v prozo in prosto ponavljanje vsakdanjih stavkov, ki diše po časopisu ali šolski nalogi. Socialni motivi, kakršnega tu obdelavate, imajo večkrat težave z dikcijo — po pojmih stare poetike sploh niso pesniški motivi, ker imajo navadno malo opraviti z lepim. Treba je torej snov umetniško zlit v jezik poezije, besede previdno izbirati, da ne postanete banalni. Zaključno misel bi si želel drugačno, bolj krepko! Tudi bi morali pesem jezikovno in ritmično izpiliti, če naj bi bila kdaj za objavo. Socialni motivi, zaviti v prisrčno domačnost družinskih razmer, bi se vam najbrž posrečili. Druga »Moja mamica« in tretja »Sonca ni« se mi zdita manj vredni, tako malo je v njih povedanega. Ne smete misliti, da že z izbiro opevane snovi, predmeta samega, nudite bralcu kaj lepote in doživetja. O mamici in soncu se toliko piše in črnila preliha, tudi toliko slabega, da mora biti res že kaj posebnega, da nas pesem potegne za seboj. Seveda se vam more to v bore osmih stihih le redko posrečiti.

Dragotin. »Tihožitje« raste v lepo sliko, katere vrhunec je v sredi v stihih: »Na koncu njive križ, na njem Bog.« V konec pa se razbliniš. Poskusi tudi enkrat pesem ritmično izpiliti. Druga in tretja sta čustveno lepi in kažeta, da ti je erotična pesem pri srcu. Upam, da boš prej ali slej kaj močnega dal iz sebe. Četrta je »Pesem v prozi«. Ta pa tako diši po Tagoru in resnično se bojim, da niti motiv niti pri-
spodoba nista tvoja.

UGANKARJEM

RESILCI UGANK V MAJSKI ŠTEVILKI

Vse so rešili: Jeraša Janez, Demšar Viktor, Kalan Minka, Bulovec Ivo, Mihelčič Franc, Slapar Pavel, Dijaški zavod Kranj, Klobovs Anton, Gros Ančka, Baša Lenčka, Blaj Franc.

Trešše Alojzij (106), Kalan Luka (151), Jeglič Stanko (151), Zajec Alojzij (151), Mihelčič Marko (151), Modrinjak France (151), Kocmur Pavla (185), Lukovšek Ivanka (185), Debevec Krista (120), Kiferle Danica (147), Kosmač France (101), Dijaška knjižnica Marijanišče (101).

Aleš Franc (85), Cesar Anton (90), Sodja Franc (90), Mlakar Jožef (90), Videnšek Ana (72), Regali Ivanka (78).

Izžrebani so bili: Za prvo nagrado: Jeraša Janez, žel. uradnik, Rožna dolina C. X, št. 19, Vič pri Ljubljani. Za drugo nagrado: Mihelčič Marko, kaplan, Velike Lašče; Zajec Lojze, strojni stavec, Ljubljana, Sv. Petra cesta 14. Za tretjo nagrado: Mihelčič Franc, organist, Radovljica; Bulovec Ivo, Radovljica; Cesar Anton, Bohinjska Bistrica, Jereka 15.

Stanje pri tekmovanju zastavljačev: Moder Janko, Dol (26), Planina, Pranj (21), S. O., Sele (20), Franjo Tanjšek, Št. Andraž (11), Danica, Brusnice (8), France, Mošnje (7), France, Središče (5), Radoš, Stari trg (5), Jakob šešerko, Sv. Jurij ob Ščavnici (5), Efes, Bohinj (5), M. K., Ljubljana (2), Tone, Kranj (2), Hosta, Ljubljana (2), Pepe, Kropa (1), Cuderman Nace, Tupaliče (1), Al. Š., Ljubljana (1), F. K., Ljubljana (1), Nartnik Marija, Rožni dol (1), Svitko, Ljubljana (1).

RAZPIS NAGRAD ZA JUNIJ

Za prvo nagrado: Nahrbtnik v vrednosti 100 din. Za drugo nagrado: Dve knjižni nagradi iz Mohorjeve založbe v vrednosti po 50 din. Za tretjo nagrado: Tri knjižne nagrade iz Mohorjeve založbe v vrednosti po 20 din. — Po prvo nagrado naj izžrebani vselej pride v podružnico Mohorjeve knjigarne v Ljubljani.

POMENKI

Feliks Senica, Sv. Danijel: Mogoče bom katero nekoliko preurejeno priobčil. Za prihodnje te pa prosim, da posvetiš vsaki uganki poseben listek, da mi jih ne bo treba prepisovati. Zdi se mi, da boš potem sam sprevidel, da je treba tudi rešitev zapisati vsaj za las stran od uganke.

J-ša, Rožna dolina: Tvojih dveh pošilk sem bil zelo vesel. Ne samo zato, ker se pohvalno držiš mojih navodil in pišeš vsako uganko na poseben list, ampak tudi zato, ker so poslani uganke z majhnimi izjemami zrele za naš kotichek. Le eno stvar si pozabil: risane uganke morajo biti izvršene s črnim tušem v velikosti 10 × 12 cm. Če že vse prošnje in grožnje niso dosti zalegle, upam, da bo vsaj ta pohvala in dobra beseda našla kaj prostora in odmeva pri nekaterih zastavljalcih.

Kozma, Ljubljana: S starim imenom si, hvala Bogu, tudi stare svoje napake skoraj docela opustil. Upam, da boš pri prihodnji metamorfozi tudi o rešitvah svojih ugank tako ponosno mislil, da boš vsaki privoščil poseben listek vsaj v velikosti 20 cm², kar menda tudi zate ne bo prevelik izdatek.

Državno priznano učilišče KOVAČ, Maribor, Gosposka ul. 16

Trgovski tečaji. Začetek vedno septembra

Posebni tečaji ob vsakem času: za strojepisje, stenografijo, knjigovodstvo, trgovsko računstvo, korespondenco, slovenščino, hrvaščino, nemščino, lepopisje * Strojepisna dela - Razmnoževanje - Kopiranje načrtov - Prevodi v vse jezike - Reklamna in propagandna dela - Javna strojepisna soba - Na razpolago so pisalni stroji, tudi s pisavo v cirilici, stroj s 46 cm dolgim vozom in računski stroji. **Zahtevajte prospekte!**

Jož, kako neprijeten duh ima to perilo! V njem je še vonj po slabem milu. Imejte vendar usmiljenje s svojim dragocenim perilom in perite ga z vedno jednako dobrim terpentinovim milom Zlatorog, ki odpravi s svojo belo gosto peno vsako umazanijo. Z njim oprano perilo je belo kot sneg, mehko-voljno in prijetno duhteče.

TERPENTINOVNO MILO

Zlatorog

Ljudska samopomoč * Maribor, Aleksandrova c. 47

registrovana
pomožna blagajna

v lastni palači

sprejme vse zdrave osebe za pogrebno in doto - Na pogrebninah in doti je izplačanih že nad 30 milijonov din - Zahtevajte brezplačno pristopne izjave

HRANILNICA DRAVSKE BANOVINE

CELJE • LJUBLJANA • MARIBOR

Obrestna mera za vloge znaša do 5%

Za vloge in obresti jamči Dravska banovina z vsem premoženjem in vso davčno močjo!